

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΤΕΤΟΣ ΙΔ'

ΑΡ. 166

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- Κ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ Στὴν Ἰδέα τῆς Ἑλλάδας (ποίημα).
Φ. ΔΕΛΦΗ Γεώργιος Καραϊσκάκης (ποίημα).
Γ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΛΟΥ Διον. Σολωμός, Γ. Βερίτης (ποιήματα).
Ν. ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗ Ἐθνικοὶ Πανηγυρισμοὶ (ἀπόψεις).
Σ. ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ Ἄγώνας (ποίημα).
Κ. ΧΑΤΖΗΨΑΛΤΗ Ἰωάννης Καρατζᾶς, ὁ Κύπριος συνεργάτης
τοῦ Ρήγα (μελέτη).
Κ. ΜΟΙΡΑΝΘΗ Τὸ Ρημάδι (διήγημα).
Α. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗ ΚΥΠΡΟΛΕΟΝΤΑ Ἐνα ἐρωτευμένο ἀσκημοκόριτσο
(νουβέλλα).
Κ. ΜΑΟΥΝΗ Παρελθὸν (ποίημα).
P. L. TRAVERS (Μεταφρ. Ν. Χατζηϊωάννου Κουρρᾶ) Τὰ Χρυσᾶ
Παράθυρα (ἀφήγημα).
C. K. CHESTERTON (Μεταφρ. Μ. Φουσεντζίδη) Ὁ μονόλογος
τοῦ ὄνου (ποίημα).

(Ἡ συνέχεια στὴν ἐπόμενη σελίδα).

ΤΥ ΚΥΠΡΟΣ

ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1949

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

Έτησία συνδρομή: Διά την Κύπρον 15 σελίνια.

Διά την Έλλάδα, Αίγυπτον και Άγγλιαν 1 λίρα.

Διά την Άμερικην και άλλαχου 5 δολλάρια.

Διευθυντής: **ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ**, Όδος Μυκηνών 3, Λευκωσία (Κύπρου).

Ίδρυτές: **Κ. ΠΡΟΥΣΗΣ**, **ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΣ**, **Ν. ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ**.

Τυπογραφεία: «**ΚΟΣΜΟΣ**» Ίω. Χ. Κυριακίδη, όδος Ούρχανιέ 7—10, Λευκωσία.

Συνεργασία, Συνδρομές, Έπιστολές, Έφημερίδες, Περιοδικά και Βιβλία
να στέλλονται στη διεύθυνση:

Ν. Κρανιδιώτην, Μυκηνών 3, Λευκωσία (Κύπρου).

Τα χειρόγραφα δέν επιστρέφονται.

(Συνέχεια περιεχομένων)

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

Ο ΕΘΝΙΚΟΣ ΜΑΣ ΑΓΩΝΑΣ. **Ν. Κρανιδιώτη**: Η Διακήρυξη των Άνθρωπίνων Δικαιωμάτων και η Κύπρος.— ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ. **Κ. Σπυριδάκι**: Φ. Κουκουλέ «Βυζαντινών Βίος και Πολιτισμός Β, I—II».— **Κ. Χατζηγιάννου**: «Δελτίον της Έλληνικής Λαογραφικής Έταιρείας, Τομ. ΙΒ', τεύχος ΓΔ' (τμήμα Β')».— **Ν. Κρανιδιώτη**: Γαλάτειας Σαράντη «Πασχαλιές».— ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ. **Κ. Σπυριδάκι**: Ν. Παππαδάκις.— ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ. **Κ. Σπυριδάκι**: «Κύπρος και Έλλάς εις την αρχαιότητα».— ΣΕΒΕΡΕΙΟΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ.— ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΘΗΝΑ. **Τ.Μ.Φ.**: Οί Έκθέσεις, ή Μουσική, Διάφορα Νέα.— ΕΙΔΗΣΕΙΣ.— ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ.— ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ.— ΠΡΟΚΗΡΥΞΙΣ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΥ.

ΠΡΟΪΟΝΤΑ

Κ.Ε.Ο.

★ Είναι ή μάρκα που

άποτελεϊ έγγύησιν.

—★—
Α. Σ. ΑΡΑΟΥΖΟΣ

ΓΕΝΙΚΟΣ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ : Λευκωσίας—Κυρηνείας

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ
ΛΕΥΚΟΣΙΑ-ΚΥΠΡΟΣ

ΕΤΟΣ ΙΔ'

ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1949

ΑΡ. 166

ΣΤΗΝ ΙΔΕΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Ἦρθες, μὲ τὸ κάλεσμα τῆς ἄγριας κραξιάς,
Ποῦ σκίζει τὸν ἄνεμο!
Γεμάτη ἀπὸ τὸ φέγγος τῆς ἐλιάς,
Γλυκεῖα σὰν ὄριμο κεράσι,
Συγκερνώντας τὴν ἀνοιξή
Στὰ γραμμένα σου στήθια,
Κρατώντας τὴ δύναμη καὶ τὸ ἄρωμα
Τῶν καρπῶν τῆς γῆς!

Σ' ἔλουζε τὸ φῶς τῆς αὐγῆς
Κι' εἶχες τὴν κρόκινη καρδιά τῆς Ἰωνίας
Κι' ἔφερες μαζύ σου τὴν Ἀλήθειαν
Ἄθωα σὰν τὴ χαρὰ τῶν παιδιῶν,
Ὅρθη σὰν τ' ἀνίκητα θράχια μας!
Κι' ἔφερες μαζύ σου τὸ τραγοῦδι,
Τὴν ἰαχὴ τῆς ἀντρίκειας καρδιάς,
Τοῦ μελιοῦ τὴ διάφανη γλύκα,
Τ' ἀνάερο θάμπος τοῦ βραδυοῦ!

Κι' ἦτανε μιὰ μέρα ποῦ σ' εἶδαμε
Κάτω ἀπὸ τὰ μάτια τῶν ἀστρῶν
Δακρυσμένη ἀπὸ τὴν ἔκσταση τοῦ ρυθμοῦ!

Καὶ σ' ἀκλουθοῦσαν τὰ πουλιὰ
Σὲ χίλιους τόπους,
Κι' ἔθρεψες μὲ τὸ γάλα σου παιδιὰ
Στὸν παγωμένον ἥλιο τοῦ Βορρᾶ,
Στὸ φλογισμένο Νότο.

Διάθηκες καὶ μύρισε τὸ χῶμα
Κι' ἔγραψες τὸ βῆμα σου ἀσήκωτο
Στὰ σταυροδρόμια τοῦ κόσμου!

Κι' ἦρθες τὴν ὥρα ἐκείνη
Προαιώνια μορφή,
Μὲ τὸ πείσμα ποῦ σοῦ βουρκώνει τὰ μάτια,
Πατώντας τὸ θάνατο,
Σταλμένη ἀπὸ τὴ Μοῖρα ποῦ κρατᾷ
Τὰ μουσικὰ σκοτάδια τῆς ζωῆς μας,
Ἦρθες, δεμένη μέσα στοὺς κύκλους τοῦ γένους,
Μὲ τὰ φτερά τῆς Λευτεριάς
Κι' ἔρριξες τὴ σκιά σου βαρειά
Πάνω ἀπ' τὸν ἠλιόγιομο κάμπο!

Κ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗΣ

Τ' άτρόμητου, τοῦ ἀγάλαστου
 ἡ φωνή θροντάει βαθειά σου,
 Ἑλλάδα,
 τοῦ Καραϊσκου·
 —κι' ἄς εἶναι μαῦρος καί χλωμός,
 σάν τὸ σκαρί τοῦ γύφτου.....

Ἄγρια χαράδρα ἡ σουβλερὴ
 μορφὴ του
 καρφώνεται παντοῦ
 με' φοθερά τὰ μάτια καὶ σκληρὰ τὰ φρύδια,
 μάτια, ποῦ δὲ γνωρίσανε ποτές
 φόβο ἢ δειλία,
 καὶ πῶχει ρίξει ἀπάνω τους
 τὸν ἴσκιο του
 τὸ πεπρωμένο.

Σάν προσταγή,
 σ' ὀλόρθο προσκλητήριο,
 στὰ τείχη τῆς Ἀράχωθας, στὴ φοινικὴ τὴ νύχτα
 τῆς θείας Λευτεριάς,
 ξεσηκωμένη ἀπ' τὶς ἀητόραχες
 κι' ἀπὸ τὶς βίγλες τῆς Λιάκουρας
 κι' ἀπὸ τὸ εἰκοσιένα,
 ἡ φοθερὴ μορφὴ του μᾶς κοιτᾷ καὶ μᾶς προστάζει,
 Ἑλλάδα,
 ν' ἀφήσουμε στὸ χῶμα σου
 θυσία τῆ ζωῆ μας....

ΦΟΙΒΟΣ ΔΕΛΦΗΣ

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΣΟΛΩΜΟΣ

Ἄπ' τὸ θαθὺ σου τῶνειρο ξύπνησε. Αἰώνιος Ἀπρίλης
 σὲ καρτερεῖ κάποιον γλυκὸ τραγοῦδι νὰ τοῦ στείλεις.
 Καὶ γύρω στὸν ἀόρατον αἰθέρα, μυροφόρα
 μύρια προσμένουν πνεύματα γιὰ τὴ Μεγάλην Ὠρα.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΒΕΡΙΤΗΣ

Δέξου τον Κύριε, στὴ δροσιὰ τῆς ἄρρητης χαρᾶς Σου,
 ἄγγελο φωτοπτέρουγο μέσ' στ' ἀγγελούδια τὰ ἄλλα.
 Ἄγιους, Ἐσὺ, μᾶς ζήτησες κι' ἅγιος γυρνᾷει σιμὰ Σου·
 ρόδο στὰ ρόδα καὶ παιδὶ με' στ' ἄλλα Σου παιδιὰ
 τὸ αἰώνιο του γράφει ποίημα τώρα σ' Ἐσὲ κοντὰ.

ΓΙΑΝΝΗΣ Κ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΠΟΨΕΙΣ

ΕΘΝΙΚΟΙ ΠΑΝΗΓΥΡΙΣΜΟΙ

Ὁ Ἑλληνισμὸς γιόρτασε μὲ λαμπρότητα τὴ μέρα τῆς ἐθνικῆς του ἀπελευθέρωσης. Οὔτε ἡ σύγχυση κ' ἡ ἀμφιβολία τῆς μεταπολεμικῆς περιόδου, οὔτε ἡ ἀστάθεια κ' ἡ ἀβεβαιότης τῶν σημερινῶν ιδεῶν μπόρεσαν νὰ ἀπομακρύνουν τὴ μεγάλη μερίδα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ ἀπὸ τὴν ὀρθὴν ἐκτίμηση τῶν γεγονότων καὶ τὴν ἀπότιση τοῦ ὀφειλόμενου σεβασμοῦ στοὺς πρωτεργάτες τῆς ἐθνικῆς ἐλευθερίας του.

Υπάρχουν στὴ ζωὴ τῶν λαῶν μερικὰ γεγονότα, ποὺ στέκουν πάνω ἀπὸ τὴν καθημερινότητα, πάνω ἀπὸ τὸ λογικὸ ὑπολογισμὸ καὶ τὴν ἱστορικὴ σύμβαση. Ἡ πραγματοποίησή τους δὲν ἐκτιμᾶται μὲ τοὺς συνήθεις κανόνες τῆς ἱστορίας καὶ τῆς λογικῆς. Μέσα στὴ φύση τους ὑπάρχει ἡ ποιότης τοῦ θαύματος, καὶ στὴν ἐπιτευξή τους ἡ οὐσία τῆς μεγάλης ιδέας. Κ' ἐνῶ ὁ χρόνος ἀμαυρώνει τὸ πέρασμά του τὸ κάθε τι, στέκει τὸ ἐναντίο μὲ σεβασμὸ μπροστὰ στὴ μνήμη τῶν γεγονότων αὐτῶν, ποὺ ἡ ἀπόσταση τὰ λαμπρύνει περισσότερο καὶ τὰ προβάλλει μέσα στὴν ἱστορία τῆς φυλῆς σὰ φωτεινὰ σύμβολα, δείγματα τῆς ὁμαδικῆς ἀρετῆς καὶ τεκμήρια τῶν ἱκανοτήτων τοῦ ἔθνους. Εἶναι οἱ μεγάλοι σταθμοὶ τῆς ἐθνικῆς πορείας. Σταθμοὶ, ποὺ μορφοποιοῦν τὸ περιεχόμενον τοῦ παρελθόντος καὶ προδιαγράφουν τὶς δυνατότητες τοῦ μέλλοντος.

Ἐνας τέτοιος φωτεινὸς σταθμὸς εἶναι γιὰ τὸν Ἑλληνικὸ κόσμον ἡ εἰκοστὴ πέμπτη Μαρτίου 1821. Ἡ ἐπέτειός της ἐπαναφέρει στὴ μνήμη τοῦ ἔθνους τὴν ἀδάμαστη θέληση τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ νὰ ἐπιζήσει. Ξυπνᾷ τὴν αὐτογνωσίαν τῆς φυλῆς, τονώνει τὸ αἶσθημα τῆς ἐθνικῆς ἀντίστασης, ἐνδυναμώνει τὴν ιδέα τῆς θυσίας, καλλιεργεῖ τὴν πίστη πρὸς τὶς ἀνώτερες ἠθικὰς ἀξίες καὶ διαποτίζει τὴν ψυχὴ μὲ τὴ λεπτὴν ἐκείνην οὐσίαν τοῦ θαύματος, ποὺ—πέρα ἀπὸ κάθε στενοκάρδο ὑπολογισμὸ—κυριαρχεῖ ἀπόλυτα σ' ὅλες τὶς μεγάλες ἐκδηλώσεις τῆς Ἑλληνικῆς ἐθνικῆς δημιουργίας. Καὶ τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος σταματᾷ μὲ εὐγνωμοσύνην γιὰ νὰ ἀποτίσει φόρον τιμῆς στοὺς πρωτεργάτες τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας του, νὰ ἀντλήσει διδάγματα ἀπὸ τὸν ἡρωϊσμὸ καὶ τὴν αὐτοθυσίαν τους, νὰ περισυλλέξει τὶς ἠθικὰς καὶ πνευματικὰς του δυνάμεις καὶ νὰ ἐτοιμαστῆ γιὰ τὶς καινούργιες ἐξορμήσεις του.

Κάθε ἱστορικὸς σταθμὸς καὶ κάθε ἐθνικὴ ἐπέτειος ἐγκλείουν ἕνα βαθύτερον νόημα ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ καθιερωμένου πανηγυρισμοῦ καὶ τῆς τιμητικῆς ἀνάμνησης. Γιατὸ πρέπει νὰ γιορτάζονται ὄχι μονάχα σὰν ἕνα εὐσεβὲς μνημόσυνο, ἀλλὰ κυρίως σὰ μιὰ εὐκαιρία βαθύτερης, κριτικῆς κατανόησης τῶν ἀξιών τῆς φυλῆς, ἐθνικῆς περισυλλογῆς καὶ ἀνανέωσης τῶν ἀρετῶν καὶ ἱκανοτήτων τοῦ ἔθνους. Ὅποιαδήποτε ἄλλη ἀντιμετώπιση τῶν ἐθνικῶν ἑορτῶν ἀποτελεῖ ἀναμφισβήτητα ἀσεβεία στὰ ἱστορικὰ γεγονότα καὶ βλασφημία ἐναντίον αὐτῆς τῆς ιδέας τοῦ ἔθνους.

Εἶναι ἐντούτοις γεγονὸς ὅτι δὲν πανηγυρίζουμε ὅλοι μὲ τὸν ἴδιον τρόπο:

Υπάρχει σὲ πολλοὺς ἀπὸ μᾶς ἡ τάση τῆς συναισθηματικῆς ἀντιμετώπισης τῶν πραγμάτων: Εὐκολοὶ ἐνθουσιασμοὶ—εἰλικρινεῖς στὴν ἀφετηρίαν τους, ἀλλὰ πολὺ ἀδοθεῖς στὸ περιεχόμενό τους—φλογερὰς ρητορικῆς ἐξάρσεις, ποὺ δὲν ἐγγίζουσιν—τὶς περισσότερες φορές—τὴν οὐσίαν τοῦ πράγματος, συσσωρεύουσα ἀδρανούς καὶ παθητικῆς συγκίνησης, χωρὶς ὅμως τὴν ἐνεργὸν λογικὴν ἀντιμετώπιση τῶν γεγονότων καὶ τὴ δημιουργικὴν τους κατανόηση.

Μιὰ ἄλλη κατηγορία πανηγυριστῶν ἀποτελεῖ ἡ τάξις ἐκείνη τῶν ἀνθρώπων, ποὺ ἀπὸ κερτημένην ταχύτητα καὶ μηχανικὴν ἀνάγκη ἀντιμετωπίζει τὶς ἐθνικὰς ἐπέτειους καὶ τὰ ἱστορικὰ γεγονότα τῆς φυλῆς μὲ τὴν ἴδια ψυχρὴ τυπικότητα ποὺ θ' ἀντιμετώπιζε ὁποιοδήποτε ἄλλο ἐπίσημον γεγονὸς τῆς

καθιερωμένης ρουτίνας. Οί άνθρωποι αὐτοὶ στεροῦνται ὄχι μονάχα τὴ λογικὴ κατανόηση τῆς ἐθνικῆς τους ἱστορίας, ἀλλὰ κι' αὐτὴν ἀκόμη τὴν εὐαισθησία καὶ τὸν ἄγονο—ἔστω—πατριωτικὸν ἐνθουσιασμό τῶν πρώτων.

Ἐκτὸς ὅμως ἀπ' αὐτοὺς ὑπάρχει καὶ μιὰ τρίτη κατηγορία, πολὺ πιὸ ἐπικίνδυνη ἀπὸ τὶς δυὸ προηγούμενες. Εἶναι ἡ κατηγορία τῶν ψευδοπανηγυριστῶν: Οἱ ἄνθρωποι, ποὺ πανηγυρίζουν γιὰ νὰ συγκαλύψουν τὴ γύμνια τους, νὰ κρύψουν τὴν κενότητά τους καὶ νὰ ἐξαπατήσουν μετὴν ὑποκρισία τους τοὺς ἄλλους. Αὐτοὶ δὲν πιστεύουν σὲ τίποτε. Δούλοι τοῦ σομοπισμοῦ, τοῦ μικροσυμφεροντολόγου ὑπολογισμοῦ ἢ τῆς πνευματικῆς τους ἀνεπάρκειας δὲν ἔχουν κὰν τὴ δύναμη καὶ τὸ θάρρος τῆς εἰλικρίνειας. Μὲ μιὰν ἀνήθικη ὑπουλότητα προσαρμόζονται στὶς περιστάσεις, ἀφήνουν τὰ ψυχικὰ τους ράκη νὰ παρασυρθοῦν ἀπὸ τὸν ἄνεμο τοῦ γενικοῦ συναγερμοῦ καὶ δηλητηριάσουν μετὴ τὴ μικρότητα καὶ τὴν πονηρία τους τὴν ἀγνότητα τῆς μεγάλης ἡμέρας. Αὐτοὺς πρέπει νὰ μάθει τὸ ἔθνος νὰ τοὺς περιφρονεῖ καὶ νὰ τοὺς ἀποκόπτει.

Ἄλλα τὰ μεγάλα ἱστορικὰ γεγονότα ξεπερνοῦν—κατὰ κανόνα—τὸ στενὸ χρονολογικὸ κύκλο τῆς ἐποχῆς τους. Ἡ ἀκτινοβολία τους χύνεται ἀδέσμευτη στὴ λεωφόρο τοῦ μέλλοντος, ἐπηρεάζει καὶ δημιουργεῖ καταστάσεις καὶ καθορίζει νέα δεδομένα στὴν ἐθνικὴν ἱστορία τῶν λαῶν. Γιατὸ—ὅπως εἶπαμε—κι' οἱ ἔορτασμοὶ τῶν ἐπετείων τους δὲν πρέπει νὰ περιορίζονται στὸ στάδιο τῶν εὐλαδῶν μνημοσύνων, ἀλλὰ νὰ προχωροῦν στὸ δημιουργικὸν ἔργο τῆς ζωντανῆς πίστεως καὶ τῆς λογικῆς ἐκτίμησής τῶν γεγονότων αὐτῶν, μετὰ συνακόλουθα τὴν ἐξύψωση τοῦ ἐθνικοῦ αἰσθήματος καὶ τὴν ἀνανέωση τῶν δημιουργικῶν ἱκανοτήτων τῆς φυλῆς.

Αὐτὸ ἄλλωστε εἶναι ὁ καλύτερος φόρος τιμῆς, ποὺ μποροῦμε νὰ προσφέρουμε στὴ μνήμη ἐκείνων, ποὺ ἔγραψαν—πολλὲς φορὲς μετὰ τὸ αἷμα τους—τὶς μεγάλες σελίδες τῆς ἱστορίας μας: Νὰ σεβαστοῦμε τὶς ἰδέες τους καὶ νὰ διατηρήσουμε δημιουργικὸ τὸ πνεῦμα τῆς δράσης καὶ τῆς θυσίας τους.

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

ΑΓΩΝΑΣ

Θὰ δουλέψω. Τὸ δρόμο
τὸν ἀνάντη θ' ἀνύσω
μετὰ τὴ γλύκα τῆς πίκρας
Παρθενῶνες θὰ κτίσω.

Τὸ λιοπύρι τοῦ δρόμου
στρατοκόπους σκοτάνει,
τ' ἀνυπέβλητο ὕψος
τὴν καρδιά τὴν παγώνει.

Τῆς ψυχῆς μου τὸν πάγο
θαλπωρῆ ποιά θὰ σθύσει;
Τῆς φωτιᾶς μου τὴ δίψα
θὰ δροσίσει ποιά ἔρῳση;

Ἄκριθῆ μου. Τ' ἀγῶνα
ἠδονὲς θεὸ νὰ νοιώσεις
Σπαρτιατὲς κλουθώντας.
Σὺ λουλούδια θ' ἀπλώσεις

στὸν πολύμοχθο δρόμο
Κι' ἂν τ' ἀγκάθια ματῶσουν
τὸ κορμί μας, τὸν πόνο
οἱ ψυχὲς δὲ θὰ νοιώσουν.

Σ. ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ

ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΡΑΤΖΑΣ

Ο ΚΥΠΡΙΟΣ ΣΥΝΕΡΓΑΤΗΣ ΤΟΥ ΡΗΓΑ

Ὁ μαρτυρικός θάνατος τοῦ Ρήγα Βελεστιλή, τοῦ μεγάλου προδρόμου τῆς Ἑλληνικῆς Ἐλευθερίας καὶ Ἀνεξαρτησίας, εἶναι ἀπὸ τὰ δραματικώτερα γεγονότα, ποὺ συγκλόνισαν βαθεῖα τὴν Ἑλληνικὴ ψυχὴ, στὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνα.

Σχεδὸν σύγκαιρα μὲ τὶς τελευταῖες τραγικὲς στιγμὲς τοῦ Ρήγα καὶ τῶν ἄλλων ἑπτὰ ἑλλήνων πατριωτῶν, ποὺ πιάστηκαν μαζί του, ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῖς ἀπεικόνισε στὴν «Ἀδελφικὴ Διδασκαλία» του μὲ λόγια πύρινα δλα τὴ συναισθητικὴ καρδίαν αὐτοῦ, ὅτι τοῦ νὰ μὴν ἐλευθερωθῶμεν μέχρι τῆς σήμερον ἀπὸ τὸν ζυγὸν, αἴτιον εἶναι ὄχι ἡ ἡμετέρα ἀναδρία, ἀλλ' ἡ ζηλοτυπία πολλῶν ἡγεμόνων τῆς Εὐρώπης,.... μῆτε πῦρ, μῆτε σίδηρος ψυχρὰν ποτὲ εἰς τὰς ἡμετέρας καρδίας τὴν διάπυρον τῆς ἐλευθερίας ἀγάπην, τὸ ἀσπυρονδον κατὰ τῆς τυραννίας μίσος. Ἐχετε πάντοτε πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τὰ πάνδεινα κακὰ, ὅσα καθ' ἑκάστην ὑποφέρετε ἀπὸ τὸ ἄγριον ἔθνος τῶν Τούρκων καὶ ἐνθυμείσθε δια ἕλεγον οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι παροξύνοντες ἀλλήλους κατὰ τῶν Περαῶν: «Ὡ παῖδες Ἑλλήνων ἴτε...κ.λ.π.». «...Πρὸ ὀλίγου ἔτι ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας», γράφει σ' ἄλλα σημεῖα ὁ Κοραῖς, «παρέδωκε ἀσπλάχνως εἰς τὸν τύραννον τῆς Ἑλλάδος ὀκτὼ Γραικοὺς, οἱ ὅποιοι ἐξήρτων τὰ ἀρμόδια μέσα τοῦ νὰ φωτισθῶσι καὶ ἀπὸ τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας νὰ ἐλευθερωθῶσι τοὺς ὁμογενεῖς των. Παρίστανται ἴσως ταύτην τὴν ὥραν δεσμοὶ ἔμπροσθεν τοῦ τυράννου οἱ γενναῖοι οὗτοι τῆς ἐλευθερίας μάρτυρες. Ἴσως ταύτην τὴν ὥραν καθεβαίνει εἰς τὰς ἱερὰς κεφαλὰς των ἡ μάχαιρα τοῦ δημίου, ἐκχέεται τὸ γενναῖον Ἑλληνικὸν αἷμα ἀπὸ τὰς φλέβας των καὶ ἵπταται ἡ μακαρία ψυχὴ τὸν δία νὰ ὑπάγῃ νὰ συγκατοικήσῃ μὲ ὄλων τῶν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀποθανόντων τὰς αἰοδίμους ψυχάς».

Τῶν Ἑλλήνων πατριωτῶν, ποὺ γεύθηκαν μαζί μὲ τὸν Ρήγα τὸν ἀνόσιο θάνατο, ἡ τὴν πικρὴν ἐξορία, μᾶς ἀναφέρει τὰ ὀνόματα μὲ λίγες χαρακτηριστικὲς πληροφορίες ἕνας συγγραφέας τοῦ περασμένου αἰῶνα στὸ βιβλίον του, ποὺ ἐπιγράφεται «Χρονολογία»: «1797... Ρήγας Βελεστιλῆς ἐν Βιέννῃ ὁ καὶ συγγραφεὺς, Νικολαΐδης ἱατρός, Ἀντώνιος Κορωνιός, Χίος ὁ μεταφράσας τὴν Γαλλοῦσιαν (σίκ) τοῦ Φλωριανοῦ, Εὐστράτιος Ἀργεντίης Χίος ἔμπορος, Ἀναστάσιος Τουρουτζῆς Κοζανίτης, ὁ Σιατιστιεὺς Παναγιώτης καὶ ὁ πάντῃ ἀμέτοχος ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἰωάννης ὁ συγγραφεὺς ἀριθμητικῆς καὶ Ἰω. Καρατζᾶς Κυπρίος, ἀπαιτηθέντες παρὰ τοῦ ἐν Βιέννῃ Ἀγαρινοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Πόρτας ὡς κατ' αὐτῆς συνωμοταὶ Ὄθωμανοὶ ὑπήκοοι ἐκδίδονται αὐτῶν παρὰ τῆς Αὐστρίας. Ὁ μὲν Ρήγας καὶ Κορωνιός τυγχόντες ἐν Τριεστῷ ἐξ οἰκείας αὐτῶν ἀπροσεξίας πιάονται, οἱ δὲ λοιποὶ ἐν Βιέννῃ. Ὁ πρεσβευτὴς πέμπει αὐτοὺς διὰ Δουνάβεως τῷ πασιζ Βελεγραδίῳ, ὅστις μεθ' ἡμέρας τινὰς λαβὼν διαταγὴν τῆς Πόρτας ἀποκτείνει αὐτοὺς πρῶτα ἱερεῖα τῆς πατρίδος. Τοὺς δὲ Θεοχάρην Σιατιστέα, καὶ ἀμφοτέρους τοὺς ἀδελφοὺς Μαρκίδας Πουλίου τοὺς τυπογράφους, καὶ Κωνσταντῖνον Δούκα Κοζανίτην, ὑπήκοους ὄντας τοὺς μὲν Αὐστριακοὺς, τὸν δὲ Ρωσικόν, ἐξορίζει ἡ Αὐστρία εἰς Σαξωνίαν διὰ τὸ ἀσύγχυτον» (1). Αὐτὰ τὰ λίγα ἔγραψε στὰ 1836 ὁ Κυριακὸς Μελιρρῦτος καίοντας κερὶ καὶ λιβάνι στὴ μνήμῃ ἐκείνων, ποὺ δίκαια τοὺς ὀνομαζοῦν «πρῶτα ἱερεῖα τῆς πατρίδος». Καὶ τὰ γραφόμενα τοῦ πατριῶτη συγγραφέα δασίζονται σὲ προσωπικὴ γνῶση γεγονότων καὶ προσώπων κατὰ τὴν προσωρινὴ διαμονὴν του στὴν Αὐστρία (2). «Εἶναι ὁ μάλιστα πλησιάζας πρὸς τὴν ἀλήθειαν», λέγει ὁ Σπ. Λάμπρος, «ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν καὶ τὰ ὀνόματα τῶν μετὰ τοῦ Ρήγα συμμαρτυρη-

(1) Κυριακοῦ Μελιρρῦτου «Χρονολογία Ἱστορικὴ», ἐν Ὀδυσσῷ 1836. Γιὰ τὸν συγγραφέα καὶ τὸ περιεχόμενον τοῦ βιβλίου τοῦ ἔγραψαν ὁ σεβαστὸς μου καθηγητὴς κ. Ν. Βέης: «Ἡ Χρονολογία» Κυριακοῦ Μελιρρῦτου καὶ ὁ Ρήγας Βελεστιλῆς - Φεραῖος καὶ οἱ συνεργάται αὐτοῦ «Νέα Ἔστια» Τόμος 30ος (1941) σελ. 649 καὶ πέρα: τοῦ βιβλίου τούτου ἕνα ἀντίτυπο ἔχει καὶ ἡ Βιβλιοθήκη Φανερωμένης, λείπουν ὁμῶς οἱ 4 τελευταῖες σελίδες ποὺ περιέχουν κατάλογο τῶν συνδρομητῶν του.

(2) Ν. Βέης, ἔ. ἀ. σελ. 652-3.

σάντων» (3). Ἄλλὰ ποιὰ ἦταν τῶν κατόπιν ἐλευθέρων Ἑλλήνων ἡ εὐγνωμοσύνη πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ποὺ πρόσφεραν ὄλα—καὶ τῇ ζωῇ τους ἀκόμα—γιὰ τὴ διαφώτιση καὶ τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ Ἔθνους; Ξεχάστηκαν γρήγορα οἱ περισσότεροι καὶ μετὰ παραπόνο ἔγραφε στὰ 1872 ὁ Γ. Κρέμος τὰ ἐπόμενα: «Πάντων, σχεδὸν τῶν ἐταίρων τοῦ Ρήγα οὐδὲ τὰ ὄνοματά γινώσκουσιν τὰ πλήθη: οὔτε Πουλίου καὶ Γεωργίου τῶν Μαρκιδῶν, οὔτε Κώστα τινὸς τῶν Σιατιστιῶν, οὔτε Γεωργίου Θεοχάρους τοῦ ἐκ Καστορίας οὔτε ἄλλου τινὸς τῶν συλληφθέντων, καθειρχθέντων, ἐξορισθέντων καὶ δεινὰ παθόντων, ζέτων ἐπὶ ξένης, οὐδὲ αὐτῶν κἂν τῶν ἀποκεφαλισθέντων τὰ ὄνοματά γινώσκουσιν οἱ πολλοί, καίπερ τούτων παρασκευασάντων τὴν παλιγγενεσίαν τοῦ Ἔθνους. Ἄλλὰ τοῦτο μὲν συγκεχωρημένον τοῖς πολλοῖς, ἀσυγχώρητον δὲ τοῖς λογίοις» (4).

Δυὸ χρόνια ἐνωρίτερα, στὰ 1870, ὁ Ἀναστάσιος ὁ Γούδας ἐξιστορώντας τὸν Ρήγα καὶ τὴ δράση του λέγει σχετικά μετὰ τοὺς συντρόφους του: «Ἀναντίρhton εἶναι ὅτι σὺν τῷ Ρήγα ἐμαρτύρησαν τότε ἐν Βελιγραδίῳ καὶ ἕτεροι τέσσαρες ἢ πέντε, ἐν οἷς θεβαίως ὑπῆρχον καὶ ὁ Εὐστράτιος Ἀργέντης καὶ ὁ ἰατρός Ζητσαῖος. Λυπούμεθα οἱ δὲν γνωρίζομεν οὔτε κἂν τὰ ὄνοματά τῶν λοιπῶν μαρτύρων, ἵνα ἀποτίσωμεν καὶ εἰς αὐτοὺς τὸ ὀφειλόμενον φόρον εὐγνωμοσύνης» (5). Σήμερα εὐτυχῶς εἴμαστε σχεδὸν ἀρίστα πληροφορημένοι γιὰ τοὺς συντρόφους τοῦ Ρήγα ἀπὸ τὴν ἀνακάλυψη στὴ Βιέννη τῶν ἐγγράφων τῆς Αὐστριακῆς Κυβερνήσεως, ποὺ περιέχουν τὰ πρακτικὰ τῆς ἀνακρίσεως. Στὰ 1889 ἐδημοσιεύθησαν 35 τέτοια ἔγγραφα ἀπὸ τὸν Λεγκράν (6) ποὺ ἔδωσαν ἀφορμὴ νὰ γραφοῦν ἀρίστες μονογραφίαι καὶ ἄρθρα, ἢ καὶ σὲ γενικώτερα ἔργα νὰ γίνῃ λόγος γιὰ τὸν Ρήγα (7). Στὰ 1930 ὁ σεβαστὸς μου καθηγητὴς κ. Κ. Ἀμάντος ἐδημοσίευσε ἄλλα 65 πολυτίμα ἔγγραφα τῆς ἰδίας ὑποθέσεως, ποὺ συμπληρώνουν σὲ πολλὰ τίς εἰδήσεις μας γιὰ τὸν Ρήγα ἢ καὶ προσθέτουν ἀκόμη ἄλλες νεώτερες (8). Στὸ μέλλον πιθανὸν νὰ βρεθοῦν καὶ ἄλλα ἔγγραφα τῆς Αὐστρίας γιὰ νὰ ὁλοκληρώσωμε τίς σχετικὰς μας εἰδήσεις (9). Ἔτσι ἐγίναν τώρα γνωστοὶ ὅλοι οἱ συσχεγῆται τοῦ Ρήγα—τὰ ὄνοματά, ἡ ἡλικία, ἡ καταγωγή, τὸ ἐπάγγελμα καὶ τῆς οὐλικῆς ἢ πνευματικῆς συμβολῆς τους στὴ διαφώτιση καὶ ἐπανάσταση τοῦ Ἔθνους (10).

Ἄνάμεσα στοὺς Ἑλληνας πατριῶτες ποὺ πρόσφεραν τὸν ἑαυτό τους θυσία γιὰ μιὰ πολὺ μεγάλη καὶ πολὺ εὐγενικὴν ἰδέα, βλέπομε μετὰ ὑπερφάνεια καὶ συγκίνηση νὰ ἀναφέρεται καὶ ὁ Κύπριος Ἰωάννης Καρατζῆς. Ἀπὸ τὰ πρακτικὰ τῶν ἀνακρίσεων τῆς Αὐστριακῆς ἀστυνομίας βγαίνει ὁλοκάθαρα ὅτι ἡ σύλληψη, ἡ ἀνάκριση καὶ τὸ τραγικὸ του τέλος σχετίζεται μετὰ τὴν κυκλοφορία τῶν ἐπαναστατικῶν προκηρῦξεων τοῦ Ρήγα πρὸς τὸ Ἑλληνικὸ ἔθνος. Μαζὶ μετὰ τὰ βιβλία καὶ τ' ἄλλα ἐνοχοποιητικὰ ἔντυπα ἐγκρέθησαν ἀκόμη εἰς τὰ ἀνοιχθέντα κιβώτια (τοῦ Ρήγα) δυὸ τρεῖς χιλιάδες ἀντιτύπων ἐγκυκλίου εἰς ἑλληνικὴν γλῶσσαν συντεταγμένης μετὰ τὰς ἐπαναστατικὰς λέξεις, ἐ λ ε υ θ ε ρ ῖ α ν , ἀ δ ε λ φ ω σ ὺ ν η , ἰ σ ὄ τ η ς , εἰς τὴν ὁποίαν μετὰ τὰ μελανώτερα χρώματα κατὰ τῶν μοναρχῶν ἡ δημοκρατία ἐξαιρεται καὶ ὅπου περιέχονται τὰ ἐν Γαλλίᾳ κηρυχθέντα γνωστὰ δίκαια τοῦ ἀνθρώπου.....» (11). Οἱ φιλελεύθερες ἰδέες τῆς γαλλικῆς ἐπανάστασεως ἀπὸ τὴν μιὰ κέντριζαν καὶ ἐνθουσίαζαν τοὺς ὑπόδουλους λαοὺς, ἀπὸ τὴν ἄλλη τάραζαν τὸν ὕπνο τῶν ἀπολυταρχικῶν κυβερνήσεων. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ στάσις τῆς Αὐστρίας δὲν ἦταν συμπαθητικὴ πρὸς τοὺς Ἑλληνας, ποὺ ἐπηρεασμένοι τότε ἀπὸ τὴν Γαλλικὴ ἐπανάσταση ζητοῦσαν μετὰ περισσότερη θέρη τὴν ἐλευθερία καὶ ἀνεξαρτησία

(3) Σπ. Λάμπρου, ἀποκαλύψεις περὶ τοῦ μαρτυρίου τοῦ Ρήγα, σελ. 139. (Τὸ τίθελίον τοῦ Λάμπρου δὲν τὸ εἶδα διευτυχῶς) καὶ Ν. Βέη, ἔ. ἀ. σελ. 653.

(4) Γεωργ. Ι. Ζαβίρα, Νέα Ἑλλάς ἢ Ἑλληνικὸν Θέατρον, ἐκδ. ὑπὸ Τ. Κρέμου, Ἀθήναι 1872, σελ. ι' (στὸν πρόλογον).

(5) Ἀναστασίου Ν. Γούδα, Βίοι παράλληλοι τομ. Β' (Παιδεία) Ἐν Ἀθήναις, 1870, σελ. 148.

(6) Λεγκράν—Λάμπρου, Ἀνέκδοτα Ἐγγραφα περὶ Ρήγα Βελεστινῆ. Δελτίον Ἱστορ. καὶ Ἐθνολ. Ἐταρ. τομ. Γ' (1889) σελ. 587—774.

(7) Σπ. Λάμπρου, Ἀποκαλύψεις περὶ τοῦ μαρτυρίου τοῦ Ρήγα. Ἀθήναι 1892.—Φ. Μιχαλοπούλου, Οἱ μεγάλοι μας Ἀναγεννηταί: Ρήγας ὁ Βελεστινῆς (1757—1798) Ἀθήνα, 1930.—Ἀπ. Δασκαλάκη, Τὰ αἰτία καὶ οἱ παράγοντες τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασεως τοῦ 1821. Παρίσι, 1927.—Τὴν ἄλλη διηλυτογραφία ἀς δῆ ὁ ἀναγνώστης τὸ τίθελίον τοῦ κ. Κ. Ἀμάντου σ. η' ποὺ ἀναφέρει στὴν ἐπόμενη σημείωση.

(8) Κ. Ἀμάντου, Ἀνέκδοτα ἔγγραφα περὶ Ρήγα Βελεστινῆ. Ἀθήναι. 1930.

(9) Κ. Ἀμάντου, ἔ. ἀ. στὸν πρόλογον.

(10) Ν. Βέη ἔ. ἀ.

(11) Κ. Ἀμάντου, ἔ. ἀ. σ. 3—5, καὶ Λεγκράν—Λάμπρου, ἔ. ἀ. σελ. 605.

του ἔθνους. Ἡ αὐστριακὴ ἀστυνομία ἀπὸ καιρὸ ἐγνώριζε ὅτι οἱ Ἕλληνες τῆς Αὐστρίας ἦσαν ὀπαδοὶ τῶν φιλελευθέρων ιδεῶν τῆς Γαλλικῆς ἐπανάστασεως, μὰ δὲν εἶχε στοιχεῖα νὰ ἐπέμβει. Παρακολουθοῦσε ὁμως πρᾶστικὰ τὴν κατάστασιν καὶ εἶχε σημειώσει πολλοὺς Ἕλληνας μὲ ἐπαναστατικὰς ἰδέας (11α).

Ἡ ἀνακάλυψις τῶν προκλήσεων τοῦ Ρήγα ξεσήκωσε σὲ συναγεμρὸ καὶ ἀστυνομία καὶ Ὑπουργεῖα. Ὁ φόβος καὶ ἡ ἀνησυχία γιὰ τὴν κυκλοφορία τῶν ἐπαναστατικῶν ιδεῶν τῆς Γαλλίας καθρεπτίζονται ὀλοκάθαρα στὰ ἔγγραφα τῆς ἀνακρίσεως τοῦ Ρήγα. «Ἄν καὶ ἡ προκήρυξις αὕτη (τοῦ Ρήγα) φαίνεται ὅτι προορίζεται μὲν διὰ νὰ ἐπαναστατήσῃ τὰς ἐπαρχίας τὰς ὑποκειμένας εἰς τὴν Πύλην», ἔγραψεν ὁ Ὑπουργὸς τῆς δημοσίας ἀσφαλείας πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, «περιέχει ὁμως ὅλας ἐκεῖνας τὰς ἠχηρὰς φράσεις περὶ ἐλευθερίας, ἰσότητος καὶ ἀδελφοσύνης, αἱ ὁποῖαι εἰς τοὺς τελευταίους χρόνους τόσοι λαοὺς ἐμύρωσαν καὶ τόσοι χωρῶν τὸ πολιτικῶν σύστημα ἀνέτρεψαν. Ἐὰν οἱ Ἕλληνες κατάρθωναν ὑπὸ οἰανδήποτε κυριαρχίαν νὰ πάρουν αὐτονομίαν καὶ νὰ σχηματίσουν δημοκρατίαν πρέπει νὰ περιμένωμεν ὅτι καὶ οἱ Ἕλληνες τῆς Αὐστρίας θὰ ἀποκτοῦσαν ἀναλόγους ἐπιθυμίας. Ἀπὸ τῆς ἐκρήξεως τῆς Γαλλικῆς ἐπανάστασεως παρατηρεῖται εἰς πολλοὺς ἐξ αὐτῶν ἑκτακτος τάσις δι' ἐλευθερίαν, τὰ δὲ παραδοξότατα διβλίια, τὰ ὁποῖα ἀποσκοποῦν εἰς κατάρριψιν τῆς θρησκείας, τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς πολιτείας μετεφράσθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐκ τῆς Γαλλικῆς εἰς τὴν Ἑλληνικὴν καὶ διαδίδονται μυστικὰ.» (12). Τὰ συμφέροντα λοιπὸν τῆς Αὐστριακῆς μοναρχίας ἀπαίτουσιν τὴν διατήρησιν τῆς Τουρκικῆς τυραννίας καὶ τὴν κατάπιψιν καθε ἀτελευθερωτικῆς κινήσεως, γιὰτι «κάθε διαίαι μεταβολὴ πολιτεύματος γειτονικοῦ κράτους συνεπάγεται τὸν κίνδυνον ὁμοίως περαιτέρω μεταβολῆς, καὶ ὁ κίνδυνος οὗτος (γιὰ τὴν Αὐστρίαν) εἶναι τοσοῦτ' ἀπειλητικώτερος καθ' ὅσον οἱ Ἕλληνες εἰς ὅλας τὰς χώρας διὰ τῆς θρησκείας καὶ τῶν ἠθῶν, εἶναι στενωτάτα συνδεδεμένοι» (13). Σὲ μίαν ἐκθεσιν πρὸς τὸ Ὑπουργεῖο ἀναφέρεται ὅτι ἀπὸ τῆς ἀνακρίσεως τῶν φιλακισμένων Ἑλλήνων προκύπτει ὅλαν ἐπιπλέον τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ σχέδιον (τοῦ Ρήγα καὶ τῶν συντρόφων του) ἀποβλέπει νὰ ἐπαναστατήσῃ τὸ διασκορπισμένον εἰς τὰς διαφόρους ἐπαρχίας τοῦ Τουρκικοῦ κράτους ἑλληνικὸν ἔθνος ἐναντίον τοῦ νομίμου αὐτοῦ ἀρχοντος (!!) καὶ νὰ ἐγκαθιδρύσῃ ἐκεῖ λαϊκὴν κυβέρνησιν ὅπως διόλου κατὰ τὸν τύπον τοῦ γαλλικοῦ συντάγματος» (14).

Ἡ ἀστυνομία, λοιπὸν, πού ἀπὸ καιρὸ παρακολουθοῦσε μὲ ὑποψία τοὺς περισσώτερους Ἕλληνας, ἄδραξε τώρα τὴν εὐκαιρία νὰ δράσει μὲ ἐξαιρετικὴ ταχύτητα. Ἐρευνες καὶ συλλήψεις στὴν Τεργέστη, στὴ Βιέννη, καὶ στὴ Πέστη, γιὰ ν' ἀνακαλύψουν τὴν «συνωμοσίαν». Καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ αὐτοκράτωρ Φραγκίσκος δείχνει ἐξαιρετικὸν ἐνδιαφέρον γιὰ τῆς ἐνέργειες τῆς Ἀστυνομίας καὶ ζητεῖ ἐπίμονα νὰ τοῦ ὑποβάλουν τῆς σχετικῆς ἐκθέσεις γιὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Ρήγα καὶ τῶν συντρόφων του.

Γιὰ τὸ σημερινὸ μας θέμα ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν οἱ συλλήψεις Ἑλλήνων στὴν Πέστη τῆς Οὐγγαρίας. Στις 11 τοῦ Γενάρη 1798 ὁ ἀρχιδούξ Παλατίνος, ἀντιβασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας, ἔστειλεν ἀπὸ τὸ Ὄφεν (= τὴν Βουδα) πρὸς τὸν ἀδελφὸ του τὸν αὐτοκράτορα Φραγκίσκο στὴ Βιέννη ἑκθεσιν μὲ ἐπισυνημμένα ἔγγραφα. Ἡ Α. Μ. τὰ ἔστειλε στὶς 14 τοῦ ἰδίου μηνὸς πρὸς τὸν ὑπουργὸ τῶν ἐσωτερικῶν **Pergen** νὰ τὰ μελετήσῃ καὶ νὰ τοῦ ὑποβάλῃ τὸ πόρισμα τῆς ἐρευνᾶς του (15). Τὴν ἐπόμενη μέρα ὁ αὐτοκράτωρ ἐπῆρε «βραχεῖαν ἐκθεσιν» ὅπου ὁ ὑπουργὸς ἀναφέρει καὶ τὰ ἐπόμενα: «...Ἐυμένεστατε αὐθέντα! ἐκ τῆς ἐξετάσεως τῶν ἐγγράφων τούτων, τὰ ὁποῖα ἐκράτησα γιὰ νὰ χρησιμοποίησιν καὶ ἡ διορισθεῖσα ἐπιτροπὴ πρὸς ἔρευναν τῆς συνωμοσίας τῶν Ἑλλήνων γίνεται δῆλον, ὅτι ἡ ἐν Πέστη εὐρεθεῖσα προκήρυξις εἶναι ἡ ἰδίαι μὲ τὴν τυπωθεῖσαν ἐδῶ ἐν Βιέννῃ ὑπὸ τοῦ Ρήγα Βελεστινὴ καὶ ἀποσταλεῖσαν εἰς Τουρκίαν, ἐπομένως φανερόνεται πολλὴ καθαρὰ ἡ σκέψις τοῦ κακοποιοῦ τούτου καὶ τῶν συνωμοτῶν του ὅτι... δὲν τοὺς ἐνδιαφέρει μόνον νὰ κινήσουν εἰς ἐπανάστασιν τοὺς Ἕλληνας εἰς τὸ Ὄθωμανικὸν κράτος, ἀλλὰ καὶ τὴν δημοκρατικὴν φωτιᾶν ν' ἀνάψουν εἰς τοὺς ὁμοθρήσκους των εἰς τὰς κληρονομικὰς χώρας τῆς ἡμετέρας Μεγαλειότητος» (16). Ἡ ἐκθεσὶς τοῦ

(11α) Κ. Ἀμάντου, ἔ. ἀ. σελ. 11 καὶ 19.

(12) Κ. Ἀμάντου, ἔ. ἀ. σελ. 27.

(13) Κ. Ἀμάντου, ἔ. ἀ. σελ. 191.

(14) Κ. Ἀμάντου, ἔ. ἀ. σελ. 29.

(15) Κ. Ἀμάντου, ἔ. ἀ. σελ. 101.

(16) Κ. Ἀμάντου, ἔ. ἀ. σελ. 103.

Pergen λίγο πιό κάτω αναφέρει τὸν Κύπριο Καρατζά, ποὺ πιάστηκε στὴ Πέστη «...τῶν εὐμενέστατα δοθέντων εἰς ἐμὲ ἐνταῦθα πρακτικῶν», λέγει ὁ κ. Ὑπουργός, «θὰ γίνῃ θεβαίως ἡ νόμιμος χρησιμοποίησις, ἀλλ' εἶναι ἀνάγκη πρὸ παντὸς νὰ μεταφερθοῦν ἐδῶ εἰς τὸ ἀστυνομικὸν κρατητήριον ὑπὸ ἀσφαλῆ φύλαξιν οἱ δύο ἐν Πέστη κρατηθέντες Ἑλληνας Καρατζάς καὶ Τουρουτζῆς γιὰ νὰ γίνῃ ἡ δέουσα ἀνάκρισις αὐτῶν, νὰ συγκριθοῦν αἱ ὁμολογίαι τῶν μὲ τὰ μέχρι τοῦδε πορίσματα, νὰ σχετισθοῦν μὲ τὰ μέλλοντα νὰ προκύβουν ἀκόμη δεδομένα, καὶ νὰ δυνάται νὰ γίνῃ καὶ ἡ ἀναπαράστασις αὐτῶν πρὸς τὸν Ρῆγα.... Παρακαλῶ, λοιπὸν τὴν Ὑμετέραν Μεγαλειότητα εὐλαβέστατα νὰ ἐκδώσῃ ὑψηλὴν ἐντολὴν εἰς τὴν Α. Β. Ὑψηλότητα τὸν ἀρχιδούκα Παλατίνον πρὸς ἀποστολὴν ἐνταῦθα τῶν δύο τούτων ἀτόμων. Ἐπειδὴ ἐξ ἄλλου σχηματίζεται ἡ εὐλογος ὑπόνοια ὅτι ἡ ἐπαναστατικὴ προκλήριξις τοῦ Ρῆγα ἐπιτήδεις διεδόθη μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων τῆς Οὐγγαρίας τοῦτο δὲ λέγεται ὅτι ἐβεβαίωσε καὶ ὁ κρατῆβεις Καρατζάς, δι' αὐτὸ πρέπει νὰ στεψωσῶμεν νὰ ἐμποδίσωμεν τὴν κυκλοφορίαν τῶν ἐκτάκτως ἐπικινδύνων προκηρύξεων τούτων.....» (17). Ὁ κ. Ὑπουργός, τελειώνει μὲ τὴν σύστασις νὰ γίνουν ἐρευνες μυστικῆς καὶ προσεκτικῆς γιὰ τὶς προκηρήξεις. Οἱ εἰσηγήσεις τοῦ **Pergen** ἔγιναν φυσικὰ δεκτῆς ἀμέσως «...ἡ Ὑμετέρα ἀγάπη, γράφει στὶς 16.1.1798 ὁ αὐτοκράτωρ πρὸς τὸν ἀδελφὸ του, «θὰ λάβῃ ἀμέσως μέτρα διὰ νὰ μεταφερθοῦν ἐν ἀσφαλείᾳ εἰς τὴν ἐδῶ ἀστυνομίαν οἱ δύο ἐν Πέστη Ἑλληνας Καρατζάς καὶ Τουρουτζῆς, ἵνα καταστῇ δυνατὴ ἡ τακτικὴ αὐτῶν ἀνάκρισις καὶ ὅ,τι ἄλλο ἀκόμη χρειασθῇ. (18)». Ὁ αὐτοκράτωρ τελειώνει κί' ἐκεῖνος μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ γίνουσι ἐρευνες γιὰ τὶς προκηρήξεις. Λίγες μέρες ἀργότερα, στὶς 24.1.1798, τὸ πολεμικὸ συμβούλιον εἶχε εἰδήσις τῆς μεταφοράς τοῦ Καρατζά καὶ τοῦ Τουρουτζῆ καὶ στρατιωτικὴ συνοδεία στὴ Βιέννη. Τὴν ἐπόμενη ὁ Ὑπουργός **Pergen**, σὲ «βραχεῖαν ἐκθεσιν» στὸν αὐτοκράτορα, ἀναφέρει, ὅτι «...ἐκομίσθησαν ἐδῶ χθὲς βράδυ καλῶς φυλαττόμενοι..... οἱ δύο Ἑλληνας τῆς Πέστης καὶ ὠδηγήθησαν εἰς τὴν ἀστυνομίαν. Ἡ ἀνάκρισις ἀφοῦ διεκόπη ἐξακολούθει πάλιν τὸν δρόμο τῆς καὶ ἡ ἐπικίνδυνος αὐτῆ ἐπαναστατικῆς ἱστορίας θὰ φωτισθῇ καλύτερα διὰ τῆς φυλακίσεως τῶν ἀτόμων τούτων...» (19). Ἀπὸ τὴν Πέστη ἀργότερα δόθηκε διαταγὴ νὰ μεταφερθεῖ στὴ Βιέννη καὶ τρίτος Ἑλληνας, ὁ Κων/τίνοσ Τούλιος (20). Στὶς 24 τοῦ Μάρτη ὁ ἀνακριτῆς Ἰωάννης Βαπτιστῆς Ρένερ ἔκαμε περιλήψιμ «ἐκ τῶν πρακτικῶν τῆς διεξαχθείσης ἀνακρίσεως τῶν τούτου μὲν ἐν τῷ ἀστυνομικῷ καταστήματι κρατουμένων, τοῦτο δὲ ἄνευ προφυλακίσεως ἀνακριθέντων Ἑλλήνων, ὑπήκόων τῆς Ὀθωμανικῆς Πύλης, οἵτινες ὀνομάζονται Ρῆγας Βελεστινλής, Εὐστράτιος Ἀργέντης, Δημήτριος Νικολίδης, Παναγιώτης Ἐμμανουήλ καὶ ὁ ἀδελφός αὐτοῦ Ἰωάννης Ἐμμανουήλ, Ἀντώνιος Κορωνιός, Θεοχάρης Γεωργίου Τουρουτζῆς, Ἰωάννης Καρατζάς, Ἀνδρέας Μασούτης καὶ Κων/τίνοσ Ἀμοιρός (21). Ἀπὸ τὶς ὁμολογίας τῶν κατηγορουμένων μᾶς ἐνδιαφέρουν ἐδῶ τοῦ Καρατζά καὶ τοῦ Τουρουτζῆ «...Κατόπιον ὁ Τουρουτζῆς», γράφει ὁ ἀνακριτῆς, «ὠμίλησε περὶ τῆς προκηρύξεως (ποῦ εἶχε πάρει ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Ρῆγα τὸν περασμένον Ὀκτώβριον τοῦ 1797) ἐν τῷ ἐν Πέστη καφενεῖῳ τοῦ Λέζερ, καὶ παρετήρησεν ὅτι πλεῖστοι τῶν αὐτῶν Ἑλλήνων εἶχον ἤδη γνῶσιν αὐτῆς, ἀλλὰ χωρὶς ὅμως νὰ ἔχωσιν ἴδει ἀντίτυπον αὐτῆς παρ' οἰδῆποτε. Τέλος δὲ λέγει, (ὁ Τουρουτζῆς) ὅτι τὸ ἀντίτυπον, ὅπερ αὐτὸς εἶχεν λάβει παρὰ τοῦ Ρῆγα, ἀνεκοίνωσεν εἰς τὸν νεωκὸραν τῆς αὐτῆ ἐκκλησίας Ἰωάννην Καρατζᾶν διὰ τὸν λόγον ὅτι οὗτος παρεκάλεσεν αὐτὸν θερμῶς περὶ τούτου καὶ ἐδήλωσεν ὅτι θέλει νὰ ἀντιγράψῃ αὐτὸ καὶ ἀποδώσῃ παράυτα εἰς αὐτὸν. Ἡ ὁμολογία αὐτῆ ἐπιβεβαιοῦται αὐτοῦ μὲν ὑπὸ τοῦ Ρῆγα, τοῦτο δὲ ὑπὸ τῶν ἐκ Πέστης ἐνταῦθα προσαχθέντων Κων/τίνου Τούλιου καὶ Καρατζά (22)». Ἀμέσως κατόπιον ἔρχεται ἡ κατάθεσις τοῦ Καρατζά. «Ἰωάννης Καρατζάς, 31 ἐτῶν, γεννηθεὶς ἐν Λευκωσίᾳ τῆς Ἀσίας, ἀγαμος καὶ ποτε νεωκὸρος τῆς ἐν Πέστη Ἑλληνικῆς ἐκκλησίας κατὰ τὰ πρακτικὰ τῆς ἀνακρίσεως αὐτοῦ ὑπ' ἀρ. 8 ὁμολογεῖ μὲν ὅτι ἐξ ἀπλῆς περιεργείας ἐζήτησε παρὰ τοῦ Τουρουτζῆ τὴν προκηρύξιν καὶ ἔλαβεν ταύτην παρ' αὐτοῦ, ἀλλ' ἀρνείται ὅτι ποτὲ ἐδήλωσεν ὅτι θέλει ν' ἀντιγράψῃ ταύτην, οὐδὲ ἐξέφρασε ποτέ, ὡς διατείνεται ὁ Τουρουτζῆς, τὴν εὐχὴν νὰ μᾶθῃ τὴν ἀπελευθερώσιν τῆς Ἑλλάδος

(17) Κ. Ἀμάντου, ἔ. ἀ. σελ. 103—105.

(18) Κ. Ἀμάντου, ἔ. ἀ. σελ. 105.

(19) Κ. Ἀμάντου, ἔ. ἀ. σελ. 115.

(20) Κ. Ἀμάντου, ἔ. ἀ. σελ. 117.

(21) Λεγκράν—Λάμπρου, ἔ. ἀ. σελ. 651.

(22) Λεγκράν—Λάμπρου, ἔ. ἀ. σελ. 697.

από του Τουρκικού ζυγοῦ. Ἐπιμόνος δὲ μάλιστα διαβεβαίωσι, ὅτι, ὅτε παρετήρησε τὸ σκανδαλώδες περιεχόμενον τῆς προκηρύξεως, πάραυτα μετέβη πρὸς τὸν λογοκρίτην τῶν βιβλίων Πέτροβιτς καὶ ἐνεχείρησεν εἰς αὐτὸν τὴν προκήρυξιν ταύτην, ὅπως οὗτος καταγγεῖλει εἰς τὴν ἀρχὴν τὰ περὶ αὐτῆς...». Ὁ Καρατζᾶς ὁμως δὲν ἔλεγε τὴν ἀλήθειαν. «Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐκ τῶν ἐξ Οὐγγαρίας ἐνταῦθα ἀνακοινωθέντων ἐγγράφων», συνεχίζει ὁ ἀνακριτῆς, ἐξάγεται, ὅτι ὁ Καρατζᾶς ἤγαγε τὴν προκήρυξιν εἰς τὸν ἐν Ὁφεν (= Βούδα) εὑρισκόμενον λογοκρίτην τῶν βιβλίων τῆς Ἰλλυρίας τὸν καλούμενον Ραγάτζην, ὅπως οὗτος ἐπιθεωρήσας αὐτὴν δώσῃ εἰς αὐτὸν τὴν ἄδειαν ἀνατυπώσεως, ἀντετάχθη πρὸς αὐτὸν αὕτη ἢ καταθέσεις, ἀλλ' ὁ κρατούμενος ἅτε ὢν κακεντρεχέστατος ἀνθρωπος ἐπέμεινεν εἰς τοὺς λόγους, εἰ καὶ κατεστενοχωρήθη διὰ παραπειστικῶν ἐρωτήσεων. Καὶ αὕτη δὲ ἡ γενομένη ἀναπαράστασις τοῦ Τουρούτζια καὶ τοῦ κρατουμένου ἀπέβη ἄκαρπος, μόνον δὲ τοῦτο παρεδέχθη οὗτος ὅτι εἶπεν εἰς τὸν Τουρούτζιαν ζητήσασα τὴν ἐπιστροφὴν τῆς προκηρύξεως ὅτι ἀντιγράφει αὐτὴν ἀλλ' ὅτι τοῦτο ἦτο μόνον πρόφασις ὅπως μὴ μᾶθῃ ὁ Τουρούτζιαν ὅτι ὁ Καρατζᾶς εἶχε καταγγεῖλει τὸ πρᾶγμα (23). Ἡ πιὸ πάνω περιλήψη τῶν ἀνακρίσεων τῶν Ἑλλήνων, πού ἦσαν Ὁθωμανοὶ ὑπῆκοοι, καὶ γνωστὴ μὲ τὸ γράμμα ς, ὑποβλήθηκε στὴς 18.3.98 ἀπὸ τὴν ἀστυνομικὴ Διεύθυνση «πρὸς τὸ Σεβαστὸν Ὑπουργεῖον» καὶ στὸν αὐτοκράτορα μαζί με ἄλλην ἐκδοσὴν, πού περιείχε τὶς καταθέσεις τῶν Ἑλλήνων πού ἦσαν Αὐστριακῆς ἢ ἄλλης μὴ Ὁθωμανικῆς ὑπηκοότητος. Στὴν ὁμολογία ἐνὸς ἀπὸ αὐτοὺς γίνεται πάλι λόγος γιὰ τὸν Καρατζᾶ. Ὁ Κωνσταντῖνος Τούλιος, παιδί 18 χρονῶν, κατηγορεῖται ὅτι εἶχε στὴν κατοχὴ τοῦ «δου ἀντίτυπα τῆς προκηρύξεως τοῦ Ρήγα τὰ ὁποῖα ὁμως ἔκαυσε κατὰ συμβουλήν κάποιου Νεοφ. Ζαρβού εἰς Πέστην διὰ νὰ μὴ πάθῃ τίποτε κακόν. Ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς κατοχῆς τῶν ἀντιτύπων, ἐδήλωσεν ὁ ἐξαιρετικῶς κακεντρεχῆς οὗτος νεανίας... ἐπαυελιμημένως ὅτι τὰ ἔλαβεν ἀπὸ τὸν συγχρόνως συλληφθέντα Ἰωάννην Καρατζᾶν· ὁ κατηγορούμενος μάλιστα εἶχε τὸ θράσος νὰ ἰσχυρισθῇ τοῦτο λεπτομερῶς κατὰ πρόσωπον τοῦ Καρατζᾶ. Μόλις κατόπιν ἀνήρσεν ὁ κατηγορούμενος τὴν ὁμολογίαν του αὐτὴν ὡς πρὸς τὸν Καρατζᾶν κατόπιν ἐντόνων παρατηρήσεων τῆς Ἐπιτροπῆς καὶ ἐπροφασίσθη ὅτι ἔλαβε τὰ δυὸ ἀντίτυπα τῆς προκηρύξεως κατὰ τὸν Μάϊον παρελθόντος ἔτους ἀπὸ τὸν ἐπίσης φυλακισθέντα Ἑλληνα Ἰωάννην Ἐμμανουήλ, εἰς τὸν ὁποῖον ὑπεχρεώθη νὰ ὀρκισθῇ ὅτι θὰ τηρῇ ἐχεμύθειαν καὶ δι' αὐτὸ δὲν ἐπρόδωσε τὸν Ἐμμανουήλ, ἀλλ' ἀπέδωσε τὸ πρᾶγμα εἰς τὸν Καρατζᾶν, καθόσον οὗτος ἦτο ἤδη δι' ἄλλον λόγον φυλακισμένος» (24).

Ἡ λοιπὴ πορεία τῶν γεγονότων εἶναι καλὰ γνωστὴ καὶ δὲν χρειάζεται νὰ ἐπεκταθῶμε περισσότερο. Ὁ Τούρκος πρεσβευτῆς στὴν Βιέννη, πού παρακολούθησε μὲ δικαιολογημένο ἐνδιαφέρον τὴν σύλληψιν καὶ τὴν ἀνάκρισιν τῶν «συνωμοτῶν» Ἑλλήνων ζήτησε τὴν ἐκδοσὴν τῶν ὁκτῶ Ὁθωμανοῦ ὑπῆκόων. Ἡ Αὐστριακὴ Κυβέρνηση, καὶ γιὰ λόγους πού ἐκθέσαμε πιὸ πάνω καὶ με ὠρισμένα ἀνταλλάγματα πού ἐπέτυχε ἀπὸ τὴν Ὑψηλὴ Πύλη, παράδωσε «ἐπὶ ἀποδείξει» τὸν Ρήγα καὶ τοὺς συντρόφους του στὸν Καϊμακάμη τοῦ Βελιγραδίου, πού ἀπάνθρωπα τοὺς ἐπνίξε στὸν ποταμό.

Ἀπὸ τὰ ἀποσπάσματα, πού εἶδαμε ὡς τώρα, γίνονται γνωστὲς οἱ τελευταῖες περιπέτειες τῆς ζωῆς τοῦ Ἰωάννη Καρατζᾶ. Ὁ θάνατος του θὰ πέρασε ἀπαρητήρητος ἀπὸ τὴν Κύπρο, γιὰτὶ καμμιά παράδοσις δὲν σώζεται γι' αὐτόν, οὔτε οἱ γολιοὶ του, οὔτε ἄλλοι συγγενεῖς του εἶναι γνωστοί. Ἡ οἰκογένεια Καρατζᾶ τῆς Λευκωσίας δὲν εἶχε σαφὴ γνώση γιὰ συγγένεια μὲ τὸν ὁμώνυμον Κύπριο ἥρωα. Ἐμεινε, λοιπόν, κί' αὐτοὺς λησμονημένοι, ὅπως κί' ἄλλοι συναγωνισταὶ του. Οὔτε ὁ Ἄθ. Σακελλάριος ἀναφέρει τίποτε γιὰ τὸν Καρατζᾶ στὰ «Κυπριακά» του, γιὰτὶ δὲν ἤξερε, φαίνεται, τὸ σχετικὸ χωρίο τοῦ Μελιρρῦτου, οὔτε ὁ Φ. Ζανέττος, πού ἔγραψε μάλιστα τὴν ἱστορίαν του στὰ 1910, μετὰ τὴν ἐκδοσὴν τῶν ἀνεκδότων ἐγγράφων Λεγκράν—Λάμπρου.

Ὁ Ἰωάννης Καρατζᾶς θὰ γεννήθηκε στὰ 1767, γιὰτὶ ἦταν 31 χρονῶν στὰ 1798. Πότε ἔφυγε ἀπὸ τὴν Κύπρο δὲν εἶναι γνωστό. Πῆγε κατ' εὐθείαν στὴν Οὐγγαρία ἢ ἔμεινε καὶ σ' ἄλλους τόπους; Στὴν Πέστη ὑπηρετήσε στὴν ὀρθόδοξον ἐκκλησίαν τῆς ἐκεῖ Ἑλληνικῆς Κοινότητος ὡς νεωκόρος «κανδηλανάφτης». Τὴ λέξη πρέπει νὰ τὴν ἐρμηνεύσομε, ὅπως καὶ πραγματικὰ ἐσημαινε ἄλλοτε, ὡς γενικὸν ἐπιμελητὴ τῆς ἐκκλησίας καὶ, ἐπομένως, τὸ ἐπάγγελμα εἶναι κάτι τὸ τιμητικόν. Δὲν ξοίρομε πόσον καιρὸ ἦταν

(23) Λεγκράν—Λάμπρου, ἔ. ἀ. σελ. 697—9.

(24) Κ. Ἀμάντου, ἔ. ἀ. σελ. 167—9.

σ' αὐτὴ τὴν ὑπηρεσία, οὔτε καὶ πότε ἄρχισε. Γνωρίζομε ὅμως πολὺ καλὰ τὴν ἱστορία τῆς ὀρθόδοξης ἐλληνικῆς ἐκκλησίας τῆς Πέστης. Οἱ ἐκεῖ Ἕλληνες ποὺ κατάγονταν οἱ περισσότεροὶ ἀπὸ τὴν Βόρειο Ἑλλάδα, —Μακεδονία, Θράκη, Θεσσαλία, Ἠπειρο— γιὰ κάμποσα χρόνια ἐκκλησιαζόντανε σὲ κοινὴ ἐκκλησία μὲ τοὺς Σέρβους. Ἀλλὰ μεταξὺ τῶν δυὸ ὀρθοδόξων παροικιῶν δὲν ἐπικρατοῦσε ἡ χριστιανικὴ ὁμόνοια· οἱ Ἕλληνες καὶ γι' ἄλλους λόγους ἀποφάσισαν νὰ κτίσουν δική τους ἐκκλησία καὶ νὰ τὴν συντηροῦν οἱ ἴδιοι. Ὑπόβαλαν τὴ σχετικὴ αἴτηση στὸν ἀντιβασιλεῖα τῆς Οὐγγαρίας καὶ παρ' ὅλες τὶς ἀντιδράσεις τοῦ σλαυονικοῦ στοιχείου, πέτυχαν νὰ πάρουν γιὰ τὸ κτίσιμο τῆς ἐκκλησίας ἄδεια, γραμμένη στὴν λατινικὴ μὲ χρονολογία 22 Ἰουνίου 1786 καὶ ὑπογραμμένη ἀπὸ τὸ Βασιλεῖο Συμβούλιο (25). Τέσσερα χρόνια ἀργότερα τὸ κτίριο ἦταν ἔτοιμο, καὶ στὶς 15 Αὐγούστου 1790 ἔγιναν τὰ ἐπίσημα ἐγκαίνια τῆς Ἑλληνικῆς ὀρθόδοξου ἐκκλησίας τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου ἀπὸ τὸν Ἐπίσκοπο Βούδας Διονύσιο, Ἕλληνα στὴν καταγωγή. Μᾶς εἶναι ἀκόμη γνωστοὶ καὶ ὅσοι ἐφημέριοι ὑπηρετήσανε στὴν ἐκκλησία ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς ἰδρύσεώς της. Ἐδῶ μᾶς ἐνδιαφέρουν οἱ δύο πρώτοι. Ἀπὸ τὸ 1790 ὡς τὰ 1794 ὑπηρετήσε «ὁ αἰδεσιμώτατος Ἰωάννης Βρετὸς καὶ ἀπὸ τὰ 1794 ὡς τὰ 1803 ὁ Χαρισίος Σακελλίων Μεγδάνος (26). Καὶ οἱ δύο αὐτοὶ ἱερεῖς ἦσαν καὶ δασκάλοι ἰδιωτικῶν μαθημάτων, γιὰτὶ κοινοτικὸ σχολεῖο στὴν Πέστη ἰδρύθηκε ἀργότερα, στὰ 1812 (27). Πρέπει νὰ θεωρηθεῖ βέβαιο ὅτι ὁ Ἰωάννης Καρατζᾶς ὑπηρετήσε στὴν ἐκκλησία τῆς Πέστης μαζί μὲ τὸν δεῦτερον ἐφημέριο, καὶ μάλιστα γνωστὸ λόγιο καὶ συγγραφέα, Χαρισίο Σακελλίωνα Μεγδάνο, καὶ πιθανὸν ἀκόμη καὶ μὲ τὸν προκάτοχό του Ἰωάνη Βρετό. Ποιὰ ἦταν ἡ μόρφωση τοῦ Καρατζᾶ, ὅταν ἄρχισε τὰ καθήκοντά του ἐκεῖ, δὲν ξαίρουμε. Πιθανὸ νὰ ἄκουσε καὶ μαθήματα ἀπὸ τὸ Χαρισίο εἴτε καὶ ἀπὸ τὸν Βρετό. Ὅπως οἷμαι μποροῦμε ὅμως λογικὰ νὰ υποθέσουμε ὅτι ἀπὸ τὴ συναναστροφή του τὴ καθημερινὴ μὲ τοὺς καλοὺς ἐκείνους δασκάλους καὶ πατριώτες πολὺ θὰ ὠφελήθηκε, στὸ πνεῦμα καὶ στὴ ψυχὴ, ὁ Κύριος νεοκόρος (28). Ἀπὸ τὰ πρακτικὰ τῆς Ἀνακρίσεως γίνεται φανερό ὅτι ὁ Καρατζᾶς δὲν εἶχε προσωπικὴ γνωριμία καὶ ἐπαφὴ μὲ τὸν Ρήγα· ἤξερε ὅμως χωρὶς ἀμφιβολία τὰ φλογερά του θούρια καὶ τὶς ἀπελευθερωτικὰς του ιδέες. Στὴν ἀνάκριση εἰδείξε κάποια δειλία καὶ ἄρνηση σὲ ὀρισμένους κατηγορίες ἐναντίον του· πρέπει ὅμως νὰ κρίνουμε τὸν ἄνθρωπο, καὶ τὴ ψυχολογικὴ του κατάσταση σὲ κρίσιμες στιγμὲς, μὲ συμπάθεια. Καὶ ἄλλοι πολλοὶ τὴν ἴδια στάση κράτησαν (29). Ὅπως πολλοὶ Ἕλληνες, ἔτσι καὶ ὁ Καρατζᾶς ἐπηρεάστηκε καὶ ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ τὰ ἀπελευθερωτικὰ κηρύγματα τοῦ Ρήγα. Πολὺ ποθοῦσε νὰ δεῖ τὸ ἔθνος ἐλεύθερο ἀπὸ τὴ μαῦρη δουλεία τῶν Ὀθωμανῶν. Μὲ μεγάλη προθυμία ζήτησε ἄδεια ἀπὸ τὸν λογοκριτὴ νὰ ξανατυπώσῃ τὴν προκήρυξιν τοῦ Ρήγα—ἐνέργεια ὄχι καλὰ ὑπολογισμένη, μὲ ὄχι καὶ ἀξιοκατάκριτη· φαντάστηκε ὅτι ἡ λογοκρισία θὰ δινε τὴν ἄδεια τῆς ἀνατυπώσεως τῆς προκήρυξεως, γιὰτὶ τὸ περιεχόμενό της δὲν ἔπρεπε νὰ ἐνδιαφέρει τὴν Αὐστρία· ἀλλὰ δὲν εἶχε ψυχολογήσῃ τὴν νοστοπρία μιᾶς ἀπολυταρχικῆς κυβερνήσεως, σὲ τρικυμισμένους μάλιστα καιροὺς. Ἔτσι ὁ Καρατζᾶς πῆγε θύμα τῆς εὐγενικῆς του ιδέας. Στὴν ἐκκλησίᾳ τῆς Πέστης σὰν ἄναβε ἐπὶ καντῆλι μπρὸς στὴν εἰκόνα τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, στὴν ψυχὴ του ἄναβε ἓνα ἄλλο καντῆλι, μὲ πατριωτικὴ φλόγα, νὰ δεῖ τὸ ξύπνημα καὶ τὴν ἀνάστασιν τῆς Ἑλλάδος. Μιὰ καὶ ὁ Καρατζᾶς ἔζησε στὴν Πέστη καὶ ὑπηρετήσε τὴν ἐκεῖ Ἑλληνικὴ Κοινότητα, πρέπει νὰ ἐλπίζομε ὅτι ὑπάρχουν εἰδήσεις τὸν στὰ κοινοτικὰ ἀρχεῖα της. Μιὰ τέτοια ἔρευνα ἴσως φέρεῖ σὲ φῶς περισσότερα ἀπὸ ὅσα ἐλπίζομε. Ἴσως ἀκόμη στὰ κατάλοιπα τοῦ Σπ. Λάμπρου, στοὺς φακέλλους ποὺ ἔχουν ὑλικὸ γιὰ τὶς ἐλληνικὲς κοινότητες τῆς Αὐστρουγγαρίας, κάτι νὰ βρεθεῖ, ἂν μελετηθοῦν προσεκτικὰ (30). Τ' ὄνομα Καρατζᾶς ἀκούεται σ' ὅλα τὰ μέρη τοῦ

(25) Ἀρχιμ. Γέρ. Γώγου, Ἡ ἐν Πέστη τῆς Οὐγγαρίας Ἑλληνικὴ τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησία. Περιοδ. «Ἐσπερος» τομ. Δ. (1884) σελ. 147.

(26) Γέρ. Γώγου, ἔ. ἀ. σελ. 163.

(27) Τρ. Εὐαγγελίδου, ἡ Παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρατίας, τομ. Β'. Ἀθήναι 1936 σελ. 439-40.

(28) Γιὰ τὸν Χαρισίο Σακελλίωνα Μεγδάνο δὲς Γ. Ζαβίρα, ἔ. ἀ. σελ. 551-2.—Κ. Σάθα, Νεοελληνικὴ Φιλολογία, Ἀθήναι 1868. σελ. 615.

(29) Σπ. Λάμπρου, Ρήγας, Βηλαράς, Χριστόπουλος «Νέος Ἑλληνομνήμων» ΙΔ' (1916) σελ. 68 κ.έ.

(30) Ἐρευνα ἐν ταῖς θεβλιώθικαίς καὶ ἀρχεῖοις Ρώμης, Βενετίας, Βουδαπέστης, Βιέννης. «Νέος Ἑλληνομν.» τομ. ΙΖ' σελ. 113 κ.έ., σελ. 368 κ.έ. Τομ. ΙΗ' σελ. 48 κ.έ., 276 κ.έ., σ. 374 κ.έ. Τομ. ΙΘ' σελ. 225 κ.έ. Τομ. Κ' σελ. 47 κ.έ., σ. 182 κ.έ. Τομ. ΚΑ' σελ. 43 κ.έ., 167 κ.έ., Ὁ Σπ. Λάμπρος ἔγραψε γιὰ τὸν Μακεδονικὸ Ἑλληνισμό τῆς Οὐγγαρίας καὶ Αὐστρίας «Νέος Ἑλληνομν.» τομ. Η' σελ. 257 κ.έ.

Ἑλληνισμοῦ. τὸ συναντοῦμε μάλιστα καὶ σὲ λογίους τοῦ 18ου καὶ 19ου αἰῶνα (31). Καὶ πράγμα περίεργο—γιὰ ἓνα ἀπὸ αὐτοὺς ὁ Ἄνδρ. Παπαδόπουλος Βρεττὸς γράφει: «Καρατζᾶς Ἰωάννης, Κύπριος, ἐκ τῆς πόλεως Λευκωσίας, εἰς τῶν λογίων ἀνδρῶν, ἀκμασάντων περὶ τὰ τέλη τῆς 1Η' ἑκατομητηρίου» (32). Ὁ Βρεττὸς παραθέτει καὶ τὰ ἐπόμενα δύο βιβλία, ποὺ ἐξέδωσε ὁ Καρατζᾶς: «(294) Κέβητος τοῦ Θηβαίου Πλατωνικοῦ φιλοσόφου πῖναξ· μεταφρασθεὶς ἐκ τοῦ [ἀρχαίου] ἑλληνικοῦ εἰς τὴν ἀπλὴν ἡμῶν διάλεκτον, καὶ τύποις ἐκδοθεὶς δαπάνῃ Ἰωάννου Καρατζᾶ. Ἐν Βιέννῃ, 1792, ἐν τῇ τυπογραφίᾳ τοῦ Βαουμαϊστέρου εἰς 8ον. Σημειώσεις. Ὁ πῖναξ οὗτος ἐτυπώοντο σχεδὸν πάντοτε εἰς τὸ τέλος τῆς Γραμματικῆς τοῦ Λασκάρους, ἵνα γίνῃ κοινότερος, ἀλλὰ συνέβη τὸ ἐναντίον, διότι, ὡς παρατηρεῖ ὁ μεταφραστὴς εἰς εἰς τὸν Πρόλογόν του, τὰ παιδιὰ, ὅπευ διαβάξουν αὐτὴν τὴν γραμματικὴν δὲν ἤμπορουν νὰ τὸν καταλάβου, δὲν ἔχουν ὄρεσιν τότε νὰ τὸν πιάσου εἰς τὸ χερί ἐπειδὴ ποῖπει νὰ τὸν ζήσου μεσὰ εἰς ἓνα βιβλίον, διὰ τὸ ἐπίκειν ἐσυνέλθων παιδιόθεν ἓνα προληπτικώτατον μῖσος. Ἄλλ' ἔαν δὲν ἦτε καὶ τοῦτο (=ἂν δὲν συνέβαινε νὰ τὸ μισήσου) πάλιν δὲν ἤμπορουσε νὰ ὠφελήσῃ ὅσους ἔπρεπε, ὄντας (ἀρχαίου) ἑλληνικὸν καὶ ἐπομένως ἀγνωρίστον (=ἀκατάληπτον) εἰς τοὺς περισσοτέρους. Διὰ χάριν τούτων τῶν ὑστερινῶν ἐγένεν ἡ ἁρῶσα μετάφρασις.

(225) Εἰσαγωγικὴ Λογικὴ ἤτοι Προδιόκησις εἰς ἅσπαν τὴν Λογικὴν μέθοδον τοῦ Ἀριστοτέλους. Συντεθείσα μὲν παρὰ τοῦ σοφωτάτου Γεωργίου Σουγδουρῆ, τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων τύποις δὲ ἐκδοθεῖσα ὑπὸ Ἰωάννου Καρατζᾶ, τοῦ ἐκ Λευκωσίας τῆς Κύπρου. Ἐν Βιέννῃ, 1792, ἐν τῇ τυπογραφίᾳ τοῦ Βαουμαϊστέρου, εἰς 8ον, (32).

Τὰ δύο αὐτὰ βιβλία δυστυχῶς δὲν ὑπάρχουν στὴν Κύπρου, ποὺ ἴσως καὶ νὰ μᾶς βοηθοῦσαν στὴν ἐρευνά μας. Καὶ γιὰ τὸν Κύπριο λόγιον Ἰωάννη Καρατζᾶ δὲν γνωρίζομε περισσοτέρα ἀπὸ ὅσα ἀναφέρει ὁ Ἄνδρ. Παπαδ., Βρεττὸς, καὶ μάλιστα λιγώτερα ἀπ' ὅσα εἶδαμε ὡς τώρα γιὰ τὸν ὁμώνυμο κύπριο μάρτυρα τῆς ἐλευθερίας. Μά εἶναι ἄραγε τόσο τυχαία καὶ τόσο καταπληκτικὴ σύμπτωση νὰ ἔχουν καὶ οἱ δύο τὸ ἴδιο ὄνομα, τὸ ἴδιο οἰκογενειακὸν ἐπίθετο, τὴν ἴδια πατρίδα, τὴν Λευκωσίαν τῆς Κύπρου, καὶ μάλιστα νὰ ζοῦν στὴν ἴδια ἐποχὴ; Ὑπάρχει ἄραγε κατὶ περισσότερο ἀπὸ τὴν σύμπτωση αὐτὴ, καμμιά συγγένεια στενὴ ἢ μακρινὴ ἢ—ἀκόμη περισσότερο—νὰ εἶναι ἓνα καὶ τὸ ἴδιο πρόσωπο καὶ ὁ μάρτυρας καὶ ὁ λόγιος Ἰωάννης Καρατζᾶς; Τοῦτο τὸ τελευταῖο δὲν τὸ ἀποκλείομε καὶ μάλιστα τὸ δεχόμεστε ὡς τέτοιο «μέχρις ἀποδείξεως τοῦ ἐναντίου». Ἄς θυμηθῶμε τι ἄνθρωπος φαίνεται ἀπὸ τὰ πρακτικὰ τῆς ἀνακρίσεως ὁ Ἰωάννης Καρατζᾶς: φλογερός ὁπαδὸς τῶν γαλλικῶν ἀρχῶν καὶ τῶν ἀπελευθερωτικῶν ἰδεῶν τοῦ Ρήγα, μυαλό, λοιπόν, ζυπνημένο, φιλελεύθερο καὶ πατριωτικὸ. Ἡ προθυμία του—ἔστω καὶ ἀπερίσκεπτη—νὰ ζητήσῃ ἄδεια νὰ ξανατυπώσῃ τὶς ἐπαναστατικὰς προκηρῦξεις τοῦ Ρήγα δείχνει καὶ ἄνθρωπο ποὺ κατὶ ἤξερε ἀπὸ ἐκδοτικὰς ἐργασίας. Ἀπὸ τὴν ἄλλῃ, ὁ ἀναφερόμενος ὡς λόγιος Ἰωάννης Καρατζᾶς, ἀπὸ τὸν πρόλογόν του στὸν Πίνακα τοῦ Κέβητος, παρουσιάζεται καὶ μὲ προοδευτικὰς γλωσσικὰς ἰδέας, τὶς ἴδιες ποὺ εἶχε καὶ ὁ Ρήγας γιὰ τὴν γλῶσσα. Καὶ τέτοιες ἰδέες θὰ εἶχε καὶ ὁ «σύντροφος» τοῦ Ρήγα Ἰωάννης Καρατζᾶς. Συμπίπτουν, λοιπόν, ὄχι μόνον τ' ὄνομα, ἢ καταγωγὴ, ἢ πατρίδα καὶ ἡ ἐποχὴ, ἀλλὰ οἱ γλωσσικὰς ἀντιλήψεις. Γι' αὐτὸ νομίζομε—τοῦλάχιστον γιὰ τὴν ὥρα—ὅτι δὲν εἶναι καὶ τόσο ἄστοχη ἢ ταύτιση τῶν δύο Καρατζᾶδων. Καὶ κατὶ ἄλλο ἀκόμη ἀξιοπερίεργο. Ὁ Γ. Ζαβίρας, ποὺ χρόνια ἔζησε στὴν Πέστη καὶ πέθανε ἐκεῖ στὰ 1804 καί, χωρὶς καμμίαν ἀμφιβολία, θὰ γνώρισε καὶ τὸν νεώκωρο τῆς ἐκεῖ ὀρθόδοξης ἑλληνικῆς ἐκκλησίας, δὲν ἀναφέρει τίποτε στὸ γνωστὸ ἔργο του «Νέα Ἑλλάς κ.λ.π.» γιὰ τὸν Ἰωάννη Καρατζᾶ ἢ τοῦλάχιστον τὴν ἐκδοσὴν τοῦ πῖνακος τοῦ Κέβητος σὲ ἀπλὴ ἑλληνικὴ. Γνωρίζει ὁμῶς τὴν ἐκδοσὴν «τῆς Εἰσαγωγικῆς Λογικῆς» τοῦ Γεωργίου Σουγδουρῆ. Γιὰ τὸν Ἡπειρώτη μάλιστα λόγιον μᾶς δίνει πολλὰς πληροφορίας ὁ Γ. Ζαβίρας σὲ δύο μέρη τοῦ ἔργου του. Στὸ ἓνα μέρος, ἀπαριθμεῖ στὸ τέλος τὰ ἔργα τοῦ Γεωργ. Σουγδουρῆ καὶ γράφει «ὁ Εἰσαγωγὴν τῆς Λογικῆς Μεθόδου, ἣτις σώζεται καὶ παρ' ὑμῖν χειρόγραφος» (33).

(31) Κ. Σάθα, ἔ. ἀ. σελ. 497, 558—9.

(32) Ἄνδρ. Παπαδοπούλου Βρετταν., Νεοελληνικὴ Φιλολογία, μέρος Β' 1857, σελ. 273.

(32) Ἄνδρ. Παπαδοπούλου Βρετταν., ἔ. ἀ. σελ. 90.

(33) Γ. Ζαβίρας, ἔ. ἀ. σελ. 213.

Στο δεύτερο μέρος αναφέρει πάλι : «τὰ δὲ συγγράμματα τούτου τοῦ ἀνδρὸς [τοῦ Γ. Σ.] εἶσι ταῦτα. 1. Εἰσαγωγικὴ Λογικὴ ἢτοι Προδιοικήσις εἰς ἅσπασαν τὴν λογικὴν μέθοδον τοῦ Ἀριστοκλέους ἐξεδότην ἐν Βιέννῃ τῷ ἔτει 1792· παρὰ Βαουμαϊστέρω...» (34). Δὲν ἀναφέρει τὸν ἐκδότην Ι. Καρατζᾶν, ὅπως τὸ ἀπαιτεῖ ἡ ἐπιστημονικὴ περιγραφή, γιὰτὶ, φαίνεται, ὁ Γ. Ζαβίρας ἐνδιαφέρεται περισσότερο γιὰ τὸν συγγραφέα Σουγδουρῆ. Στὸ ἔργο του ὁ Ζαβίρας δὲν εἶχε προφθάσει νὰ δώσει τὴν τελικὴ καὶ ὀριστικὴ μορφή. Τὰ δύο χωρία, τὰ σχετικὰ μὲ τὸν Σουγδουρῆ, ἐγράφηκαν σὲ δύο χρονικὲς περιόδους· τὸ πρῶτο γνωρίζει τὴν «Εἰσαγωγή» σὲ χειρόγραφο ἀκόμη, ἐπομένως ὁ Ζαβίρας τὸ ἔγραψε πρὶν ἀπὸ τὸ 1792. Τὸ δεύτερο χωρίο ἀναφέρει τὴν τυπωμένη ἔκδοσιν τῆς «Εἰσαγωγῆς» καὶ θὰ γράφηκε ἢ τότε, στὰ 1792, ἢ καὶ ἀργότερα. Τὶ ἔγινε ὅμως τὸ χειρόγραφο τοῦ φιλοσοφικοῦ ἔργου τοῦ Σουγδουρῆ ; Ἐπρεπε νὰ ὑπάρχει ἀνάμεσα στὰ διβλία καὶ στὰ χειρόγραφα—δικὰ του καὶ ξένα—τοῦ ὁ Γ. Ζαβίρας δώρησε στὴν Βιβλιοθήκῃ τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος Πέστης. Ὁ μακαρίτης Σπ. Λάμπρου, ποῦ ἔκαμε λόγο καὶ περιέγραψε διβλία καὶ ὅλα τὰ χειρόγραφα τῆς βιβλιοθήκῃς αὐτῆς, δὲν ἀναφέρει τὸ χειρόγραφο Σουγδουρῆ (35). Χάθηκε, ἢ μήπως τὸ χρησιμοποίησε ὁ Ι. Καρατζᾶς γιὰ τὴν γνωστὴ ἔκδοσιν τοῦ 1792 ; Μία σχετικὴ ἔρευνα δὲν θὰ εἶναι καὶ ἄσκοπη. Ὅπωςδὴποτε, ἔστω καὶ ἂν ὁ Γ. Ζαβίρας τίποτε δὲν λέγει γιὰ τὸν λόγιον Ι. Καρατζᾶ — τοῦλάχιστον τὸν ἐκδότη (καὶ μεταφραστῆ;) τοῦ Πίνακος τοῦ Κέβητος — δὲν σημαίνει πὼς δὲν ὑπῆρχε καί, ἐὰν ζοῦσε ἀκόμη περισσότερα χρόνια ὁ συγγραφέας τοῦ διβλίου «Νέα Ἑλλάς κ.λ.π.», πολὺ πιθανὸ στὴν τελικὴ ἐπεξεργασία καὶ συμπλήρωσιν τοῦ ἔργου του νὰ μᾶς ἔδινε πληροφορίες καὶ γιὰ τὸν κύριον λόγιον (36).

Αὐτὰ ἔχομε γιὰ τὴν ὥρα νὰ ποῦμε γιὰ τὸν Κύπριον Ἰωάννη Καρατζᾶ, ποῦ μάρτυρησε γιὰ τὴν Ἑλλάδα μαζί μὲ τὸν Ρήγα. Καὶ ὅ,τι γι' αὐτὸν ἐγράψαμε δὲν εἶναι τελειωτικόν. Ἐγγίσσαμε τὰ σχετικὰ μὲ αὐτὸν ζητήματα, γιὰ νὰ δώσουμε τὴν εὐκαιρίαν σὲ ἄλλους ἰκανότερους μας νὰ ἐπεκτείνουν τὴν ἔρευνα καὶ ἔτσι νὰ φωτισθεῖ καλύτερα, καὶ ὅπως ἀξίζει, μιὰ σπουδαία μορφή, ποῦ τίμησε καὶ τὴ μεγάλη καὶ τὴ μικρὴ πατρίδα του. Γιατὶ ἀσφαλῶς ὁ Καρατζᾶς δειχτήκε ἀνθρώπος μὲ φλογερὸ πατριωτισμὸ, μὲ φιλελεύθερες καὶ δημοκρατικὲς ἀντιλήψεις, μὲ προοδευτικὲς κοινωνικὲς καὶ γλωσσικὲς ἰδέες, μ' ἕνα λόγο, ἕνας τέλειος καὶ γνήσιος Ἑλληνας καὶ φωτεινὸ παράδειγμα τῆς Κυπριακῆς ἱστορίας (37), ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι Κύπριοι μάρτυρες τῆς 9ης Ἰουλίου 1821.

ΚΩΣΤΑΣ ΧΑΤΖΗΦΑΛΛΗΣ

(34) Γ. Ζαβίρας, ἔ. ἀ. σελ. 526. Ἐσφαλμένα γράφει ὁ Φ. Μιχαλόπουλος (Τὰ Γιάννενα καὶ ἡ Νεοελ. ἀναγέννησις σελ. 35) ὅτι ἔμεινε ἀνέκδοτη.

(35) Σπ. Λάμπρου, Ἡ Βιβλιοθήκη τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος Βουδαπέστης καὶ οἱ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ σωζόμενοι Ἑλληνικοὶ Κώδικες. «Νέος Ἑλληνομνήμων» τομ. Η' (1916) σελ. 70 κ.ἑ. Ὁ Σπ. Λάμπρος εἶδε καὶ τὸ χειρόγραφο τοῦ Μεθοδίου Ἀνθοακίτη (σελ. 75) ποῦ τὸ ἀναφέρει ὁ Ζαβίρας ἔ. ἀ. σελ. 421. Χειρόγραφο τοῦ ΧΙΧ αἰῶνος «Ἡ λογικὴ τοῦ Σουγδουρῆ κατὰ πῦσιν καὶ ἀπόκρισιν» ἔρρισκεται στὴν βιβλιοθήκῃ Ἱστορ. καὶ Ἑθνολ. Ἐταιρείας «Νέος Ἑλληνομν.» Η' (1916) σελ. 86.

(36) Δὲς τί λέγει ὁ Ζαβίρας μετὰ τὸν τίτλον τοῦ ἔργου του «Νέα Ἑλλάς» κλπ. «Σημείωσαι ὅμως ὅτι τοῦτο εἶναι τὸ πρῶτον σχέδιον ὅθεν καὶ ἀμορφον καὶ ἀκαλλῆς ὕστερον δὲ μέλλει νὰ διορθωθῆ καὶ νὰ βαλθῆ εἰς καλλιτέραν τάξιν καὶ ῥυθμόν.» (σελ. α).

(37) Γιὰ τὸν Καρατζᾶ θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ μᾶς εὑρίσκε πολὺτιμες πληροφορίες, ὅπως καὶ γι' ἄλλους ἔκαμε ὁ Λεγκράν. Μὰ ὁ θάνατος τὸν πρόλαβε καὶ δὲν τὸν ἄφησε νὰ συμπληρώσει τοὺς σχετικoὺς μὲ τοὺς Ἑλληνας λόγιους καὶ τὰ εἰθλία τοὺς τόμους τῆς «Ἑλληνικῆς Βιβλιογραφίας» του γιὰ τὸν 18ον αἰῶνα. Ὑστερα ἀπὸ τὸ θάνατο του καὶ μὲ συνεργασίαν τῶν L. Peilii καὶ H. Rehnol βῆθηκαν οἱ δύο τόμοι (1917, 1928). Ὁ Β' τόμος τελειώθηκε ὡς τὰ 1791. «Τὸ χειρόγραφο ποῦ περιεῖχε τὸν κατάλογο τῶν ὀνομάτων τῆς ἐποχῆς 1791—1800 καταστράφηκε ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς σ' ἕνα τους μπλόκο στὸ Παρίσι», λέγει ὁ σεβαστὸς μου καθηγητῆς κ. Ν. Βέης («Νέα Ἑστία» τομ. 42 (1947) σελ. 25 σημ. 5 τοῦ Χριστουγεννιάτικοῦ τεύχους.) ποῦ ὑπόσχεται ὅτι θὰ συμπληρώσει τὴν βιβλιογραφίαν τῆς δεκαετίας 1791—1800. Ὁ σοφὸς καὶ ἀκούρατος ἐρευνητῆς τῶν βυζαντινῶν καὶ μεταβυζαντινῶν μας πραγμάτων κ. Νίκος Βέης θὰ ἔχει καὶ τὴν καλωσύνη νὰ ξεδιαλύνει καὶ τὰ σχετικὰ μὲ τὸν Ι. Καρατζᾶ,—εἴτε ἕνας εἶτε δύο—, ὅπως ἔκαμε καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους συνεργάτες τοῦ Ρήγα Βελεστινῆ.

ΤΟ ΡΗΜΑΔΙ

Τὸ καλοκαίρι τοῦ 1940 ὁ κ. Τάκης Μαυρίδης γύρισε ἀπὸ τὴν Ἀθήνα διπλωματοῦχος γιαντρός κι' ἐγκαταστάθηκε σὲ κάποιο ξενοδοχεῖο στὴ Λευκωσία. Ἦταν ντυμένος μ' ἕνα πολὺ ὠραῖο κοστούμι, φοροῦσε δυὸ διαμαντένια δαχτυλίδια κι' ὅταν μιλοῦσε κουνούσε μὲ τὰ δάχτυλα τοῦ δεξιοῦ χεριοῦ τὰ δαχτυλίδια νευρικά σὰν νάθελε νὰ πει: «Δές τε τὰ καὶ καταλάβετε τί σοὶ ἄνθρωπος εἰμ' ἐγώ». Δημοσίεψε μιὰ ἐντυπωσιακὴ ἀγγελία κι' ἀνάγγελλε πῶς, μόλις θρεθεῖ τὸ κατάλληλο οἶκημα, ἰδρύεται «τελεία κλινικὴ, ἐφωδιασμένη μὲ τὰ νεώτατα μέσα κι' ἐγκαταστάσεις διὰ τὴν ταχεῖαν καὶ ἀποτελεσματικὴν θεραπείαν» κ.λ.π. Ἄδειο θαρῆλι κυλᾶ—χαλᾶ ἡ γειτονιά.

Στὸ μεταξύ, ὅσο δηλ. νὰ θρεθεῖ τὸ κατάλληλο οἶκημα—πού ἴσως καὶ νὰ μὴ θρεθεῖ ποτέ—σκέφτηκε ὁ φίλος πῶς νὰ περάσει τὶς πρώτες μέρες, ἰσὺς καὶ μῆνες, ὥσπου νὰ στρώσει ἡ δουλειά. Καταστήματα, κέντρα, θεάματα ἦταν βέβαια στὴ διάθεσίν του μὰ δὲν τὸν ἐνθουσιαζαν. Ἔτσι σὲ μιὰ ὥρα πληχτικὴ θυμῆθηκε μιὰ παλιὰ γνωριμία. «Ἦτανε τότε, πού τὴν ἄφησε δεκαεὶ χρόνια. Τώρα λοιπὸν εἶναι κοσιδύ..... Θᾶναι στὴ δόξα της.....»

Τράβηξε στὴν ἑνορία Ἀγ. Ἀντωνίου. Στάθηκε μπροστὰ σ' ἕνα σπιτάκι καὶ τὸ κοίταζε. «Μήπως κάνω λάθος»; Τὸ σπίτι ἦταν ἰσόγειο, μὲ σκεθρωμένη θύρα καὶ σάπια παράθυρα. Σὲ πολλὰ μέρη εἶχαν πέσει οἱ σουβάδες κι' οἱ τοῖχοι φαίνονταν ξεγδαρμένοι. Ἔδινε μιὰ ἐντύπωση καταθλιπτικὴ πού τὴν ἔκαναν σχεδὸν ἀνυπόφορη τὰ γύρω σπίτια, καλοφροντισμένα.

—«Δέ μπορεῖ νὰ κάνω λάθος. Θυμᾶμαι καλά τὸν ἀριθμό.»

Σίμωσε καὶ κτύπησε. Πρόβαλε στὴ μισάνοιχτη πόρτα ἕνας μεσόκοπος, μ' ἕνα χέρι, καὶ γερασμένο πρόσωπο. Οἱ δυὸ ἄντρες κοιτάκτηκαν μὲ ἀπορία λίγες στιγμές, κατόπι ὅμως ἀναγνωρίστηκαν.

—Ὁ κ. Σπάθης; Νὰ τὸ πιστέψω; Μ' ἕνα χέρι!..... Θεέ μου! Τὶ λυπηρό!..... Τὶ λυπηρό!

—Ἐλάτε μέσα. Καθίστε κ. Τάκη.Εἶδα τὴν ἀγγελία σας. Λογάριαζα αὐτὴ τὴν ἐβδομάδα νὰ κοιτάξω νὰ σᾶς βρῶ, μὰ μὲ προλάβετε.

—Πέστε μου λοιπὸν πῶς σᾶς ἦρτε αὐτὴ ἡ συμφορά; Γιατί, μὰ τὴν ἀλήθεια, εἶναι πραγματικὴ συμφορά γιὰ ἕνα φτωχὸ βιοπαλαιστὴ νὰ χάσει τὸ δεξί του χέρι.

—Ἐβγάλα λευκὸν ὄγκο καὶ μοῦ τόκοψαν.

—Ἄσα! Τὶ κρίμα.

—Τὰ παιδιά τουλάχιστο εἶναι καλά; Πῶς πάνε τὰ παιδιά; Ρώτησε ὁ κ. Τάκης γιὰ νὰ δώσει μιὰ διέξοδο στὴ θλίψη πού πύκνωσε.

—Παιδιά; Τ' ἀγορία σ' ἄφηκαν χρόνια. Μονάχα ἡ Ἀθηνούλα μούμεινε. Καλὰ εἶναι. Δουλεῖ καὶ ζοῦμε. Ἡ Φανὴ ὅμως εἶναι κρεβατωμένη καὶ φαίνεται πῶς.....

—Τὶ μοῦ λές κ. Σπάθη! Θὰ μὲ τρελλάνεις; Ἡ κατάρρα τοῦ Θεοῦ ἔπεσε στὸ σπίτι σου;

—Ἀκριβῶς! Κατάρρα Θεοῦ! Σ' ἐμένα πού τοῦ ἔκτισα τρεῖς ἐκκλησιές.

—Τὶ ἔχει ἡ κ. Φανή;

—Πᾶνε κάπου πέντε μῆνες πού τῆρε ἕνα γερὸ βήχα. Ἦταν ἔβγα τοῦ χεῖμωνος κι' εἶπαμε πῶς θάταν κρουολόγημα. Πέρασε ἡ ἀνοιξη, ἦρθε τὸ καλοκαίρι κι' ὁ βήχας θέριεψε ἀντὶ νὰ σβῶσει. Ἡ καμμένη ἡ Φανὴ! Ὅταν κοιτάχτηκε....

—Κατάλαβα!..... Σὲ ποῖο στάδιο βρίσκεται;

—Χτῆς τὴν πήγαμε στὸ νοσοκομεῖο καὶ τὴν κοίταξαν. Ἀκόμη νὰ μᾶς ἀπαντήσουν. Ὁ γιαντρός μας ὅμως, ὁ κ. Π. ἐπιμένει πῶς εἶναι «προχωρημένης μορφῆς» κι' ἂν θέλουμε νὰ τὴν σώσουμε πρέπει νὰ τὴν πᾶμε στὸ βουνό κι' ἀκόμη νὰ τῆς κάνουν, λέει, «πνευμοθώρακα», καλὰ—καλὰ δὲν κατάλαβα. Ἐ-κώισα μόνο πῶς χρειάζονται πολλὰ λεφτά. Τὸ δύσκολο εἶναι πού ἡ Φανὴ δὲ θέλει ν' ἀκούσει Σανατόριο.

Ἄνεος γιαντρός πήγε καὶ κοίταξε τὴν ἄρρωστη. Κι' ἡ γνώμη του; Νὰ ἐνεργήσουν γρήγορα πρὶν ὁ ἐχθρὸς γίνῃ ἀκατανίκητος κ. ἄ.

Τὸ σούρουπο ἄπλωνε τὸ σκοῦρο πέπλο του πάνω ἀπὸ τὴν πόλη. Πρόβαλαν δειλὰ στὸν οὐρανὸ τὰ πρῶτ' ἀστέρια καὶ στὴν πόλη ἄναθαν τὰ φῶτα. Στὴν πόρτα ἀκούστηκε κουβέντα κοριτσιῶν. Ὁ κ. Τάκης συγκέντρωσε τὴν

προσοχή του στην εμφάνισή του. "Εσιαξε τη γραβάτα του, έπιθεώρησε με γρήγορη ματιά τὰ διαμάντια του, έσιαξε με τις παλάμες τὰ μαλιά του. Και δέν είχε άδικο. 'Η 'Αθηνούλα μπήκε.

—'Ο κ. Μαυριδης; Καλώς όρίσατε. Πώς μās θυμηθήκατε;

—'Εγώ νά σās ξεχάσω; Πέρασα στο σπίτι σας έξι ολάκερα χρόνια. Θεωρούσα και θεωρώ τόν κ. Σπάθη σά δεύτερο πατέρα μου, τήν κ. Φανή σάν μητέρα, έσās σάν άδερφή... Κάτι περισσότερο από άδερφή. Θά θυμάστε πώς, τόν πρώτο χρόνο, σās έγραφα και τρία γράμματα από τήν 'Αθήνα. "Αν κατόπι άδιαφόρησα είναι γιατί οι σπουδές επιβάλλουν όρισμένες θυσίες. 'Αλλ' άν αυτό τó θεωρείτε άδιαφορία ειμ' έτοιμος νά έξαγοράσω τήν άδιαφορία μου με ένεργό ενδιαφέρο.

—Τι έννοείτε;

—Ν' αναλάβω τήν κούρα τής κ. Φανής δωρεάν, άν, έννοείται, έχετε έμπιστοσύνη στα μικρά μου φώτα.

—Εύχαριστούμε πολύ! Δέν άμφιβάλλομε για τὰ φώτα σας. 'Υπάρχει όμως πιθανότητα νά δημιουργηθεί ζήτημα. 'Ο κ. Π. θά μās παρεξηγήσει..... είπε ό κ. Σπάθης, ίσως για νά μη δεχτεί τή βοήθεια του νέου γιατρού.

—Χαμένος κόπος! είπε ή 'Αθηνούλα με φανερή άπογοήτευση. Φοβάμαι πώς ή μητέρα είναι σε κρίσιμη θέση κι' ό κ. Π. μās κρύβει τήν άλήθεια.

—Οί κόποι δέν πληρώνονται πάντα με τήν έπιτυχία. Συχνά τó τίμημα τών κόπων μας είναι ή δική μας ήρεμία. 'Η συναισθηση πώς ξεπλερώσαμε τó χρέος μας. "Όσο για παρεξήγηση εκ μέρους του κ. Π. μείνετε ήσυχος, άγαπητέ κ. Σπάθη. Θά ζητήσω θέβαια τή συγκατάθεσή του.

—'Ο γιατρός Π., ξέρετε, είναι σπουδαίος γιατρός. Μās τάκανε κουκιά καθαρισμένα. Χρειάζεται έξοχή στο θουνο και κείνο τόν..... «πνευμοθώρακα». "Ολ' αυτά όμως σημαίνουν λεφτά, πολλά λεφτά και....., δυστυχώς, δέν μπορούμε νά κάνουμε τίποτα.

—Κοίταξε μοιρολατρεία! 'Εδω κιντυνεύει μιá ζωή κ. Σπάθη! Πρέπει με κάθε θυσία νά θρούμε τὰ λεφτά, είπε ζωηρά ό νέος γιατρός. 'Ακολούθησε μιá σιωπή γεμάτη άμηχανία. Κι' ό νέος γιατρός τέλειωσε: "Αν μου έπιτρέπεται θά προσπαθήσω νά θρω τὰ λεφτά έγώ.

—Εύχαριστούμε πολύ, αλλά..... δέν έννοούσαμε νά..... συγνώμη.....

* * *

'Ο νέος γιατρός γυρίζει στο ξενοδοχείο του. Δειπνά. Κατόπι βγαίνει στη βεράντα και καπνίζει. Θυμάται τήν έπίσκεψή του στο φτωχόσπιτο και πότε λέει πώς έκανε μιá κουταμάρα νά προσφερτεί κ.λ.π. πότε πώς έπαιξε περίφημα τó μέρος του κι' έκανε τήν καλύτερη έντύπωση. «Είναι όπως τή φαντάστικα!..... Τι κρίμα νάχει πατέρα έναν κουλό, μιá μάνα φθισική και νά κατοικεί σ' ένα ρημάδι! Μιά νεράιδα σ' ένα ρημάδι! Είναι μιá πετυχημένη παρομοίωση που άποδίδει τήν πραγματικότητα. Μιά νεράιδα σ' ένα ρημάδι.....».

'Αποφασίζει «πάση θυσία» νά σώσει τήν άρρωστη. Ν' άγωνιστεί, νά ξοδέψει. Μά τó πιο σπουδαίο: είναι σωστή ή διάγνωση του κ. Π.; Είναι τουλάχιστο τó πρώτο που πρέπει νά μάθει.

* * *

'Ο κ. Σπάθης κι' ή 'Αθηνούλα έμειναν μουδιασμένοι με τήν προσβολή του νέου γιατρού. Μαρμάρωσαν.

—Ξέρεις τι σκέφτηκα πατέρα; Θά παρακαλέσω τ' άφεντικό νά μου πληρώσει κανένα—δυό μηνιάτικα νά ξοδέσουμε για τή μητέρα κι' έτσι νά μη δώσουμε στον κ. Μαυριδή τήν ευκαιρία νά παινευτεί πώς έγινε σωτήρας μας.

—Μπράβο 'Αθηνούλα..... Θά βγάλω κι' έγώ τὰ τρία μου χρυσά δόντια νά τὰ πουλήσω. Θά μπαλωθούμε μείς μ' αυτά..... 'Η άξιοπρέπεια είναι τó καλύτερο στολίδι στον άνθρωπο.

Τήν άλλη μέρα λοιπόν ή 'Αθηνούλα παρακάλεσε τ' άφεντικό νά τή βοηθήσει νά σώσει τή μητέρα. Νά τής προπληρώσει δυό μηνιάτικα κ.λ.π. "Ετυχε νάνα κείνη τή στιγμή στο μαγαζί ή Κυρία, κάτι άκουσε, ζήτησε έξηγήσεις κι' έδωσε τήν άπάντηση: Μεγάλη άπαίτηση. Που ξανακούστηκε νά προπληρώνουνται μιστά; Κι' όταν τóρα προπληρωθεί και τὰ ξοδέψει στην άρρωστη τή θάχει νά φάει τόν έρχόμενο μήνα; Νέα προπληρωμή. Καλύτερα νά τó κόψουμε

μιά και καλή...» Τ'άφεντικό τῆς ἔγνεψε νά μὴν πάει κόντρα στὸν ἄνεμο. Σώπασε.

Τὸ θράδου, πρὶν κλείσουν, τῆς ἔδωσε τ' ἀφεντικό δυὸ μηνῶν μιστὰ καὶ ἄδεια ἑνὸς μηνός. Ἡ Ἀθηνούλα ἔμεινε λίγες στιγμὲς θαμπωμένη ἀπὸ τὴ χειρονομία τ' ἀφεντικού, τὴ γεμάτη καλωσύνη κι' εὐγένεια. Πῆρε τὸ χέρι του καὶ τὸ φίλησε μὲ ἀπειρο σεβασμό. Ὑστερα τῆς ἦρθαν δάκρυα. Σκουπίσε τὰ μάτια της, καληνύχτισε καὶ ὄγῃκε. Οἱ δρόμοι ἦσαν πλημμυρισμένοι ἀπὸ τὰ φῶτα. Ἡ ἄρρωστιά ἀρχίζει νά πέφτει καὶ τὸ θραδουὸ ἀγέρι ζωογονοῦσε. Ἡ Ἀθηνούλα σὲ λίγο ἔξεχασε τὰ δάκρυα τοῦ πόνου ποῦ ἔχυσε μῆνες δλάκερους. «Κάτω ἀπ' τὸ παγερὸ προσωπεῖο τοῦ ἀνθρώπου πολλές φορές κρῦβονται θησαυροὶ ἀνεκτίμητοι». Ἐχει μεγάλο δικιο κείνος ποῦ τόγραψε, ἔλεγε. «Θά νικήσουμε τὸ θάνατο. Εἶμαι βέβαιη. Θά νικήσουμε τὸ θάνατο καὶ θά σώσοῦμε τὴ μητέρα» σκεφτόταν καὶ περπατοῦσε τόσο γρήγορα. Ἔτρεχε. Σὰ νὰ φοροῦσε τὰ σαντάλια τοῦ Ἐρμη. Μπήκε σὰν πεταλούδα τῆς χαρᾶς. Κάθισε πλάι στὴν ἄρρωστη—ἕνα χελιδόνι στὴ μισογκρεμισμένη φωλιά, ποῦ δὲ λογιάζεται τὸ χάλασμό. Νείρεται μόνο τὴν ἀνοιξη καὶ κελαδεῖ. Τί ζητᾷ; Θέλει νανάψει τὰ σβυσμένα κερὰ τῶν ἐλπίδων. Νὰ δώσει δεκανίκια στὴν παράλυτη πίστη. Νὰ καρφώσει ἕναν ἥλιο στὴ σκοτεινὴ νύχτα.

Τὴν ἄλλη μέρα ὁ νέος γιατρός ἦρθε μαζί μὲ τὸν κ. Π. κι αὐτὸς δήλωσε στὸν κ. Σπάθη πὼς «εὐχарιστῶς παραχωρεῖ τὴ θέση του στὸ νέο συναδέλφο κλπ.». Σύστησε πάλι νά μὴ χάνουν καιρὸ κι ἔφυγε. Ὁ νέος γιατρός εἶχε τὴν ἰδέα πὼς ἡ ἔξοχὴ καὶ μιὰ κατάλληλη, «νεώτατη» θεραπεία ποῦ θά ἐφάρμοζε θάκαναν θαύματα. Ὁ πνευμοθώρακας ἦταν περιττός. Συνεπῶς πρέπει νά σκεφτοῦν σὲ ποῖο χωριὸ νά πάνε, καὶ νά ἐτοιμαστοῦν χωρὶς ἀργοπορία. Ἀπὸ λεφτὰ νά μὴ γνοιάζονται: Θά τὰ διαθέσει αὐτός. Θέλουν δανεικὰ; — Δανεικὰ. Αὐτὸς προτιμᾷ νὰ ξεδώσει σὰν παιδί τους — μὴ δὲν ἔζησε ἔξι χρόνια σπῆτι τους; — ἂν δὲν θὰ τοὺς στενοχωρέσει.

—Θὰ τὰ σκεφτοῦμε κ. Τάκη, εἶπε ὁ πατέρας καὶ στὸ ὕφος του ὑπῆρχε μιὰ διάθεση ὑπεκφυγῆς.

Τὸ δειλινὸ πῆσαν γράμμα ἀπὸ τ' ἀφεντικό. Ἦταν ἕνα γράμμα ποῦ λύπησε πολὺ τὴν Ἀθηνούλα. Σωστὴ μαχαιριά. «Ἐνεκα τῆς ἀσθενείας τῆς μητρὸς σας λυπούμεθα.... ἀπολύομεν ὑμᾶς....»

Τὴ νύχτα ἦταν ἐκεῖνη! Τὰ κερὰ κἀκαν. Τὰ δεκανίκια ἔσπασαν κι ἡ πίστη κυλίστηκε νεκρή. Ὁ ἥλιος γλιότρησε ἀπ' τὰ χέρια της κι ἔμεινε μόνο τὸ σκοτάδι. Κλείστηκε στὴν κάμαρή της κι ἔκλαψε πικρά. Δὲν ἦταν μιὰ «Νεράιδα σ' ἕνα ρημάδι».... ὄχι! Ἦταν μιὰ μοιρολογίστρα στὸ θάλαμο τῶν μελλοθανάτων. Μοιρολογοῦσε μουγγὰ, πνικτὰ, σιωπηλὰ μὴν ζυπνήσει τίς λύπες στὴν ἀδύνατη καρδιά τῆς ἄρρωστης.

Ὑστερα μπῆκε κι ὁ πατέρας. Σουλάτασε βαρὺς, σκεπτικός, χαντακωμένος πολλὴ ὥρα. Ξαφνικὰ σταμάτησε κι ἀτενίζοντας σὲ κάποιον ἰδεατὸ σημεῖο εἶπε: Ὁ λευκὸς ὄγκος μοῦ θέρισε τὸ χέρι — τὸ χέρι, Κύριε, ποῦ κέρδιζε τίμια τὸ ψωμί μας. Τώρα ἡ φθῖση τρώει τὰ πλεμόνια τῆς γυναίκας μου — τὰ πλεμόνια, Κύριε, ποῦ φυσᾶνε τὴ φλόγα τῆς ζωῆς. Ἐξ αἰτίας της χάνομε ὅλοι τὸ ψωμί μας. Σὲ τί φταίσαμε, Κύριε; Σὲ τί φταίξαν οἱ γονιοὶ μας; Κι ἂν εἴμαστε μεις ἔνοχοι γιὰ τίς ἀρρώστιες μας ποιοὶ νάναοι οἱ ἔνοχοι γιὰ τὴ φτώχεια ποῦ μᾶς πλάκωνει «ἐκ γενετῆς»;

Πέτρωσε στὴ θέση ἐκεῖνη σὰ νὰ περίμενε ἀπάντηση ἀπὸ τὸ ἰδεατὸ σημεῖο ποῦ κοίταζε.

—Γκούχ! γκούχ. γκούχ! Ἀκούστηκε ἡ θραχνὴ καμπάνα τοῦ θανάτου στὴν ἄλλη κάμαρη κι ἄπλωσε σὺλο τὸ σπῆτι μιὰ πένθιμη σιωπὴ. Ὁ γέρος ἔσμιξε τὰ φρύδια καὶ πάσκιζε νά ξεδιαλύει τὰ σκοτάδια του.

Ἐξαφνὰ ὁ γλυκὸς ἦχος ἑνὸς πιάνου ἀκούστηκε ἀπὸ τ' ἀντικρυνὸ μέγαρο. Ὑστερα θιολιά, κι ἄλλα ὄργανα. Εἶχανε χορὸ; Ἴσως. Σὲ λίγο μιὰ εὐθυμὴ μουσικὴ ἀπλώθηκε στὴ συνοικία, κυρίαρχη, διαβολικὴ. Οἱ παιδρὲς νότες ταξιδεῦαν στὸν ἀγέρα σὰ ροδοπέταλα χαρᾶς, σὰ μαγικὰ χαμόγελα, σὰν ἔξαλλες ἐκκλήσεις. Πῆρε τότε ὁ γέρος μιὰ στάση καταθλιπτικὴ κι ἡ ὑποψία γάντζωνε στὰ μηλίγνια του. Οἱ παιδρὲς νότες δὲν ἀντιλαλοῦσαν μέσα του. Κυλοῦσαν στὴ γειτονιά σὰ γλυκόπνοο ἀγέρι, ποῦ ἔσπερνε τὴ θάρκα τῆς φαντασίας σὲ γαλανὲς θάλασσες, σὲ ξωτικὰ νησιά. Ξυπνοῦσαν τὸν ἀψὺ πόθο διουσιακῶν γιορτῶν. Ἐκαναν ὅμως τὸ γέρο πιὸ σκυθρωπὸ.

Κάποτε σταμάτησε ή Μουσική κι άπλώθηκε στη γειτονιά ήσυχία. 'Ο γέρος σήκωσε τότε τὸ κεφάλι καί, με ὕφος ἐπίσημο, σά δικαστῆς πού θέτει ὀρόσημα, εἶπε : 'Εκεῖ τὸ τραγοῦδι τῆς ζωῆς — κι ἔδειξε κατὰ τὸ μέγαρο. 'Εδῶ τὸ μοιρολόι τοῦ θανάτου. "Ετσι μοιράζεται ἡ εὐτυχία στὸν πλανήτη μας, παιδί μου....

* * *

Τὸ σπιτάκι τους εἶναι στὴν ἄκρη τοῦ χωριοῦ, μοναξιασμένο μὰ πολὺ βολικό. "Ἡλιος, καθαρὸς ἀγέρας, ήσυχία. Τὸ φρόντισε ὁ ἴδιος ὁ κ. Τάκης. Κτισμένο σ' ἓνα φυσικὸ μπαλκόνι, φοράει στὸ μέτωπο τὴν πράσινη γιρλάντα μιᾶς θαλερῆς κληματαριᾶς. Πιὸ κάτω ἡ πράσινη κοιλάδα ἀγκαλιάζει τὸ χωριό. Τῆ νύχτα τὰ ποτάμια καί τ' ἀλλάκια σμίγουν τὰ κελαρύσματα τους καὶ κάνουν ἕνα σιγανὸ κι ἀπόκοσμο τραγοῦδι. Εἶναι τὸ τραγοῦδι τῆς ζωῆς πού ξεπηδαίει ἀπὸ τῆ γῆ πρὸς τοὺς αἰθέρες.

Πέρασε κάπου ἕνας μήνας. 'Ἡ μητέρα πάει καλά. 'Ἡ 'Αθηνούλα ὅμως κἀθεται στὰ κάρβουνα. Πλήττει τρομερά. Πού εἶναι κείνος ὁ πυρετὸς τῆς δουλειᾶς στὸ μαγαζί; Πού εἶναι τὸ πλῆθος τῶν ἀνθρώπων με τὰ καινούρια ἢ τριμμένα κοστούμια τους, τὸ ἀμέριμνο ἢ πολυάσχολο ὕφος τους, τις σοβαρῆς ἢ γελοῆς κουβέντες τους; Κεῖνὸ τὸ σμᾶρι τῶν ἀνθρώπων πῶς ἔδινε φτερά στὶς ὄρες! Νόμιζε τῆ δουλειὰ κατάρρα καὶ τῆ νοσταλγεί σὰν εὐλογία.

Τὸ χωριὸ τῆς εἶναι περιοχὴ ἀπαγορευμένη. "Ὅλες οἱ πόρτες εἶναι κλειστές γι' αὐτὴν. Τὸ λέν τὰ μάτια τῶν ἀνθρώπων πού τῆς μιλοῦν με στενοχώρια. Κάθεται λοιπὸ μόνη, σὰ φυλακισμένη καὶ συλλογιέται τὴν «κατανομῆ τῆς εὐτυχίας». "Ἰσως τὰ ἴδια σκεφτεται κι' ὁ γέρος τῆς στὴ Λευκωσία. Δὲν ἔχουν πιὰ φτερά οἱ ὄρες. Περνοῦν ἀργὰ σὰ φθισικῆς γριῆς πού λαχανιάζουν στὸν ἀνήφορο. Θαρρεῖ πῶς νοιώθει τὴν πυρωμένη ἀνάσα τους, τὰ τελευταῖα τους βήματα σὰ ν' ἀκούει καὶ πέφτουν. Πιάνεται ἡ πνοῆ της. 'Αναστενάζει. Πόσο μαῦρα εἶν' ἡ ζωὴ μὲς ἀπ' τὰ γιαλιὰ τῆς μελαγχολίας!

Τὰ Σαββατοκυριακά ἐρχεται ὁ νέος γιατρός καὶ κοιτάζει τὴν ἀρρωστη. Τότε ἡ ζωὴ τῆς ἔχει μιὰ νότα ἐλαφρῆ. "Ενα πρόσωπο ἀπροκατάληπτο πού δὲν τὴν ἀποφεύγει, πού μπορεῖ κάτι νὰ μιλήσει μαζὶ του. Βγάζει τότε τὰ μαῦρα γιαλιὰ ἀπ' τὰ μάτια τῆς. Παίρνει ἀνάσα καὶ κάνει ὑπομονή. Σιγὰ—σιγὰ τὸ συνήθισε τόσο πού τὸν καρτερεῖ ὅπως ὁ φυλακισμένος τὸν ἐλευθερωτῆ. "Ὅπως ἡ βασιλοπούλα τοῦ παραμυθιοῦ τὸν "Αἴ—Γιώργη, ἀν καὶ τῆ βάζει σὲ πολλῆς ἔγνοιες ἢ ἀφοσίωσῆ του.

* * *

Θάταν μεσάνυχτα κείνο τὸ μοιραῖο θράδυ. Γύριζαν ἀπ' τὸν κινηματογράφο. Βγῆκαν ἀπ' τὸ χωριό. Φανάρια δὲν ἦταν στὸ δρόμο. Τὸ φεγγάρι ἀνάτελλε χλωμὸ κι' ἀβέβαιο σὰν παιδάκι σφιλιδικό. 'Ο γιατρός ἔχει τὸ χέρι του στὴ μέση τῆς 'Αθηνούλας σὰν περπατοῦν. Κάτι τῆς μιλάει στ' ἀφτί καὶ κάθε τόσο σκύβει καὶ τῆ φιλάει. Κάθονται κάτω ἀπ' τὴν κληματαριὰ σ' ἓνα πάγκο κι' ὁ γιατρός συνεχίζει: «'Ἡ 'Αθήνα μὸ θυμίζε κάθε ὥρα τὸ δικό σου ὄνομα. Θυμῶμον τὴν πορφύρα πού ἀπλώθηκε στὸ μάγουλό σου ὅταν σοῦ πῆρα τὸ πρῶτο φιλή, τῆ μέρα πού—ἔφευγα. 'Ανάπνεα τὸ μύρο σου κι' ἦσουν ἡ θεὰ τῶν ὀνειρών μου. "Επαψα νὰ σοῦ γράφω γιατί δὲν εἶχα ἐμπιστοσύνη στὸν ἑαυτό μου. Θὰ σοῦγραφα καμιά κουταμάρα κι' ὁ μπαμπᾶς σου θὰ τᾶνωθε ὄλα. Τί θὰ μπορούσα νὰ κάνω νὰ σὲ ὑπερασπιστῶ; Τίποτα. Τώρα ὅμως εἶναι ἀλλοιόωτικά. Μόλις γίνεις καλά ἡ μητέρα θ' ἀποκαλύψουμε στὸν κόσμο τὴν εὐτυχία μας. Γιατί, πιστεψέ με, δὲν ὑπάρχει εὐτυχία γιὰ μένα χωρίς ἔσένα..... Γιατί σπαίναεις; Γιατί εἶσαι τόσο σκεπτικῆ; Τόσο κρύα;».

—«Πῶς μπορεῖς κι' ἀγαπᾶς τὴν κόρη μιᾶς φθισικῆς;»

—«Πρῶτα—πρῶτα διατηρῶ πολλῆς ἀμφιβολίες γιὰ τὴν ἀρρώστεια τῆς μητέρας καθὼς σοῦ εἶπα κι' ἄλλοτε. "Επειτα ξέρω πῶς δὲν ἔχω κανένα κίντυνο. Κι' ἂν εἶχα θὰ μπορούσα γιὰ χάρη σου νὰ ποθᾶνω τὸν πιὸ φρικτὸ θάνατο.....».

"Ἀκουε τῆ σερενάτα τοῦ νέου γιατροῦ καὶ τρώμαζε. "Ἰσως καὶ νάχε πλέξει ἓνα ὄνειρο γύρω ἀπὸ κάποιον πρόσωπο. "Ἰσως, κάποτε, σὲ μιὰν ἀγκωνὴ τοῦ δρόμου νὰ κρυφοκοίταξε πίσω τῆς γιὰ νὰ θεβαιώηαι πῶς κάποια καρδιά κτυπᾶ γι' αὐτὴν. "Επρεπε ὅμως νὰ ξεχάσει τὸν ἀνθόσπαρτο δρόμο τοῦ ἔρωτα. 'Ἡ Μοίρα τῆς ἔδειχνε μὲ σιδερένιο δάχτυλο κάποιον βωμό. 'Ἡ 'Αντιγόνη τοῦ

μύθου δὲν πέθανε—τὴ γλύτωσε κάποια θεά. Οἱ Ἀντιγόνες τῆς ζωῆς πρέπει πάντα νὰ πεθαίνουν—ἡ τύχη τους εἶναι στὰ χέρια τῶν ἀνθρώπων κι' οἱ ἀνθρώποι, πολλές φορές, εἶναι ἀνάληγοι, ἀνελέητοι!.....

* * *

Ἦρξαν ἅρματα πρὸ ὕστερα ἢ Ἀθηνούλα πῆρε κάποιο σημεῖωμα ἀπὸ τὸν κ. Πετράκη, τὸ γραμματέα στὸ μαγαζὶ πού δούλευε. Τὴν προσκαλοῦσε σὲ κάποιο καφενεῖο τοῦ χωριοῦ νὰ μιλήσουν. Πῆγε μὲ πολλὴ πρίεργεια. Ἡ χαρὰ τῆς ἦταν ἀληθινὰ μεγάλη ὅταν ἀπάντησε τὴν οἰκογένεια Πετράκη. Ἦταν ἀπὸ τὰ λίγα σπιτία πού εἶχε καλὲς σχέσεις καὶ τὸ μόνο πού τῆς ἐδειξαν θαθεῖα συμπόνια ὅταν διαδόθηκε στὴν πόλη ἀπὸ τὴν ἔπασχε ἡ μάνα. Ἀλλὰ κι' οἱ Πετράκηδες χάρηκαν πολὺ σὰν πληροφορήθηκαν πὼς ἡ κ. Φανὴ πάει καλὰ καὶ πὼς σύντομα δὲν θάναί ὁ μπαμπούλας τῆς γειτονιάς.

—Ὡστε θὰ κατεβείτε σὲ κανένα μῆνα; Σκέφτηκες γιὰ δουλειά, Ἀθηνούλα;

—Σὰν εἶμαι δῶ, καταλαβαίνετε.....

—Θὰ κοιτάξω γῶ. Μόλις κατεβεῖς στὴ Λευκωσία θάχεις ἔτοιμη θέση.

—Μωρὲ θεαίονη! εἶπε κάπως εἰρωνικὰ ἡ κ. Πετράκη.

—Δὲ μοῦ λές... ἀν πείσω τ' ἀφεντικό νὰ σὲ πάρει στὴ θέση σου.....

—Θὰ προτιμοῦσα νὰ πῶ δούλα παρὰ νὰ δουλέψω στὸ κ. Σ. Καί, νὰ ξέρετε, τὸ σκέφτομαι συχνὰ αὐτό. Ἐχῶ κιόλα μιά πρόταση. Πιθανὸ καὶ νὰ τ' ἀκούσετε κάποτε.

—Ἀστειεῦστε ἢ παραφέρεστε; Παραδέχομαι πὼς σ' ἔθιξε τ' ἀφεντικό, πὼς σὲ πλήγωσε, πὼς.....

—Νὰ ξέρετε πού μ' ἔρριξε!...

—Τὸ φαντάζομαι.

—Δὲ μπορεῖτε νὰ τὸ φανταστεῖτε, ὄχι, δὲ μπορεῖτε. Εἶπε μὲ κάποιο πείσμα. Ἄν ὑπάρχει Θεός... Λένε πὼς δὲν ἀφήνει κακὸ ἀτιμώρητο ὁ Θεός.... Καὶ τὰ μάτια τῆς θόλωσαν....

Ἦρξαν ἅρματα πρὸ ὕστερα πὼς κάτι τρομερὸ ὑπονοοῦσε ἡ Ἀθηνούλα. Ὁ τόνος τῆς φωνῆς τῆς προμηνοῦσε κάποια ἔκρηξη. Βάλλθηκε νὰ τὴν προλάβει.

—Μὴν ἀδικεῖς τὸν κ. Σ. Εἶναι καλὸτατος ἀνθρώπος. Δουλεύω κοντὰ του εἴκοσι χρόνια καὶ τὸν ξέρω καλὰ. Ἀπὸ τὸν Ἀπρίλη πού διαδόθηκε πὼς ὑπόφερε ἡ κ. Φανὴ, ἡ κ. Σ. τὸν ἔβαζε νὰ σὲ διώξει. Μπροστὰ μου μάλωσαν πολλές φορές γι αὐτὸ τὸ ζήτημα. Τ' ἀφεντικό τῆς ἀπαντοῦσε: «Εἶναι κρίμα. Ἀντὶ νὰ τὴ βοηθήσουμε στὴ δυστυχία τῆς νὰ τὴ σπρώξουμε στὸ γκρεμὸ; Ἀδύνατο.». Κεῖνο ὅμως πού δὲν κατάφερε ἡ Κυρία του σὲ τρεῖς μῆνες τὸ κατάφερε σὲ τρία λεπτά κάποιος γιαντρός.

—Τώρα τὰ νιώθω ὅλα. Θάναί ὁ κ. Π. γιὰ τὸν παρατήσαμε.

—Ὅχι! Εἶναι ὁ νέος γιαντρός σας, ὁ κ. Μαυρίδης!

—Ἀδύνατο! τινάχτηκε ἡ Ἀθηνούλα. Ὁ κ. Μαυρίδης κάθισε σπῆτι μας ἕξι χρόνια, εἶναι... σὰ μέλος τῆς οἰκογένειας μας. Αὐτὸς κουράρει τὴ μητέρα ἐντελῶς δωρεά.—Μὲ κάνετε νὰ πῶ πράματα πού θάθελα νὰ τὰ κρατήσω μυστικά.—Φάρμακα κι ἐπισκέψεις δωρεά! Πὼς εἶναι δυνατό!... Εἶναι ἀκατανόητο.

—Ἐχεις δίκαιο. Εἶναι ἀκατανόητο.... Ἀκριβῶς....

Κεῖνη τὴ στιγμή σταμάτησε σχεδὸ μπροστὰ τους μιά λιμουζίνα. Ὁ νέος γιαντρός ἐγενεψε στὴν Ἀθηνούλα καὶ τὸ σίμωσε. Τῆς εἶπε δυὸ λόγια κι ἔφυγε. Ἡ Ἀθηνούλα γύρισε κοντὰ στοὺς Πετράκηδες καὶ σωριάστηκε στὴν καρέκλα.

—Αὐτὸς δὲν εἶναι ὁ γιαντρός Μαυρίδης πού σοῦ μίλησα;

—Αὐτός!...

—Μὴ στενοχωριέσαι Ἀθηνούλα κι ὅλα θὰ διορθωθοῦν. Ἐχῶ ἐντολὴ ἀπὸ τ' ἀφεντικό νὰ σοῦ ἐκφράσω τὴ λύπη του καὶ νὰ σὲ πληροφορήσω πὼς ἡ θέση σου εἶναι ἀνοικτή. Σοῦ προσφέρει κιόλα μιάν αὐξηση 50%, τῆς εἶπε τότε ἀποφασιστικά ὁ κ. Πετράκης μὲ ὕφος ἀποκαλυπτικό.

—Καὶ πὼς ἄλλαξε;

Ὁ κ. Πετράκης τῆς διηγήθηκε τότε πὼς κατάφερε στὸ γιαντρὸ Π. καὶ σὲ κάποιο ἄλλο, πού δὲν τὸν ὀνόμασε, καὶ τοὺς παρακάλεσε νὰ συναντήσουν τὸν κ. Σ. καὶ νὰ τὸν πείσουν πὼς δὲν εἶχε κανένα κίνδυνο κρατώντας τὴν Ἀθηνούλα στὴ δουλειά του κ.λ.π. Ἀπὸ καθαρὴ ταπεινοφροσύνη παράλειψε νὰ τὸνίσει τὸ ρόλο πού ἔπαιξε.

—Γύρισε μὲ πρώτη εὐκαιρία στὴ θέση σου. Τάφεντικό πέφτει σὲ λάθη μὰ κακὸς δὲν εἶναι καί, τὸ κυριώτερο, διορθώνει τὰ λάθη του.

Ἡ Ἀθηνούλα ἔνοιωθε μιά κουφόβραση. "Ἐβλεπε μέσα τῆς ἄποκαΐδια τῶν ἑλπίδων, τὰ σπασμένα δεκανίκια τῆς πίστης κι ὁ ἥλιος—" Ἀχ! αὐτὸς ὁ ἥλιος—πούθελε νὰ καρφώσει μὲς τὴ νύχτα, βουλιαγμένος στὸν πάτο μιᾶς νεκρῆς θάλασσας. Ἡ μακριὰ νύχτα τῆς ἀπόγνωσης τὴν εἶχε σπρώξει σὲ κάποιον σκοτεινὸ δρόμο. Πῶς νὰ γυρίσει; Πῶς νὰ σβύσουν τ' ἀχνάρια τῆς ἀπὸ τὸ δρόμο; Πῶς νὰ ρίξει τὴ λάσπη τοῦ ἀπὸ πάνω τῆς; Δὲν τῆς μένει παρὰ νὰ προχωρήσει. Εἶθε τ' ἀγκάθια ποῦ θὰ πατήσῃ νάναι λίγα. Εἶθε τὰ φίδια ποῦ θὰ τὴ δαγκώσουν νὰ μὴν εἶναι φαρμακερά. Εἶθε στὸ τέρμα νὰ τὴν καρτερεῖ ἓνα λευκὸ περιστέρι μὲ τὸ κλωνάρι τῆς ἐλπίας στὸ στόμα. Εἶθε!

Στὸ σπίτι καινούρια ἐκπληξη. Ὁ πατέρας.

—Πατέρα! Ἐσὺ; Πῶς ἐδῶ; Δὲ μᾶς τόγραψες.

—Βρῆκα ξαφνικὰ εὐκαιρία. Μὰ κι ἂν τόξερ' ἀπὸ πρὶν πῶς θὰ σοῦ τὸ γράψω χωρὶς χέρι;

—Ἀχ! πατέρα, γιατί νὰ μὴν ἦσουν πάντα μαζί μας;

—Ὁ φτωχὸς κάνει πάντα κείνο ποῦ ἐπιβάλλει ἡ ἀνάγκη!...

—Πατέρα!... Τὰ λόγια σου κάποτε εἶν' ἀποφθεγματα!

—Μὰ τι ἔχεις; Τὸ πρόσωπό σου εἶναι ξαναμμένο.

—ὦ! Δὲν εἶναι τίποτα. Τάφεντικό μοῦ μῆνυσε μὲ τὸν κ. Πετράκη νὰ γυρίσω στὴ θέση μου μὲ αὐξηση. Δὲν ξέρω τι νὰ κάνω. Ἴσως γι αὐτὸ νά... Ἐχω μιά ζάλη!...

—Ἐλα διάβασε τοῦτο τὸ γράμμα... νὰ σοῦ περάσει. Εἶναι ἀπὸ τὸ Ἰατρικὸ Τμῆμα καὶ θάναι ἡ ἔκθεση γιὰ τὴν ἀρρώστεια τῆς μητέρας σου.

Ἡ Ἀθηνούλα διάβασε τὸ γράμμα καὶ φώναξε ἀπελπισμένα:

—Πότε τὸ πήρες πατέρα;

—Ἀκριβῶς μιά ὥρα μετὰ ποῦ φύγατε!

—Καὶ γιατί δὲ μοῦ τόστειλες ἀμέσως; "Ἀχ! πατέρα... πατέρα... τί μῶκανες. Κι ἄρχισε νὰ κλαίει.

—Μὰ τί ἔχεις παιδί μου; Τί γράφει;

—Ἡ μητέρα δὲν εἶναι φθισική! Δὲν ἦταν ποτὲ φθισική! φώναξε ἔξαλλα. Ἦταν μιά πλάνη τοῦ γιαιτροῦ Π. Ὅλες οἱ ἀντιδράσεις, λέει, ἔδειξαν ἀρνητικὰ ἀποτελέσματα.

—Καὶ κλαίς γι αὐτὸ ἀντὶ νὰ πετάξεις ἀπὸ τὴ χαρά σου;

—Νὰ πετάξω!... Καὶ ποῦ εἶναι τὰ φτερά μου;... Συνωμοτήσατε ὅλοι σας νὰ μὲ καταστρέψετε!

—Υπομονὴ παιδί μου κι ὅλα διορθώνονται! Εἶπε ἡ κ. Φανή, ποῦ τάκουσε ὅλα, ἀπὸ τὸ λιακωτὸ.

—Ὅλα διορθώνονται! Ἀφήστε τὶς φτηνὲς παρηγοριές, νὰ χαρεῖτε. Μπορεῖ τάχα νὰ ξαναγίνει τὸ χέρι τοῦ μπαμπᾶ;

—Ἐ! Ὑπάρχουν βέβαια καὶ τ' ἀνεπανόρθωτα, εἶπε ὁ Σπάθης μὲ στωικὴ ἐγκαρτέρηση.

—Τ' ἀνεπανόρθωτα!... Μὲ τι ἀπάθεια τὸ λέει! Φτάνει πιά. Συμφωνήσατε νὰ μὲ σκάσετε;

Σὲ δυὸ μέρες γύρισαν στὴ Λευκωσία. Ἡ Ἀθηνούλα ξαναπῆρε τὴ θέση τῆς καὶ πληρώνεται καλά. Τὰ κάνει ὅμως θάλασσα. Πέφτει σὲ χοντρά λάθη στὰ βιβλία τῆς κι ὁ κ. Πετράκης, ὁ πρῶτος γραμματέας, τὰ σκεπάζει. Τ' ἀφεντικό ὅμως τὸ πήρε πρέφα. Κάποτε στραβομουτσουιάζει. Κάποτε φτάνει στὰ χεῖλη τοῦ μιά ψυχρῆ λέξη μὰ τὴ συγκρατεῖ κι ἐνθαρρύνει τὴ βασανισμένη κόρη. Καὶ μήπως ἔχει ἄδικο ἡ Ἀθηνούλα; Στὸ μυαλό τῆς κλωθογυρίζουν μαῦρα γεράκια τὰ ρωτήματα: Γιατί ὁ Τάκης παρακίνησε τ' ἀφεντικό νὰ τὴν ἀπολύσει; Τὴν ἀγαποῦσε ἀληθινὰ τόσο πολὺ ποῦ ἀψηφοῦσε τὸν κίντυνο ἢ μήπως ἤξερε τὴν πραγματικὴ ἀρρώστεια τῆς μητέρας κι ὑποκρινόταν «ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς»; Ποῖο θάναι τὸ τέρμα τοῦ δρόμου ποῦ παρασύρθηκε;

Ὁ γιαιτρὸς περνοῦσε κάποτε ἀπὸ τὸ «ρημάδι» νὰ πάρει τὴν Ἀθηνούλα γιὰ περίπατο ἢ κινηματογράφο. Καὶ πάντα κατὶ θάχε ξεχασμένο κι ἔπρεπε νὰ περάσουν ἀπὸ τὸ ξενοδοχεῖο ποῦ καθόταν. Κάποτε ἡ Ἀθηνούλα τοῦ θύμισε τὸ χρέος του:

Ἡ μητέρα εἶναι καλά. Πρέπει λοιπὸν νὰ δώσουν ἐπίσημα μιὰ ὑπόσχεση.

—Μὴ διαΐξασαι, Ἀθηνούλα μου, γιατί θὰ καταστρέψεις τὸ μέλλο μας. Περιμένουν σὰν μέλλοντα γαμπρὸ. Μόλις μαθητευτεὶ πὼς ἔδωσα ὑπόσχεση ἡ δουλειά μου θὰ πέσει κάτω ἀπ' τὴ μισή. Νάσαι βέβαιη. Ἄν διαΐξασαι εἶναι σὰ νὰ μὴ μὲ πιστεύεις. Σὰ νὰ μὲ θεωρεῖς ἱκανὸ νὰ σὲ γελᾶσω. Αὐτὸ μὲ πειράζει. Πολὺ μὲ πειράζει.

Μιὰ φωνὴ τῆς ἔλεγε πὼς ὁ νέος γιατρός τὴ σέρνει στοὺς θάνατο. Ἐτοίμην ἕνα βράδυ προφασίστηκε ἡμικρανία καὶ δὲ βγήκε μαζί του. Ἀκολούθησαν μέρες ἀγωνίας καὶ νύχτες αὔπνες. Ἐνα μῆνα ὁ γιατρός δὲν πάτησε νὰ τὴ δεῖ.

Κάποτε πήγαν οἱ Πετράκηδες νὰ τοὺς δοῦν. Στὰ πολλὰ μίλησαν καὶ γιὰ τὸ νέο γιατρό. Κι ἡ Κυρία Πετράκη πού ἤξερε τὰ συναξάρια ὅλων σχεδὸν τῶν συμπολιτῶν τῆς διηγήθηκε «κάτι» ἀπὸ τὴ «σκανδαλώδη» ζωὴ τοῦ γιατροῦ.

—Καθὼς εἶναι πλούσιος, νοστιμούλης κι ἐπιστήμονας ξῆνε περιζήτητος γαμπρός ὁ κύριος. Ξέρω θετικὰ πὼς οἱ Πορφύρηδες τοῦ ἔκαμαν πρόταση γιὰ συνοικέσιο καὶ τὴν ἀπόρριψε αὐτὸς κι ὅλοι πού τὸ ἄκουσαν τὸν κατάκριναν. Μερικοὶ λένε πὼς ἡ χήρα Γρηγορίου, πού εἶναι καλλονή, τὸ σαγίνεψε, κοιμᾶται σπίτι τῆς ἔδω καὶ εἴκοσι μέρες καὶ θὰ τὸν καταφέρει νὰ τὴν παντρευτεῖ μόλο πού εἶναι μιὰ γνωστὴ κόφα. Ἄλλοι πάλι λένε πὼς εἶναι παντρεμένος στὴν Ἀθήνα μὲ τὴν κόρη τῆς νοικοκυρᾶς του, ἔχει μαζί τῆς δυὸ παιδάκια κιάλα, ἔφυγε κρυφὰ ἀπὸ τῆς Ἑλλάδα αὐτὸς καὶ πὼς δὲν ἀποκλείεται νάρθει στὴν Κύπρο ἡ γυναίκα του—ἡ πρώτη του ἄραγε,— νὰ τοῦ πετάξει τὰ κουτάβια του.

Ἐνας σπασμὸς διαπέρασε τὸ κορμὶ τῆς Ἀθηνούλας ὅταν ἄκουσε τὶς λέξεις «μὲ τὴν κόρη τῆς νοικοκυρᾶς του». Χλωμὸ πρόσωπο. Μάτια θολά. Ἐσκυψε καὶ μπάνιξε ἕνα σπασμένο μάρμαρο σὰν πρώτη φορὰ νὰ τόχε δεῖ. Τὰ δάχτυλά τῆς στριφογύριζαν νευρικά τὴν ἄκρη τῆς ζώνης τῆς.

—Γενικά λένε πὼς εἶν' ἔκφυλος καὶ κατεργάρης. Μπλέκει στὰ δίκτυα τοῦ κάθε γυναίκα πού θὰ τοῦ ἀρέσει, καὶ τοῦ ἀρέσουν τόσες πού νὰ μὴ βγάξει σκάρτη καμιά. Ἡ φοιτήτρια Νίνα Σέκκου, πού τὸ γνώρισε καλά στὴν Ἀθήνα διηγεῖται ἕνα σωρὸ σκάνδαλα του!

Μένει μόνη. «Θεὲ μου! μὲ τί ἄνθρωπον ἔμπλεξα; Μὰ εἶναι τέτοιος πού τὸν περιγράφουν; Κι ἂν εἶν' ἀλήθεια πὼς θὰ μπορέσω νὰ ζήσω μὲ τὴ σφραγίδα τῆς ντροπῆς στοὺς μέτωπο;... Ὑπάρχει φῶς ἀκόμη ἔξω. Θὰ βγῶ ἴσως τὸν ἀνταμώσω καί...». Δὲν τολμοῦσε νὰ ἀποτελειώσῃ τὴ σκέψη τῆς.

Βγήκε. Περιπατοῦσε σὰν ὑπνωτισμένη. Πῆγε στοὺς φαρμακεῖο πού σύχναζε. Πέρασε κι ἀπὸ τὸ ξενοδοχεῖο. Ἐνα χλωμὸ φεγγάρι, σὰν ἑλκωμένο πρόσωπο σφιλιδικοῦ παιδιοῦ, τὴ χλεύαζε κι ἔκανε τὰ ἔξωμάτια τῆς ἀβέβαια....

Δυὸ χρόνια πῶς ὕστερα. Τὸ σπιτάκι φαίνεται σὰν ἐγκαταλειμμένο. Ἐνα παχὺ στρώμα σκόνης κάθεται πάνω στὰ ξεφτισμένα ἐπιπλα κι οἱ ἀρχάνες ἀπλώνουν τὰ σκούρα πανιά τους στοὺς ταβάνι, στὶς γωνιές, παντοῦ. Ὁ κ. Σπᾶθης κάθεται μόνος. Φοράει μαῦρα. Ἐχει ἀφήσει γένεια καὶ φαντάζει σὰν καλόγερος, σὰν ἀσκητής. Κρατεῖ στοὺς χεῖρες τὸ γράμμα τῆς Ἀθηνούλας πού τὸ στείλει ἀπὸ τὴν Ἀμερική. Διαβάζει: «...Εἶμαι καλά καὶ δὲν εἶμαι. Τίποτα δὲ μοῦ λείπει. Ροῦχα, φαγιά, γλυκὰ, θέατρα, ὅτι φανταστεῖς. Κι ὅμως δὲν εἶμ' εὐχαριστημένη. Πὼς νοσταλγῶ τὴν ἀγαπημένη μας πατρίδα, τὸ φτωχὸ σπιτάκι μας! Πόσο θάθελα νάμουν κοντὰ σας, κοντὰ σου ἄτυχε πατέρα καὶ κοντὰ στὴν καλὴ μου μητέρα!»

—Ἀλήθεια! Γιατί δὲ γράφει τὰ γράμματα ἡ μητέρα καὶ κάθεσαι καὶ τυρανιάσαι σὺ νὰ γράφεις μὲ τὸ ζερβὶ σου; Ἡ μήπως εἶναι, πάλι ἄρρωστη καὶ μοῦ τὸ κρύβεις;

Βραδυάζει, ἡμερώνει, μιὰ μόνο προσευχὴ κάνω στοὺς Θεό, νὰ μ' ἀξιώσει νὰ σὰς σφίξω κάποτες στὴν ἀγκαλιά μου καὶ ν' ἀπαλύνω τὶς λύπες καὶ τὰ γηραιά σου. Στὸ ἄλλο μου γράμμα θὰ σὰς στείλω τὴ φωτογραφία πού βγήκα μὲ τὸν ἄντρα μου καὶ τὴν κορούλα μου τὴ Φανούλα.... Φιλιά στὴ μητέρα...». Βουρκώνουν τὰ μάτια τοῦ γέρου καὶ σταματᾷ μουρμουρίζοντας: Φιλιά στὴ μητέρα!... Θὰ τῆς τὰ πάω κόρη μου!... Μὰ πὼς;

Κι ὁ νοῦς του πάει στοὺς τελευταῖο μνημα, τὸ μνημα τῆς, πού ἦρθε νὰ προστεθεῖ κοντὰ στὰ ἄλλα.....

ΕΝΑ ΕΡΩΤΕΥΜΕΝΟ ΑΣΚΗΜΟΚΟΡΙΤΣΟ

Ἡ τύχη μ' ἔρριξε στὸ Κορωπί. Τὶ νὰ γένει ; Ἄς ποῦμε πὼς καλὰ εἶναι καὶ δῶ πέρα. Βγήκα νὰ νοικιάσω δωμάτιο. Καὶ στάθηκε τυχερὸς πετυχαίνοντας σπίτι ὅπως τόθελαι : ἀνοιχτὸ γύρω γύρω μὲ κήπο μπροστὰ, δωμάτιο εὐρύχωρο, γωνιακὸ, ταβανωμένο καὶ μὲ παρκέτο. Ἦταν κι' ἓνα κορίτσι ἀνάμεσα στοὺς ἔνοικους πού μὲ δεχτήκανε, κοντόλιγνο, χωριατόντυμένο καὶ κουκουλωμένο μὲ τὸ τσεμπερί. Ἐτοῖ πού μοναχὰ τὰ μάτια του φαίνοντουσαν. Ἄν ἦτανε λοιπὸν ὁμορφὴ γιὰ ἄσκημη, μικρὴ γιὰ μεγάλη δὲν ἤξερα. Μὰ δὲν μ' ἐγνοιαζε τώρα. Ἄν ἦταν ἄλλες περιστάσεις....

Κουβάλησα τὰ πράματά μου, τὰ σιγύρια, θολεύτηκα. Ἐκατσα μπροστὰ στὸ τραπέζι κι' ἀκούμπησα τὸ χέρι μου στὸ κούτελο. Μιά θλίψη θαθεῖα χύθηκε στὴ ψυχὴ μου. Σὰν τότες, ναι ἀπαράλλαχτα σὰν τότες π' ἀφίνοντας μάννα κι' ἀδέρφια μπαρκάρια σ' ἓνα καράβι, στὸ καράβι τοῦ ξενητεμοῦ. Κι' ὥστοσο τὸ σημερινὸ μου ξενητέμα δὲν ἦταν πότερο ἀπὸ μισῆς ὥρας δρόμο καὶ δὲν ἄφινα πίσω μου γονιὸ πονεμένο.

Ἄχ Μάρω! Μ' ἔκανες καὶ πόνεσα! Μὲ πίκρανες, μὲ βασάνισες, μὲ ξεφτέλισες, μ' ἔκανες καὶ πῆρα τῶν ματιῶν μου. Δὲν ἔφυγα γι' αὐτὸ ἀπ' τὴν Ἄθηναι, μὰ καὶ νάμενα ποιὸ τὸ ὄφελος, κι' ἂν εἶχα κερδισμένη τὴν ἀγάπη της ποιά ἢ ζημιὰ ; Ὅχι, δὲν ἔχει καμιὰ σκέψη ἢ ἄτυχη ἀγάπη μου μὲ τὸν ἐρχομὸ μου σὲ τοῦτο τ' ἀρβανιτοχώρι. Μονάχα σὰν ἀλλάξει κανένας τόπο, κατοικία, θαραίνει ἢ ψυχὴ του, τὸν πιάνει κακοθυμιὰ, κι' ἀναταράζει στὸ μυαλὸ καὶ στὴν καρδιά του ὅτι παράπονο, ὅτι τὸνο τὸν κατατρώει, ὅτι καῦμὸ τὸν τσουφλίζει.

Ἐτοῖ καὶ γὰ μὲ τὸ κουβάλημά μου δῶ πέρα, ματορρόσηε ἢ ἄκλειστη πληγὴ μου, ἐρεθίστηκε ὁ ἀσίγαστός μου καῦμός, τὰ τρυφειοιμένα φυλλοκάρδια μου θεργολύγισαν στὸ φυσομάνι τοῦ πόνου. Κι' ἤμουν ἔτοιμος νὰ κλάψω. Ἦθελαι νὰ κλάψω, ναι Μάρω, νὰ κλάψω γιὰ τὴν ἀπониά σου... Ἄ ὄχι, γιατί ἀπониά ;... Ὅχι! Ἦθελαι νὰ κλάψω γιὰ τὴν κακοτυχία μου... Οὐτ' αὐτὸ ! Ὅχι, ὄχι!... Ναι ἤθελαι νὰ κλάψω, νὰ πῶ στὸν ἑαυτὸ μου τὸ παράπονό μου, τὸ πικρό μου, τὸ παράπονο πού δὲν ἀγαπήθηκα ἀπὸ σένα Μάρω, πού δὲν εἶμαι κανωμένος γιὰ ἓνα ἔρωτα σὰν τὸ δικό σου Μάρω, πού.... πού.... Ἄχ, μπερδεύεται ἢ σκέψη μου ! Ὅχι Μάρω, δὲν φταῖς ἐσύ, δὲν φταίει ἢ τύχη μου, δὲν φταίει κανένας. Φταίει ἢ ἔρμη μου καρδιά πού θλέπει ὄνειρατα γλυκὰ καὶ νομίζει πὼς εἶναι τοῦτα πράματα πού γένονται καὶ σ' ἀλήθεια ! Τὴν καῦμένη ! Καὶ κλαίω Μάρω, κλαίω καὶ σὲ συλλογιζομαι.

**

Τὸ πρῶτο μου ξημέρωμα σὲ τοῦτο τὸ σπίτι στάθηκε χαρούμενο. Ἐνας λαμπρὸς ἡλιὸς χινοπαριάτικος καταχώνιασ' ἀπ' τὸ τζάμι καὶ γέμισε τὴν κάμαρα φώτερὰ καὶ θαλπωρή. Ἡ καρδιά μου ἐξαλάφρωσε ἀπ' τὸ χτεσιμοβραδυνὸ θαρειοπλάκωμα κι' ἀποτινάξε τοὺς μελανοὺς ἀχνοὺς τῆς πίκρας. Θὰ ζήσω δῶ πέρα, θ' ἀφοσιωθῶ στὴ δουλειὰ μου καὶ θὰ ξεχάσω. Καὶ σὰν καταλαβαῖναι πὼς δὲν εἶναι κίνδυνος, θὰ πετάγομαι νὰ σὲ βλέπω Μάρω, σὰν νιοῦθω πὼς δὲν εἶναι κίνδυνος. Μά... ἴσως τὸν ἀμφηγήσω τοῦτο τὸν κίνδυνο πού τὸν φοβᾶμαι τόσο, ἴσως ποθήσω τὴ γλυκειὰ θλίψη πού γιομίζει τίς ἀδειανὲς καρδιὰς καὶ δίνει ἀπασχόληση στὶς ἀκαμάτρες ὄρες.

Μοῦ χτύπησαν τὴν πόρτα. Ἦταν τὸ χτεσινὸ κορίτσι, ξεκουκούλωτο, ποῦρθε νὰ μοῦ φέρει τὸν καφέ. Γύρισα καὶ τὴνε κύτταξα. Θεέ μου, τί ἦταν τοῦτο ! Τὶ ἀσκήμια ἦταν αὐτὴ ! Τὰ μάτια της πὼς ἦσαν ἔτσι καὶ δείχνανε σὰν ταμπλασιμένα χωρὶς νᾶναι ! Τόση ἀσκήμια πρώτη φορὰ τὴν ἀντικρυζὰ. Μέτωπο στενὸ, στόμα μικρὸ ἀπροσδιόριστου σχήματος, μῆλα ἐξωγκωμένα σὰν μογγόλικά, λαιμός, μαλλιά, χρῶμα, ὄλα ἄσκημα. Καὶ κορμὶ μικρὸ, ἀδύνατο, ἀσουλούπωτο, ὄλα, ὄλα του αὐτοῦ τοῦ κοριτσιοῦ ἦταν ἄσκημα, πολὺ, ἐντυπωσιακά. Τὴ λυπήθηκα κατὰκαρδα. Τὴν κύτταξα μὲ συμπόνια. Μὲ κύτταξε κι' αὐτὴ στὰ μάτια δειλὰ, φοβισμένα, κι' ὕστερα σκύβοντας τὸ κεφάλι ἔκανε νὰ φύγει. Δὲ θᾶταν παραπάνω ἀπὸ δεκαοχτῶ χρονῶν.

Τὴ σταμάτησα ρωτώντας τὴν πὼς τὴ λένε. Τὸ ρῶτημα μου τὴ ἐξάφιασε,

κοκκίνισε, ξεροκατάπιε, με κύτταξε πάλι μιά στιγμή στά μάτια με κείνη τη ματιά τή δυσκολοπερίγραπτη, τή δειλή, τή φοβισμένη, πού τήν κατέβασσε εϋτός για να μ' απαντήσει σαστισμένα, κυττάζοντας χάμω.

—Μέ λένε Βούλα... Βούλα, Παρασκευή.

—“Α, Βούλα ! Λοιπόν Βούλα, έτσι θα σε παρακαλέσω νάχεις τὸ νοῦ σου στὸ δωμάτιο. Θά σκουπίζεις ταχτικά, ἔ ; Θά σιγυρίζεις, θά στρώνεις τὸ κρεβάτι....

—Βέβαια, βέβαια ! Πῶς ! Εὐχαρίστως ! Θιάστηκε νά με θεβαιώσει κοκκινίζοντας ξανά και μὴ ξέροντας πῶς νά θολέψει τὸ ἀτσαλο κορμάκι της πού τὸ περίφερνε ἄχαρα ἐπὶ τῆς πόου.

—Και θά κυτῶς Βούλα, νά θάζεις τακτικά νερό στὸ νιπτήρα και στὸ κανάτι.

—Βέβαια, βέβαια... πῶς !... Εὐχαρίστως ! ἔκανε πάλι κάνοντάς με νά ὑποψιασῶ πῶς τὸ καῦμένο τὸ κορίτσι δὲν ἦτανε μονάχα ντροπαλὸ και φοβιστάρικο, μὰ εἶχε και κάποια δόση χαζότης.

—Και τὸ νερὸ τοῦ κανατιοῦ νά τὸ προσέχεις, ἔ ; Νάνα: καθαρὸ, νά μὴν πέφτουνε μέσα θρωμιές, ἔ ;...;

—Πῶς !... ἔνοια σας, ἔνοια σας !...;

Κι' ἔμεινε ἐκεῖ ν' ἀλαφροκουνιέται στὸν τόπο προσμένοντας καινούργιες μου σουστάσεις και μιά με κύτταξε στά μάτια με κείνη τήν παράξενη δειλία της και μιά θύθιζε τή ματιά της βαθειά στά πατοσάνιδα. Και συλλογιστικα πῶς μπορεῖ τὸ κορίτσι νά μὴν ἦταν και χαζὸ. Τέλος κατάλαθε πῶς δὲν εἶχα τι ἄλλο νὰ τῆς πῶ κι' ἔφυγε. Δὲν ξέρω πῶς μοῦ ἦρθε τότες και τὴν ἔβγαλα μέσα μου «' Ἀσκημόπαπο» κι' ἔλεγα πῶς εἶται θά τῆνε λέω, ὄχι μπροστὰ της φυσικά, κι' ἡ σκέψη τούτη μ' ἔκανε νά ξεκαρδισῶ στά γέλια σάν παλαβός. Πάλι καλά πού μπορῶ ἀκόμα και γελῶ εἶται ! Καῦμένη Βούλα ! Ἀσκημόπαπο ! Ἀσκημόπαπο, πού δὲ σοῦ μέλλεται νά ἐξελιχτεῖς ποτές σου σὲ ὠραῖο κύκνο !

**

“Ε, ρίχτηκα στὸ μαγγανοπήγαδο τῆς καινούργιας μου ζωῆς, σπίτι, γραφεῖο, καφενεῖο, σπίτι. Ἐτρώγα στὸ δωμάτιό μου. Ψώνιζα και μοῦ μαγειρεύαν. Ὁ Θεὸς νά τὸ κάνει μαγειρέμα, μὰ τέλος πάντων ! Μοῦφερνε και τὸ φαῖ τ' Ἀσκημόπαπο μεσημέρι, θράδου. Ἐμπάνει στὴν κάμαρα ἀμίλητη, ἀπίθωνε τὸ πιάτο και τὸ ψωμὶ και δὲν ἔβγανε ἄχνα ἀπ' τὸ στόμα της. Με κύτταξε μονάχα με κείνη τήν παράξενη ματιά της τῆ γεμάτη δειλία, σάν μιά κάποια στενοχώρια, σάν κάποια προσμονή... τέλος πάντων ἦταν κάτι τὸ ἀπροσδιόριστο.

Περιμένα νὰ τῆς μιλήσω γῶ, κάτι νὰ τῆς πῶ, κάτι νὰ τῆ ρωτήσω. Κι' ἀληθινὰ τῆ ρωτοῦσα πότε τὶνα πότε τᾶλλο, πράματα ἀσήμαντα, κοινὰ, και κείνη μ' ἀπαντοῦσε κοκινίζοντας, μ' ἀπαντοῦσε λακωνικά, με λόγια λιγοστά, τ' ἀπαραίτητα. Κι' ὕστερα ἔφυγε. Κι' ὄρεξη νάχα γιά κουθέντα, πάλι ἔτσι λιγοστά θάταν τὰ λόγια της, λιγὸλογες ἀπαντήσεις, ἐρώτηση καμιά. Κι' οὔτε θά μ' ἔπιανε ποτές κουθέντα μοναχὴ της. “Ὅσπου θαρέθηκα και γῶ νὰ τῆς μιλάω και σάν πέρασαν λίγες μέρες και ξεθάρρεψα και δὲν ἔνοιωθα πιεῖα τὸν ἑαυτὸ μου ὑποχρεωμένο ἀπὸ εὐγένεια νὰ τῆς μιλάω, τῆν ἄφωνα νά μαινοβγαίνει στὴν κάμαρά μου δίχως νά ἀλλάζουμε κουθέντα. Οὔτε καλημέρα, οὔτε χαίρετε, τίποτε, τίποτε.

“Ἀρχισα νὰ θαριέμαι και τῆ ματιά της πού καταντοῦσε με τίς μέρες παθάρικη, σάν παρακαλεστικὴ, πού μ' ἀγανακτοῦσε με τὴν ταπεινωσὴν της. Ἀπόφευγα λοιπόν νὰ τῆν κυττάξω στά μάτια και σιγὰ σιγὰ τῆν ἄφωνα νά μαινε στὴν κάμαρά μου για τὸν καφέ ἢ για τὸ φαῖ χωρὶς νά κόβω τὴν ὀποιαδήποτε ἀπασχόληση μου, διάβασμα ἢ ἀποντύσιμο, σάν νὰ μὴν εἶχα προσέξει τὴν παρουσιά της. Και κείνη ἀπίθωνε τὸ πιάτο ἢ ὅτι ἦταν αὐτὸ ποῦφερνε και γλύστραγε ὄξω ἀνάλαφρα ὅπως ἐρχόταν, σάν φάντασμα σάν ὄπτασια.

Με τὸ πέρασμα τῶν ἡμερῶν ἀρχισα ν' ἀποφεύγω νὰ τῆς μιλάω και για τὰ πειδὸ ἀσήμαντα, πειδὸ κοινὰ κι' ἀπαραίτητα πράματα. Σάν νὰ ποῦμε νὰ τῆς πῶ νὰ μοῦ φέρι λίγο ψωμὶ ἢ ἕνα πηροῦνι ἢ νὰ μοῦ γεμίσει νερὸ τὸ κανάτι ἢ νὰ δώσω παραγγελιά τι νὰ μοῦ μαγειρέψουν. Ἀπόφευγα γιατὶ κάθε που τῆς μιλοῦσα για τέτοιο συνειθισμένο πράμα, αὐτὴ κοκκίνιζε, ξεροκατάπινε και μπερδευε τὰ λόγια της, ἔχανε και τὴν ὀρθοστασιά της, εἶται ποῦνοιωθα ἕνα κάποιο

νεύριασμα κι' ξετελνα μέσα μου στο διάβολο τῆ δείλια τῆς καί τὴν ἀσκήμια τῆς. Ἔπρεπε νάταν μιά ὁμορφη, πολὺ ὁμορφη κουκλίτσα γιὰ νὰ τῆς πηγαίνουν τούτα τὰ φυσικά πού δὲν ταίριαζαν μὲ τὴν ἀσκήμια καί τὴν ἀτσαλωσὴν.

Προτίμαγα λοιπὸν νὰ νταραβερίζομαι μὲ τὴ μάννα τῆς καί μ' αὐτὴν νὰ συνευοῦμαι γιὰ τὸ κάθε τι πού μοῦ χρειαζόταν. Τούτῃ πάλι ἦταν ἄλλος ἄνθρωπος. Τετραερατῆ καὶ πονηρῆ, ἡ γλωσσα τῆς ἔκοθε ψαλίδι, ἦταν ὅμως εὐχάριστη κι' ἡ φλυαρία τῆς δὲ μὲ δυσαρεστοῦσε. Μάλιστα μπορῶ νὰ πῶ τὸ ἐναντίο. Γιατὶ καμιά φορὰ πού μαζεῦοῦμον ἠνωρὶς τὸ θράδου σπίτι, βαριόμουνα τὸ διάβασμα κι' ἀναζήταγα τὴ συντροφία τους, ὅπου ἡ κυρά-Στάσα κι' ὁ ἄντρας τῆς ὁ κύρ-Γιώργης μὲ διασκεδάζανε μὲ τὶς ἱστορίες τους καί τὰ κουτσομπολιά τους. Κι' ὄσες ὄρες νὰ καθόμαστε ἔτσι νὰ κουβεντιάζομε, τὸ Ἀσκημόπαπο δὲν ἔβγαζε μιλιὰ ἀπὸ τὸ στόμα του. Παρακολουθοῦσε μονάχα τὶς κουβέντες μας μ' ἐνδιαφέρο καί σὰν γελοῦσαμε μὲ κάτι τὸ ἀστεία, γέλαγε κι' αὐτῆ. Αὐτὸ ἦταν ὅλο. Ἀπὸ πούθε πήρε τούτο τὸ κορίτσι, μυστήριο! Μπουταλὰς φαινόταν ὁ πατέρας τῆς καί μπορεῖ στὸν καιρὸ του νάταν ἔτσι δειλὸς καί φοιτισάρης καί νάταν τὸ κορόϊδο τῶν ἀλλοῦνῶν. Μὰ ἀμίλητος, σίγουρα δὲ στάθηκε ποτέ του.

Εἶχε κι' ἄλλα παιδιὰ ὁ κύρ-Γιώργης. Ἐνα γιοῦ ὡς δεκάξη χρονῶν πού τὸ συχαίνουμα καί στὴν ἀρχὴ καί ὕστερα καί πάντα, χωρὶς νὰ πάρω τὸν κόπο ποτέ νὰ ἐξετάσω τὸ γιαιτί. Μονάχα πού τὸν ἔβλεπα νὰ πίνει νερὸ ἀπ' τὸν κουβᾶ σὰν γαῖδουρι ἔφτανε. Εἶχε καί δυὸ κορίτσια μικρότερα, ἡ μιά στὰ φυσικά ἴδια ἀπαράλλαχτη τ' Ἀσκημόπαπο ἐξὸν ἀπὸ τὴ μούρη—ἦταν τούτῃ πειὸ καλοφτιαγμένη—κι' ἡ ἄλλη ἡ πειὸ μικρὴ ὀλόφτυστη ἡ μάννα τῆς στὴ σπιρτάδα καί στὸ γλωσοκοπάνι. Μὰ ποτέ μου δὲν ἔδειξα ἐνδιαφέρο γιὰ κανένα τους. Τους κρατοῦσα ὅλους ξεπίτηδες σ' ἀπόσταση γιὰ νὰ τοὺς θάζω μπροστὰ σὰν μ' ἐνοχλοῦσαν στὸ διάβασμα καί νὰ μὲ φοβοῦνται.

Τὴ μάννα, εἶν' ἀλήθεια, τὴ λογάριαζα. Μὲ περιποῖταν ὅσο μποροῦσε ὅσο ἔκοθε τ' ἀρβανίτικο τῆς τὸ κεφάλι καί σ' αὐτὴνα ξέπεφτα γιὰ ὅτι μ' ἀνάγκευε. «Κυρά Στάσα, σήμερα νὰ μοῦ μαγειρέψεις πατάτες, πλύνε μου κανένα μαντήλι γιαιτὶ τὰ λέρωσα ὅλα μὲ τὸ σινάχι, πὲς σὲ κείνα τὰ κορίτσια νὰ μὴ ξεχνᾶνε νὰ μοῦ γεμίζουν νερὸ τὸ νιπτήρα», τέλος πάντων ὅτι ἤθελα σ' αὐτὴ θὰ ξέπεφτα γιαιτ' ἦταν ἄνθρωπος τέλος πάντων πούξερε νὰ σοῦ μιλήσει, ἦταν ὁ μόνος ἐκεῖ μέσα πούταν μπορετὸ νὰ πείς μαζύ του καί δυὸ λόγια τοῦ ἀέρα, ἔτσι γιὰ τὸν καιρὸ, γιὰ τὶς σοδείες, γιὰ τὴν κατάσταση. Γιατὶ εἶχε καί περιέργειες καί σὲ ρωτοῦσε ὁμορφα καί σὺ φχαριστιόσουνα νὰ τῆς ἀπαντήσεις, νὰ τῆ φωτίσεις.

Τὶς πιότερες μέρες ὡστόσο οἱ γονιοὶ λείπανε στὰ χωράφια ἢ στ' ἀμπέλια μαζύ μὲ τὸ γιοῦ τους, οἱ μικρὲς παγαίνανε σκολειὸ κι' ἔτσι ἀπόμενε στὸ σπίτι μονάχο τ' Ἀσκημόπαπο. Τότες ἦταν σίγουρο πὼς θάκανα μεγάλες οικονομίες στὶς κουβέντες μου. Κι' ἐπειδὴς καλημέρα—καλησπέρα δὲν εἶχα πειὰ παρά μονάχα μὲ τὴ μάννα καί τὸν πατέρα, τὸ στόμα μου δὲν ἄνοιγε ὀλημερὶς παρά γιὰ καμιά παραγγελιά καί τούτο σπάνια. Τ' Ἀσκημόπαπο μαινόβγαине στὴν κάμαρά μου σὰν-φασόν, χωρὶς χτύπημα τῆς πόρτας—τέτοιο πράμα εἶν' ἄγνωστο στ' ἀρβανιτοχώρια—καί γῶ πειὰ ἀδιαφοροῦσα ἂν ντυνόμου ἢ γδυνόμου κι' ἂν καμιά φορὰ μὲ πετύχαινε μισόγυμο ἀγνωοῦσα τι ἔκφραση παίρνανε τὰ μούτρα τῆς γιαιτὶ ἀπὸ καιρὸ πειὰ δὲν τὰ κύτταζα ποτέ μου.

Καμιά φορὰ ἔλεγα νὰ κάτσω νὰ ρωτήξω τὸν ἑαυτὸ μου, νὰ ξεσκαλίσω τι αἰσθήματα νάνιωθα ἄραγες γιὰ τούτο τὸ κορίτσι. Καί τούτο γιαιτὶ πότε πότε ἔννοιωθα λύπηση γιὰ τούτο τὸ κακορρίζικο τὸ πλάσμα, κακογορζικο ἀληθινὰ σὲ ὅλα του. Ἐκανα νὰ νοιώσω μιά συμπάθεια γι' αὐτὴν καί σὰν τὴν ἔννοιωθα τούτῃ τὴ συμπάθεια νὰ πάει νὰ καταλαγιάσει προτοῦ καλά καλά φανερωθεῖ, πήγαινα νὰ τὴν ἀρπάξω, νὰ τὴν ἀνασύρω στὴν ἐπιφάνεια καί νὰ τῆς τὴ φανερώσω τῆς ἀμοιρῆς κοπέλλας, νὰ τῆς ζεοτᾶνω ἴσως μ' αὐτὸ τὴν παγωμένη τῆς καρδιά. Μ' ἀναθυμόμουνα τὴν ἀτσαλωσὴν τῆς στάσης τῆς καί τὰ νευριαστικά παιζογελάσματα τῆς μούρης τῆς μὲ τὰ κοκινίσματα καί τὰ χαμηλοβλεπάματα καί δὲν τ' ἀποφάσιζα νὰ δεῖξω τέτοια ψυχοπόνεση.

Ὡσπου ἡ τέτοια μου διέθεση ἔκανε τόπο σ' ἄλληνη, ἀντίστροφη, διαφορετική. Ἐννοιωθα σὰν ἐνόχληση ἀπ' τὴν παρουσία τῆς, σὰν κάποια μικροαυτιπάθεια πού πάσκιζα νὰ κατανικήσω γιαιτὶ τὴν ἔκτρινα ἀδικη κι' ἄπρεπη. Μὰ ἦταν

κάτι δυνατότερο απ' τή θέλησή μου, κάτι πού έπρεπε να μείνει ριζωμένο κι' άκούνητο, ώς νάρθ' ή ώρα ν' αλλάξει σέ αδιόρατη συμπάθεια πού δέ θάσταγε πολύ, μά πού ξανακυλούσε πάλι σ' αντίπαθεια, αδιόρατη κι' ατή, μά πειό σταθερή.

Γιά τούτο κι' έλεγα νά κάτω κάτω νά ζυγιάσω τό πράμα μέ τή λογική και νά πασκίσω ν' αποδώξω τούτο τ' άπάνθρωπο συναίσθημα, μά δέ μπόραγα. Τό ένάντιο, πήρε καινούργια φόρα τώρα τελευταία από κάτι άλλα καμώματα τ' Άσκημόπαπου πού αύξησαν τή δυσφορία μου. Μιά μέρα θρήκα πάνω στό τραπέζι μου ένα χαρτί όπου ήταν γραμμένο τόνόμα της, μέ γράμματα δικά της : «Παρασκευή Γεωργίου Παταεμανουήλ». Τί ήθελε τώρα νά μάς παραστήσει μέ τούτο ; "Αί στό διάβολο ζωντόβολο ! Και τήν άλλη μέρα τό πρωί πού μούφερε τόν καφέ, θγαίνοντας τήν άκουσα πίσω απ' τήν πλάτη μου ν' άλλαφραναστενάξει. Ώρθώθηκα σάν ηλεκτρισμένος ! "Άλλο πάλι τούτο ! Κι' έχτοτες, κι' έπειδή τούτος ό νευριαστικός άναστεναγμός γένηκε τώρα καθημερινός παίρνοντας κάθε ύπαρκτό τόνο, μου στεκόταν άδύνατο νά καταικήσω τήν άποστροφή μου, πού όσο και νάταν άνάλαφρη κι' άχνοφανέρωτη, ήταν ώστόσο άποστροφή.

Τήν πρώτη Κυριακή, είπα νά μείνω στό Κορωπί. Ή σκέψη της Μάρως μέ τραβούσε σάν μαγνήτης. Μά είχα τή δύναμη ν' αντίσταθώ. Ποιό τό όφελος νά πάγαινα στήν Άθήνα ; "Η πού δέν θά τήν έβλεπα καθόλου ή πού θά τήν έβλεπα και δέ θά μέ λογάριάζε, όπως πάντα, κι' αυτό θάταν τό χειρότερο. Κι' όμως μόλις τήν περασμένη Κυριακή ήμουνα μαζί της, στήν παρέα της. Της άνάγγειλα πώς θά μετακόμιζα στό Κορωπί.

—Δε θάνα άσκημα, μ' άπάντησε. "Έμαθα πώς είν' ώραίο χωριό τό Κορωπί. Θά πίνεις και κρασί. Και... θά κάνεις και οικονομίες !

Κάποιος νεαρός της άνοιξε κουθέντα. Και κινή γύρισε πρόθυμα κατά δαύτον κι' άρχισαν τά σουπα-μουπες και γώ μέσα μου σκύλιαζα. Τί άδιαφορία ! "Έπρεπε νά της πώ ώστόσο μία κουθέντα άκόμα. Γύρισα άπότομα και τήν τράβηξα απ' τό χέρι.

—Θά κάνω είπες και οικονομίες. Μέ τήν προϋπόθεση φυσικά πώς δέν θά κατεβαίνω καθόλου στήν Άθήνα. Γιατί άλλοιώς...

—Και τί καταλαβαίνουμε πού ζούμε στήν Άθήνα ; 'Εκει θ'άν' έξοχη.

"Εσφιξα τά δόντια μου κι' έφυγα. Νά μπορούσα νά θάσταγα στήν έξορία μου, νά μπορούσα νάμενα για πάντα σέ κείνο τό χωριό, νά μ'ην κατέβαινα καθόλου σέ τούτη τήν καταραμένη πολιτεία !

Και νά ! 'Απ' τήν πρώτη κιόλας Κυριακή ό δαίμονας μέ σπρώχνει κατά κεί. Μά δέ θά τού περάσει. "Όχι ! Θά μείνω εδώ ! Τ' άπόγευμα θά θγώ και γώ νά σεργιανίσω στό δρόμο μαζί μέ τούς άλλους νέους, νά κάνω και γώ κόρτε στά κορίτσια. Και σίγουρα θάχει όμορφα κορίτσια στό Κορωπί.

Τό μεσημέρι οι νοικοκυραίοι μου μέ κάλεσαν στό τραπέζι. Είχανε σφάζει μία πάπια. "Ήπιασε και κρασάκι. "Αναγκάστηκε νά ύποστώ τήν ανεξάντλητη φλυαρία τού κύρ-Γιώργη. Όμιλητική κι' ή κυρά-Γιώργαινα μά κεινης τά λόγια ήταν χρήσιμα, είχαν κάποιο σκοπό, κάποια ούσία. Μέ ρώτηξε από πούθε κρατώ, ποιά ήταν ή φαμελιά μου, πόσων χρονών είμαι, τί μιστό πέρνω. Άκόμα κι' αν έχω λεφτά στή μπάντα. Και γώ της άπαντούσα πειθήνια και φαινότανε φχαριστημένη απ' τις άπαντήσεις μου.

Τό Άσκημόπαπο μία ώρα πού θάσταξε τό τραπέζι δέν είχε θγάλει τσιμουδιά απ' τό στόμα του. Δέ θρήκε νά πει ούτε τίποτε τό χρειαζούμενο απ' αυτού της ή μέ παραγγελιά της μίννας της, μά για νά μιλήσει όχι. Μονάχα άκουγε μέ προσοχή ότι και νά λέγαμε και χαμογελούσε αδιόρατα, γελώντας σάν μάς έβλεπε και μάς νά γελάμε. Κι' όπως καθόταν άντικρη μου μέ κούτταζε όλοένα κατάματα, χαμηλώνοντας συχισμένη τή ματιά σάν έκανα και γώ νά τήν κутτάξω.

Σέ κάποια στιγμή ή κυρά-Γιώργαινα μέ ρώτηξε γιατί δέν παντρεύτηκα άκόμα.

—“Ε, δὲν ἔτυχε, πῶς νὰ στὸ πῶ !... Ὁ γάμος εἶναι τυχερὸ πράγμα.

—Θὰ σὲ παντρεύουμε δῶ πέρα στὸ Κορωπί. Θὰ σοῦ δώσουμε μιὰ μικροῦλα !

Τὸ Ἀσκημόπαπο ἔγινε παπαροῦνα. Κύτταζε ζερβόδεξα κι’ ἡ ματιά της ἐκφραζε ἀγωνία λὲς γιατί δὲν ἔβρισκε ποῦ νὰ τὴν ἀκουμπήσει βολετά. Βρὲ μπᾶς καὶ βάλανε καμιὰ ἰδέα ; Μὰ ἔτσι ἀμέσως, ἀκόμα δὲν ἦρθα ! Μπᾶ ! Δὲν φαντάζομαι νᾶνε τόσο ἀνόητοι. Ὡστόσο ἔπρεπε κάτι νὰ πῶ.

—Μπᾶ, δὲ θαρῦσαι ! “Ἄς δοῦμε πρῶτα νὰ ριζώσουμε στὸ χωριό, κι’ ἔχουμε καιρὸ. “Ἄς μὴν εἶναι δὰ καὶ μικροῦλα !

Οἱ περιποιήσεις τους ὥστόσο αὐξαιναι μέρα μὲ τὴ μέρα, ἔτσι ποῦ μ’ εἶχανε κατασκλαβώσει. Σὰν ἤμουνα στὸ σπίτι καὶ διάβαζα ἢ κοιμόμου, πατοῦσαν πάντα στὶς μύτες τῶν ποδιῶν τους νὰ μὴ μ’ ἐνοχλήσουν καὶ μιλοῦσαν ψιθυριστά. Καὶ σὰν οἱ μικρὲς κάνανε φασαρία, ἢ μάννα τους τὶς καταχέριάζε ἀλύπητα. Ζήτησαν νὰ μοῦ πλένουν καὶ τὰ ρούχα ἂν κι’ εἶχα σκοπὸ νὰ τὰ στέλνω στὴν Ἀθήνα στὴν παλιὰ μου νοικοκερά. Καὶ δὲν θέλανε πλερωμή.

—Τί, γιὰ ἓνα κόπο ; Μαζὺ μὲ τὰ δικά μας θὰ τὰ πλένουμε, δὲ θαριέσαι !

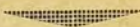
Κι’ ἤμουνα πάντα φρεσκοσιδερωμένος. Τὰ παντελόνια μου, οἱ γραβάτες μου, ὅλα. Εἶχα μάλιστα καὶ τὰ κλειδιά ἀφεμένα στὰ συρτάρια κι’ εὔρισκα πάντα τὰ πράματά μου συγυρισμένα καὶ ταχτικά. Ἦμουνα ἐνθουσιασμένος. Κι’ ὅπου θρικόμου κι’ ὅπου στεκόμου παίνευα τὴν περιποίησή τους.

—“Ἐχει καμιὰ κόρη ἢ νοικοκυρά σου ; μὲ ρώταγαν οἱ φίλοι μου, ξένοι ὑπάλληλοι σὰν καὶ μένα.

Ἐγὼ δαγκωνόμουνα, κι’ ἀόριστες ἀνησυχίες περνοῦσαν ἀπ’ τὸ νοῦ μου. Μὰ τὶς ἀπόδιωχνα σὰν χοντρές ἀνοησίες. “Ἄν ἦταν δυνατὸ !

ΑΝΔΡΕΑΣ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ ΚΥΠΡΟΛΕΩΝ

(Ἡ συνέχεια στὸ ἐπόμενο).

ΠΑΡΕΛΘΟΝ

“Ἀναρχος χρόνος, νυχτιά,
κρέπια τριγύρω,
ἀριθμοί, πόθοι, φτερά,
ξεθυμασμένο ἀγνὸ ἓνα μῦρο,
ξεθυμασμένη μαζὶ κι’ ἡ χαρά.....

Ἀπὸ τὸ παρελθὸν νὰ τι ἀπομένει :
“Ἐνα θαμπὸ ἀχνὸ φῶς,
ποῦ τὴν τωρινὴ ζωὴ μας ἀνασταίνει
σὰν ἐλιξήριο, χυμὸς νεκταρικός,
χαράζοντας γραμμὴ καθωρισμένη.

Στὰ θέμελα τοῦ χθὲς
στηρίζεται τὸ τώρα
ὅλα τὰ βάσανα, κ’ οἱ πένθιμες στιγμές,
π’ ἄδικα ἔστειλε στὴ γῆ μας ἢ Πανδώρα,
εἶναι θρεμμένα ἀπ’ ἀργυρὲς τοῦ χθὲς δροσοσταλιές.

Κ. ΜΑΟΥΝΗ

PAMELA L. TRAVERS

ΤΑ Χ'ΡΥΣΑ ΠΑΡΑΘΥΡΑ

Τὰ παιδικά μου χρόνια τάχιστα ανάμεσα στον έαυτό μου, πού σημαίνει ανάμεσα στο φυσικό μαγικό κόσμο, τὸ ἀναπόσπαστο μέρος τοῦ παιδικοῦ κόσμου. Τὸ κάθε τι ζούσε μὲ τὸ δικό του πνεῦμα — τὸ δέντρο, τὸ γρασιδί, ἡ πέτρα, τὸ ἀστέρι. Τὰ ζῶα τάνοιωθα κοντύτερα μου καὶ τὰ καταλάβαινα καλύτερα ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, γιατί σ' αὐτά, ὅπως καὶ σὲ μένα θασίλευε τὸ ἔνστιχτο. Πρόσεχα νὰ μὴ πατήσω κανένα μυρμήγκι ἢ κἀνθαρο ξέροντας πολὺ καλά πὼς ἦταν πρίγκηπες μεταμορφωμένοι καὶ πὼς μπορούσαν, ἂν τοὺς χαρίζομουν, νὰ μοῦ ἀνταποδώσουνε τὴν καλωσύνη σὰν τοὺς χρειαζόμουν. Κι' ἔταν τὰ θρόδια ἔτριζε τὸ σπίτι ἤξερα πέρα ἀπὸ κάθε ἀμφιβολία πὼς ἦταν ὁ Λοχαγὸς τοῦ Σκληροῦ Στρατοῦ. Ντυμένος μὲ κόκκινα θρακιά, γαλάζια ζακέτα, τὶς ἐπωμίδες, στεκόταν πίσω ἀπὸ τὴν πόρτα τοῦ παιδικοῦ δωματίου μὲ λυγισμένο τὸ ἕνα γόνατο — ἀποτέλεσμα μιᾶς πληγῆς ἀπὸ σφαῖρα — κἀνοντας, σὰν φάντασμα, παράξενους κρότους χτυπώντας ἕνα μολύβι στὰ δόντια του. Νεράιδες, ἄγγελοι, γίγαντες καὶ ντζίν, γέμιζαν τὴ γῆ καὶ μοῦ ἦταν τόσο γνώριμα ὅσο κι' ὁ ἴσκιος μου.

Κι' ἦταν ὠρισμένα μέρη πού ἦταν μαγεμένα — μέρη πού ἀλλάζαν ιδιότητες ἀνάλογα μὲ τὶς ὥρες, ἔτσι πού ἦταν ἕνα πράμα τὸ πρῶο κι' ἄλλο πράμα τὸ θράδυ. "Ἐνα τέτοιο ἦταν κι' ἡ Λίμνη.

Ζούσαμε δίπλα σὲ μιὰ ζαχαροφυτεία, μέρος ἀνυδρο, ἔχτος ἀπὸ ἕνα στενὸ αὐλάκι πού περνοῦσε παιγνιδιάρικο ἀπὸ τὴν ἄκρη τοῦ κήπου μας. "Ὁμως τὴ νύχτα μὲ τὴ φεγγαροχυσία, γινόταν μιὰ μικρὴ, ὀλόφωτη λίμνη πέρα ἀπ' τὴ φυτεία. Δὲν χρειαζόταν νὰ μοῦ ἐξηγήση κανένας — μ' ὅλο πού πολλές φορές τῶκαναν — πὼς ἡ τενεκεδένια στέγη τοῦ ζαχαρόμυλου ἀπορροφῶσε τὸ φεγγαρόφως κι' ἀντανεκλούσε μιὰ λαμπερὴ νερὰ ἀχτινοβολία. Οὔτε καὶ πὼς ἐξ αἰτίας ἑνὸς μικροῦ ὑψώματος, ἀνάμεσα στὸ σπίτι μας καὶ τὸ μῦλο, ἡ στέγη φαινόταν στὸ σκοτάδι ἕνα μὲ τὴ γῆ καὶ γι' αὐτὸ.... κ.λ.π. κ.λ.π. Τάξερα ὅλα αὐτά. Μήπως δὲν εἶχα μάτια ; Τὴν ἡμέρα μπορούσα νὰ δῶ τὴ στέγη τόσο καλά ὅσο κι' ὁποιοσδήποτε ἄλλος. Τὴ νύχτα ὅμως μεταμορφωνόταν σὰμπως ἀπὸ κάποιο θαῦμα, σὲ μιὰ Ἀσημένια Λίμνη. Οἱ δύο μορφές συζοῦσαν στὸ λογικὸ μου χωρὶς καμμιά προστριβή : ὁ μῦλος τὴν ἡμέρα ἦταν ἕνα μεταλλεῖο ζάχαρης καὶ τὴ νύχτα συθίζταν στὰ λαμπερὰ νερὰ τῆς Λίμνης καὶ καράθια ἀρμένιζαν. Ὁ παιδικὸς μου κόσμος θρισκόταν σ' αὐτὴν τὴν Λίμνη. Εἶναι ἡ Λίμνη ἡ γεννήτρα του. Τὰ ψάρια πού ψαρεύω — οἱ ἀναμνήσεις — εἶναι, γιὰ μένα τοῦλάχιστο, τρόπαια. Καὶ σὰν θέλω, ξαναγυρνῶ ἐκεῖ καὶ λούζομαι καὶ ξαναγεννιέμαι.

Σ' ὅλο αὐτὸ τὸν ἰδιαιτέρου προσωπικὸ κόσμο δὲν ἦμον μοιχῆ. Κάθε ἄλλο. Κάθε παιδί πού γνώρισα μοιραζόταν μαζί μου, μονάχα σὲ διάφορους βαθμούς, τὸν κόσμο αὐτὸ τὸν ξωτικὸ μ' ὅλο πού γιὰ τὸν καθένα τὸ σύμβολο ἦταν διάφορο. Καὶ τώρα, μεγάλη πιά, βλέποντας μὲ λαχτῆρα τὴ νέα γενιά, καταλαβαῖνα πὼς ὄχι μόνο δὲν ἦμον ἐξαίρεση στὸν δικό μου κόσμο μὴ οὔτε καὶ στὸ παιδικὸ γένος. Κανένα ἄλλο παιδί δὲν θὰ δὴ τὰ λαμπερὰ ἐκεῖνα νερὰ, ὅμως κάθε παιδί γεύτηκε κάτι ἀνάλογο.

**

Εἶναι στὴ φύση τοῦ παιδιοῦ νὰ πιστεῦθι σὲ θαύματα. Τὸ παιδί εἶναι πολὺ κοντὰ στὴν ἀρχικὴ πηγὴ τῶν πραγμάτων καὶ στὸ ἀρχικὸ σκοτάδι πού γιὰ τὰ παιδιὰ λαμπυρίζει ἀκόμη μὲ τὰ μεγάλα φῶτα πού οἱ μεγάλοι δὲν μποροῦν νὰ βλέπουν πιά. Ἐκεῖνοι πού προσπαθοῦν νὰ παραγνωρίσουν τὶς παραδόσεις καὶ τὰ πρωτόγονα τῆς φαντασίας ἀποκυήματα κάνουν κακὸ στὰ παιδιὰ, κακὸ πού ἴσως νὰ μὴ διορθωθῆ ποτέ. Μάγια καὶ θαύματα εἶναι οὐσιώδη στὴ ζωὴ : τὰ βλέπομε μὲ τὸ μάτι πού εἶναι π ἴ σ ω ἀπὸ τὸ μάτι, καὶ μὲ ἕνα αὐτὶ πού ἀκούει μ ἔ σ α στὸ αὐτί. "Ἄν ἀτονίσουμε τὶς κρυμμένες αὐτὲς αἰσθήσεις μπορεῖ, ἴσως, νὰ δοῦμε τὴν τενεκεδένια στέγη τοῦ ζαχαρόμυλου μὰ δὲ θὰ δοῦμε τὴν λαμπερὴ Λίμνη ποτέ. Μπορεῖ, ἀκόμη, νὰ μὴ δοῦμε οὔτε τὴν τενεκεδένια στέγη ἂν παραγνωρίσουμε τὴ Λίμνη.

Κατ' ἀρχὴν πιστεύω πὼς ἐμεῖς εἴμαστε οἱ δημιουργοὶ τοῦ κάθε τι πού μᾶς συμβαίνει καὶ ἴσως καὶ ἡ εὐτυχία νὰ θρῖσκεται στὴν συνταύτιση ἐπιθυμίας καὶ ἐκλογῆς. Ἡ ἐχπλήρωση ἐπιθυμιῶν εἶναι στενά συνφασμένη μὲ τὴν μαγεία γιατί μιά εἰλικρινὴς ἐπιθυμία μπορεῖ νὰ ἐπιδράσῃ τόσο στὴν ὕλη ὅσο καὶ στὰ γεγονότα. Καὶ δὲν εἶναι χωρὶς σημασία τὸ πὼς ἐξακολουθοῦν νὰ ρίχνουν νομίσματα σὲ Πηγάδια Καλῆς Τύχης, νὰ ὀρκίζονται στὸ πρῶτο ἀστέρι καὶ νὰ ὑποκλίνονται στὴν νέα Σελήνη. Τέτοιες ἐπιθυμίες μπορεῖ, ἀλήθεια, νὰ πραγματοποιηθοῦν, ὅμως μονάχα σὰν θρῖσκονται σὲ ἄρμονία μὲ ἐκεῖνο πού ὁ ἐνδιαφερόμενος ἔχει, ἔστω καὶ ἀσυνείδητα, διαλέξει. Δὲν ἔχει παρὰ νὰ θυμηθοῦμε τὰ παραμύθια τῶν νεράιδων, τὰ ἀδυσώπητα ἐκεῖνα μαθήματα τῆς πραγματικότητας, γιὰ νὰ τὸ ἀντιληφθοῦμε. Ὅποιος καταφρονεῖ τὰ παραμύθια λέγοντας πὼς δὲν εἶναι παρὰ ἡ ἐχπλήρωση νοσηρῶν φαντασιῶν, παραγνῶριζει τὶς ἀμέτρητες ἀνεχπλήρωτες ἐπιθυμίες.

Κάθε ἐπιθυμία πού ἱκανοποιεῖται στὸ παραμύθι δὲν εἶναι καὶ ἓνα δῶρο τῆς τύχης, μὰ τὸ ἀποτελέσμα καὶ ἡ ἀμοιβή μιᾶς προσπάθειας. Θυμᾶστε ἴσως πὼς ἡ Μαίρη Πόππινς — στὴν ὁποῖαν ὑποψιάζουμε, ἐκλογὴ κι' ἐπιθυμία εἶναι ταυτόσημα—ἐβγαλε ἀπὸ τὴν ἄδεια τσάντα μιὰ μπουκάλια. Ἀπ' αὐτὴ πρόσφερε λογῆς—λογῆς ποτὰ στὴν Ἰωάννα, στὸν Μιχάλη, στὸν Γιάννη καὶ στὴν Βαρβάρα καὶ στὸ τέλος μιὰ κουταλιά ροῦμι γιὰ τὴν ἴδια.

Καὶ τώρα σ' αὐτὴ τὴν περίπτωση πού θρῖσκεται τὸ μαγικὸ στοιχεῖο; Στὴν μπουκάλια ἢ στὸν ἄνθρωπο; Στὸ ἀντικείμενο ἢ στὸ νόημα;

Πάρτε ἓνα φύλλο πού πέφτει ἀπὸ ἓνα δέντρο καὶ πού ὁ θοριᾶς τὸ στριφογυρίζει στὸ πάρκο. Ἐνα παιδί—καὶ ξέρω ἓνα τέτοιο—μπορεῖ νὰ ξεφωνίσῃ: «Μήνυμα, ἓνα μήνυμα. Τὸ φύλλο μου φέρνει ἓνα μήνυμα». Σὰν τι ὅμως ἀνὰ τὸ μήνυμα δὲν θὰ πῆ κι' οὔτε μπορεῖ θέβαια νὰ πῆ. Κι' ὅμως κάποιον σπουδαῖο μυστικὸ τοῦ φανέρωσε τὸ φύλλο. Κι' ὁ περιβολάρχης γυρίζει καὶ τὸ κοιτάζει πού στριφογυρίζει μὰ γι' αὐτὸν τὸ φύλλο σημαίνει γόνιμο κόπρι πού χροῖνο μὲ χρόνον ὁ χειμῶνας τρέφει τὴ γῆ.

Μιά γρηᾶ κοιτώντας τὸ ἀναθυμᾶται τὸ λιγόχρονο τῆς ζωῆς. Καὶ ἀναρωτιέται πόσους ἀκόμη χειμῶνες θὰ περάσῃ, καὶ τὸ φύλλο σὰν νὰ τῆς λέει πὼς ἀπ' τὴν γέννηση ἴσαμε τὸν θάνατο δὲν εἶναι παρὰ ἓνας διαρκῆς ἀποχαιρετισμός. Ὅμως τὸ δέντρο τὸ ἐλπιδοφόρο, ἂν εἶναι σὲ θέσι νὰ ξέρη τίποτα, ξέρεῖ πὼς τὸ γέρικο φύλλο ζετινάχτηκε ἀπ' τὸ κλαδί ἀπ' τὸ δυνατὸ, τὸ καινούργιο φύλλο πού γενιέται. Αὐτὸ εἶναι τὸ ἀληθινὸ θαῦμα.

Κι' ἀπ' ὅλους τοὺς θεατὲς τὸ παιδί πλησίασε περισσότερο, ἡ ἐξήγησι τοῦ παιδιοῦ εἶναι ἡ καλύτερη. Ἡ Ἄνοιξη ξεπηδᾷ ἀπὸ τὸν Χειμῶνα—ὄλοι τὸ ξέρουμε. Ὅμως τὸ πὼς γίνεται ὁ κύκλος αὐτὸς εἶναι τόσο μυστικὸ ὅσο καὶ τὸ μήνυμα πού ἔφερε τὸ χλωρὸ φύλλο ἀπ' τὸ δέντρο. Ὅχι γιὰ νὰ ξηγηθῆ μὰ γιὰ νὰ πιστεῦτῆ.

Τέτοια μηνύματα μονάχα στὴν παιδικὴ ἡλικία δεχόμαστε. Γιατὶ ἤμαστε ἀκόμα ἀγνοῖ—ἀγνοῖ σὰν χαρτί ἄγραφο, ἀχρησιμοποίητο ἀπὸ τὴν προπαγάνδα τοῦ κόσμου. Κι' ὅσο περισσότερες Μαγείες καὶ Θαύματα ἀποτυπώσουμε σ' αὐτὸ τὸ χαρτί στὰ πρῶτα χρόνια τόσο καλύτερα θὰ μπορέσουμε νὰ χρησιμοποιήσουμε τὸ λογικὸ ἀργότερα σὰν μεγαλώσουμε. Μὲ τέτοιες ἀγέραστες προσλαμβάνουσες παραστάσεις πάντα θὰ μπορούμε νὰ ἐχτιμοῦμε τὴν ἀξία τῶν πραγμάτων καὶ τῶν γεγονότων συσχετίζοντας τα μὲ τὸ ἐσώτερο τοὺς νόημα.

**

Τὸ περασμένο καλοκαίρι ἤμουν μὲ τὸ μικρὸ μου γυιὸ στ' ἀκρογιάλι διπλα στὶς ἐκβολὲς ἐνὸς ποταμοῦ τῆς Οὐαλλίας τηρώντας τὴν φουσκοθαλασιά. Ξαφνικὰ ὁ μικρὸς ἔδειξε πέρα ἀπ' τὸ νερὸ καὶ φώναξε: «Δές, μαμά, δές, ἓνα σπίτι μὲ χρυσὰ παράθυρα». Ὁ ἥλιος ἐκεῖνη τὴν ὥρα γέροντας ἀνάμεσα στὶς δικές του φλόγες, βυθιζόταν πίσω ἀπ' τὰ βουνά, παίρνοντας μαζί του τὴ μεγάλη καλοκαιριάτικὴ μέρα, ρίχνοντας τὶς ἡγεμονικὲς του ἀχτίδες σὰν σ' ἀποχαιρετισμό. Ἔπεσαν στὸ στόμα τοῦ ποταμοῦ, οἱ σκιὲς παιγνιδίσαν κι' ἓνα σπίτι ὀλόλαμπρο, σὰν σὲ φλόγες, ὀρθώθηκε.

«Δέκα πέντε παράθυρα» μουρμούρισε τὸ παιδί κρατώντας τὴν ἀνάσα του, «καὶ τὸ κάθε ἓνα ὀλόχρυσο». Στεκόταν ἀκίνητο τηρώντας ξαναμμένο. Δὲν μίλησα. Πρὸς τί νὰ τοῦ ἐξηγήσω; Πρὸς τί νὰ τοῦ πῶ σοφὰ ἀξιώματα γιὰ τὸ φῶς ποῦ περνᾷ ἀνάμεσα ἀπὸ μύρια σκόνης ἢ πρὸς τί νὰ ἐπιμένω πῶς τὰ χρυσᾶ παράθυρα εἶναι κοινὸ φαινόμενο στὰ ἡλιοθασιλέματα καὶ πῶς τὰ χρυσᾶ παράθυρα σκοτεινιάζουν; Δὲν θὰ μὲ πίστευε. Ἡ τὸ πολὺ νὰ δεχόταν τὸ ἀξίωμα, ὅμως θὰ ἐπέμενε πῶς τὸ θαθύτερο νόημα θάταν οἴγουρα κάποιον θαῦμα. Ὅσο γιὰ μένα, ἂν μὲ δίδαξε τίποτε ἢ ζωὴ αὐτὸ εἶναι ἢ ἀξία τῆς σιωπῆς. Τὸ σπῆτι γιὰ τὸ παιδί ἦταν ὀλόχρυσο καὶ γεμάτο μὲ τὰ θαυμάσια τῆς φαντασίας του πλάσματα.

Ἐξυστερα ἀπὸ καιρὸ ἴσως νὰ θυμηθῆ τὸ σπῆτι ἐκεῖνο, ὅπως κι' ἐγὼ τὴν Ἀσημένια μου Λίμνη, καὶ ἴσως ἐκεῖ θρεῖ τὰ παιδικὰ του χρόνια. Κι' ἐνῶ ἀκόμα τὰ χρυσᾶ παράθυρα λάμπανε θρηκα μίαν πρόφαση καὶ τὸν πῆρα μεσά, ἀφήνοντας τὸ σπῆτι στὴν λαμπράδα του σὰν φλογισμένο, ἀνάμεσα σὲ σκιές, γιὰ νὰ μὴ τὸ δῆ ποτὲ νὰ σβιέται.

Μεταφρ. ΝΙΚΟΣ ΧΑΤΖΗ-ΓΩΑΝΝΟΥ ΚΟΥΡΡΑΣ

C. K. CHESTERTON

Ο ΜΟΝΟΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΟΝΟΥ

Ὅταν τὰ ψάρια ἐπετοῦσαν, τὰ δάση περπατοῦσαν
Καὶ καρποὶ στ' ἀγκάθια ἐθλαστοῦσαν,
Μιά στιγμή πού τὸ φεγγάρι θάχε ματωθεῖ
Δὲν μπορεῖ, παρὰ μόνον τότε, νάχα γεννηθεῖ.

Μὲ φωνὴ πού ἐμετὸ σοῦ φέρνει, μὲ κεφάλι σὰν τέρας
Καὶ μ' αὐτιά, πού ὡς φτερά περνοφέρνει ὁ ἀγέρας,
Τοῦ διαθόλου ἢ κινούμενη παρωδία
Μέσ' ὄλα τὰ τετράποδα ἢ πειὸ φριχτὴ ἀηδία.

Ὁ κουρελιάρης κατάδικος τῆς γῆς,
Τὴν κατάρα σέρνω μιᾶς πανάρχαιας εὐχῆς.
Μαστιγῶστε, χλευᾶστέ με, πέστε με κουτό,
Στὰ στήθεια φυλαχτὸ κρατᾶω τὸ δικό μου μυστικό.

Μωροί! Δόξας ἀθάνατης ἐγνώρισα καὶ γὰρ τὴν ὥρα.
Μακρυνή, γλυκειά, θριάμβου μπόρα :
Ὅσαννά! Ὅσαννά! Γύρω ἀπὸ τ' αὐτιά μου,
Κλαδιά καὶ θάϊα πατῶ, παντοῦ μπροστά μου.

Μεταφρ. ΜΙΧΑΗΛ ΦΥΣΕΝΤΖΙΔΗΣ

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

Η ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΚΑΙ Η ΚΥΠΡΟΣ

Τὰ κράτη καὶ οἱ λαοὶ στὶς κρίσιμες καμπές τῆς ἱστορίας τους αἰσθάνονται πάντα τὴν ἀνάγκη νὰ κατοχυρώσουν τὰ δικαιώματά τους μὲ ἐπίσημες διακηρύξεις καὶ διεθνῆ ἔγγραφα. Τέτοιες διακηρύξεις τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου ἔχουν δημοσιευτῆ πολλές τὰ τελευταῖα χρόνια—ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ἰδίως τῆς Ἀμερικανικῆς ἐπανάστασης—κι' ἔχουν υἱοθετηθῆ ἐπίσημα ἀπὸ κράτη καὶ διεθνεῖς ὀργανισμούς. Ἀναφέρουμε ἀπὸ τὴν πρόσφατη ἱστορία τὸ **Χάρτη τοῦ Ἀτλαντικοῦ**, ποῦ ὑπόγραψαν τὸν Αὐγούστο τοῦ 1941 ἡ Μεγάλη Βρετανία κ' οἱ Ἠνωμένες Πολιτεῖες τῆς Ἀμερικῆς, καὶ τὴ **Διακήρυξη τῶν Ἀνθρωπίνων Δικαιωμάτων**, ποῦ ὑπόγραψαν τὰ Ἠνωμένα Ἔθνη τὸ τέλος τοῦ περασμένου χρόνου.

Ἡ δημοσίευση τῶν ἐγγράφων αὐτῶν, ποῦ διαγράφουν τὴν τελειότερη θεωρητικὴ ἔκφραση τῆς ἀνθρώπινης ἐλευθερίας καὶ δικαιοσύνης, ἐνέχει κι' ἓνα ἄλλο ἀπώτερο σκοπὸ : Νὰ προσδώσει στὸν ἀγῶνα καὶ τὴν ἐν γένει πολιτεία τοῦ ἔθνους ἢ τοῦ ὀργανισμοῦ, ποῦ τὰ ὑπογράφει, ἓνα βαθύτερο ἰδεολογικὸ περιεχόμενο, ἓνα ἠθικὸ χρίσμα κ' ἓνα χαρακτηριστὴρα πλατεῖα ἀνθρωπιστικὸ. Ἐπιστρατεύονται λοιπὸν κάθε φορὰ τὰ μεγάλα συνθήματα, δίδονται οἱ πιὸ δλεαστικὲς ὑποσχέσεις, κι' ἀπὸ τὴ θεωρητικὴ πλευρὰ τοῦ ζητήματος δὲν ὑπολείπεται τίποτε ἄλλο γιὰ τὴν εὐτυχία καὶ τὴν πρόοδο τῆς ἀνθρωπότητος παρὰ μόνα ἡ κίνηση τοῦ σχετικοῦ μηχανισμοῦ κ' ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ σχεδίου. Στὸ ἀνάμεταξύ οἱ λαοὶ βασανισμένοι ἀπὸ τὸ φόβο καὶ τὴν ἀγωνία, δοκιμασμένοι ἀπὸ τὴν στέρηση ἢ τὴ δουλεία, ἀνοίγουν μὲ ἐμπιστοσύνη τὶς καρδιές τους, μεθοῦν μὲ τὶς καινούργιες διαβεβαιώσεις, ἐνθουσιάζονται μὲ τὶς μεγάλες ὑποσχέσεις καὶ περιμένουν ἀκόμη μιὰ φορὰ τὸ θαῦμα.

Τὸ θαῦμα ὅμως δὲ γίνεται. Καὶ μέσα ἀπὸ τὴ διάψευση τῶν ἐλπίδων προβάλλει ἀδυσώπητη ἡ ἠθικὴ ἀντινομία τῆς ἐποχῆς, ἀντινομία μέσα στὴν ὁποῖαν πρέπει νὰ ἀναζητηθῆ ἡ βασικὴ αἰτία τῆς ἠθικῆς κρίσης τῆς κοινωνίας μας :

Ἐπάρχει δυστυχῶς μιὰ μεγάλη, μιὰ τεράστια διαφορὰ ἀνάμεσα στὶς ἐπαγγελμένες ἐπίσημες ἠθικὲς διακηρύξεις καὶ τὶς ἔμπρακτες πολιτικὲς ἐκδηλώσεις

τῶν μεγάλων δυνάμεων. Ἔτσι, ἐνῶ ἡ ἐπίσημη κρατικὴ ἠθικὴ περιορίζεται, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, στὸν κύκλο τῆς φιλῆς φιλολογίας, οἱ κυβερνήσεις δὲ διστάζουν νὰ παραβαίνουνε ὁποιαδήποτε στιγμὴ βασικὲς ἀνθρωπιστικὲς διατάξεις καὶ στοιχειώδεις ἠθικὲς ἀρχές. Ἡ ἔννοια τῆς ἐλευθερίας, τὸ δίκαιον τῆς ἐθνότητος, ἡ ἀρχὴ τῆς αὐτοδιάθεσης τῶν λαῶν καταπατοῦνται χωρὶς ἐνδοιασμὸ ὑπ' τὶς ἴδιες κυβερνήσεις, ποῦ μόλις πρὶν λίγο καιρὸ εἶχαν ὑπογράψει διακηρύξεις καὶ ἔγγραφα, ποῦ ἔβησαν τὶς ἀρχὲς αὐτὲς σὰν ἀπαραίτητη βάση τῆς παγκόσμιας εὐδαιμονίας καὶ εἰρήνης.

Εἶναι ἀποκαρδιωτικὴ ἡ ἀπογοήτευση τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων γιὰ τὴν ἐπίσημη καταρράκωση τῶν μεγάλων ἠθικῶν ἀξιών καὶ παραγγελμάτων. Διερρωτώμεθα ποῖος ἠθικὸς νόμος καὶ ποῖα ἠθικὴ ἀρχὴ θὰ εἶναι πᾶ ἰκανὴ νὰ συγκρατήσῃ τὴν παραπαίουσαν ἀνθρωπότητα ἀπὸ τὸν κατήφορο στὸν ὁποῖον μοιραῖα τὴν ὀδηγεῖ ἡ ἐπίσημη διεθνὴς διπλωματία.

Θὰ ἐντοπίσουμε ὅμως τὸ θέμα μας στὴ δικὴ μας περίπτωσι. Ἡ Κύπρος ὑπῆρξεν ἀπὸ τὴν αὐγὴ τῆς ἱστορίας Ἑλληνηκὴ. Οἱ κάτοικοι τῆς ἔχουν ἀπὸ τρεῖς χιλιάδες χρόνια τὴν ἴδια γλῶσσα, τὴν ἴδια θρησκεία, τὰ ἴδια ἔθνηκα γνωρίσματα, τὰ ἴδια στοιχεῖα πολιτισμοῦ μὲ τοὺς κατοίκους τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος. Ἐπίσημα καὶ ἀνεπίσημα πρόσωπα ὁμολόγησαν ἐπανελημμένα τὴν ἑλληνικότητα τοῦ νησιοῦ: Τὸ 1912 ὁ Τσέρτσιλλ—πρῶτος τότε Λόρδος τοῦ Ναυαρχείου—ἀναγνώριζε ἔμπρακτα τὰ ἐθνικὰ δίκαια τῶν Κυπρίων προτείνοντας τὴν παραχώρηση τοῦ νησιοῦ στὴν Ἑλλάδα μὲ ἀντάλλαγμα πολεμικὲς βάσεις ποῦ θάπαρνε ἡ Ἀγγλία στὴν Κεφαλληνία ἢ τὴν Κέρκυρα. Τὸ 1917 ἡ Κύπρος προσέφερονταν ἐπίσημα ἀπὸ τὴν Ἀγγλικὴ Κυβέρνηση στὴν Ἑλλάδα μὲ τὸν ὅρο ἡ τελευταία νάβγαине στὸν πόλεμο μὲ τοὺς Συμμάχους. Τὸ 1920 ὁ Ἀσκούιθ—ἀρχηγὸς τότε τοῦ Κόμματος τῶν Φιλελευθέρων—δήλωνε ὅτι «εἶναι μοιραῖο νὰ γίνει ἡ Ἐνωσις τῆς Κύπρου μὲ τὴν Ἑλλάδα, γιὰτὶ αὐτὴ εἶναι ἡ θέλησις τοῦ μεγάλου μέρους τῶν κατοίκων τοῦ νησιοῦ». Τὸ 1941 ὁ κ. Ἡντεν—ὑπουργὸς τότε τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Μ.

Βρετανίας—διαβεβαίωσε τὸν Ἕλληνα πρωθυπουργό ὅτι «τὸ Κυπριακὸ ζήτημα θὰ συζητηθῆ μεταξὺ τῆς Μ. Βρετανίας καὶ Ἑλλάδος, ὕστερα ἀπὸ τὴ λήξη τοῦ πολέμου». Τὸ 1948 οἱ «Τάιμς» τοῦ Λονδίνου, ὁμολογοῦσαν ὅτι εἶναι ἀναμφισβήτητοι οἱ συγγενικοὶ δεσμοὶ μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Κύπρου καὶ πρόσθεταν ὅτι «πρέπει κάποτε τὸ μέλλον τῆς Κύπρου νὰ ρυθμισθῆ μὲ φιλικὴ συμφωνία ἀνάμεσα στὴ Μ. Βρετανία καὶ τὴν Ἑλλάδα» (13 Αὐγούστου 1948).

Ἐμεσολάβησαν δύο πόλεμοι, ποὺ ἔγιναν «ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῶν λαῶν», καὶ ὑπογράφηκαν στὸ ἀναμεταξύ ὁ «Χάρτης τοῦ Ἀτλαντικοῦ» κ' ἡ «Διακήρυξη τῶν Ἀνθρωπίνων Δικαιωμάτων». Στὸ «Χάρτη τοῦ Ἀτλαντικοῦ» ἀναφέρεται μεταξὺ ἄλλων ὅτι ἡ Μ. Βρετανία κ' οἱ Ἡνωμένες Πολιτεῖες τῆς Ἀμερικῆς ἀναλαμβάνουν τὴν ὑποχρέωσιν τὰ σεβαστοῦν τὸ δικαίωμα ὅλων τῶν λαῶν νὰ ἐκλέγουν αὐτοὶ τὴν Κυβέρνησιν κάτω ἀπὸ τὴν ὁποία θέλουν νὰ ζοῦν (3ο ἄρθρο). Στὴ «Διακήρυξη τῶν Ἀνθρωπίνων Δικαιωμάτων»—ποῦ ὑπόγραψε μαζί μὲ τ' ἄλλα Ἡνωμένα Ἔθνη κ' ἡ Ἀγγλία—καθορίζεται ἐξ ἄλλου ὅτι «ὅλοι οἱ ἄνθρωποι γεννῶνται ἐλεύθεροι καὶ ἴσοι σὲ ἀξιοπρέπεια καὶ δικαιώματα» (1ο ἄρθρο), ὅτι «κανένας δὲ μπορεῖ νὰ παραμείνῃ σὲ σκλαβιά ἢ ἀνεπιθύμητη δουλεία» (4.α), ὅτι «κανένας ἔχει δικαίωμα νὰ κυβερνᾶται ἀπὸ μιὰ Κυβέρνησιν ποὺ ἀνταποκρίνεται στὴ θέλησιν τοῦ λαοῦ» (19.γ).

Κ' ὅμως ὁ Κυπριακὸς λαός, παρ' ὅλον ὅτι ἐπανειλημμένα διαδῆλωσε τὴ σταθερὴν του θέλησιν νὰ ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τὴ σημερινὴ του δουλεία καὶ νὰ ἐνωθῆ μὲ τὸ ὑπόλοιπο τμήμα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, κατακρατεῖται ἀκόμη—ἀντίθετα ἀπὸ κάθε θεῖο καὶ ἀνθρώπινο δικαίωμα—ἀπὸ τὴ Δύναμιν ἐκείνη, ποὺ πρώτη ἔσπευσε μὲ τὴν ὑπογραφή της νὰ ἐγγυηθῆ τὰ δίκαια καὶ τὴς ἐλευθερίες τῶν λαῶν.

Ποῖο σκοπὸ λοιπὸν ἐξυπηρετοῦν ὅλα ἐκεῖνα τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα κ' οἱ πομπώδεις διακηρύξεις; Κ' ἄφου δὲν ἐπρόκειτο νὰ ἐφαρμοσθοῦν, γιατί ὑπογράφηκαν; Μόνον γιὰ νὰ τηρήσουν τὰ προσχήματα καὶ νὰ συγκαλύψουν τὴ γυμνότητα ἐκείνων ποὺ τὰ προβάλλουν;

Νὰ τὰ ἐρωτήματα ποὺ ἐγείρονται ἐπίμονα στὴ ψυχὴ τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων, καὶ ζητοῦν ἀπάντησιν. Γιατὶ ὅλη αὐτὴ ἡ ψευδολογία κ' ἡ ἀσυνέπεια; Γιατὶ;

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Φαζίδωνες Κουκευλῆ : Βυζαντινῶν Βίος καὶ πολιτισμὸς Β, 1-11, Ἀθῆναι 1948. Collection de l' Institut Français d'Athènes. Σελ. 283+237, πίν. Α-Β+Α-Ε.

Τὰ δύο ταῦτα πρὸ τινος χρόνου κυκλοφορήσαντο τεύχη τοῦ ἀνωτέρω ἔργου τοῦ καθηγητοῦ Φ. Κουκευλῆ ἀποτελοῦσι τὸν Β' καὶ τελευταῖον τόμον αὐτοῦ. Περί τοῦ λίαν σημαντικοῦ τούτου ἔργου διέλαβον ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ περιοδικοῦ (ἔτ. 1Γ' σελ. 307 κ.έ.) ἀναφερόμενος εἰς τὰ 2 τεύχη τοῦ Α' τόμου. Ὁλόκληρος ὁ νέος Β' τόμος ὄχι μόνον ἐπιβεβαιοῖ τὴν πρώτην κρίσιν, ἀλλὰ καὶ πολὺ περισσότερον ικανοποιεῖ μὲ τὰ θέματα ἐκ τοῦ βίου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν Βυζαντινῶν, τὰ ὁποῖα πραγματεύεται. Ἐορταὶ καὶ πανηγυρισμοί, ἔργα εὐποιίας, ἐπαγγέλματα καὶ μικροεμπόριον, περὶ τὰ βυζαντινὰ φορέματα, οἰκιακὰ ἐπιπλα καὶ σκεύη, αἱ πάνδημοι γυναῖκες, ὁ βίος μιᾶς βυζαντινῆς εἶναι τὰ γενικὰ κεφάλαια, τὰ ὁποῖα πραγματεύεται ὁ συγγραφεὺς. Μὴν ἡ ἀναγραφὴ τῶν τίτλων εἶναι ἀρκετὴ, διὰ νὰ δώσῃ εἰκόνα τῆς ἐκτάσεως καὶ τοῦ ἐνδιαφέροντος τοῦ ἔργου.

Ἡ ἀνάλυσιν τῶν θεμάτων γίνεται μὲ τὴν αὐτὴν λεπτολόγον ἀκρίβειαν καὶ μὲ τὸν αὐτὸν πλοῦτον τῶν πάσης φύσεως πηγῶν, τὰς ὁποίας ἐξαντλεῖ ὁ συγγραφεὺς εἰς μέγιστον βαθμόν. Μεγάλῃ χρήσιν γίνεται ἰδιαιτέρως τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων βυζαντινῶν συγγραφέων. Ἀπέραντος σοφία περιελήφθη εἰς τὸ ἔργον. Περὶ τῶν ἀφορώντων τὴν Κύπρον κύριον βοήθημα διὰ τὸν συγγραφέα εἶναι αἱ Ἀσίζαι αὐτῆς. Ἀξία ἐξάρασεως εἶναι ἡ γλωσσικὴ συσχέτισις στοιχείων τοῦ νεωτέρου ἑλληνικοῦ βίου καὶ τοῦ τῶν Βυζαντινῶν, ἡ ὁποία γίνεται μετὰ πολλῆς πειστικότητος. Οὕτως ἐρμηνεύονται ποικίλαι λέξεις τῶν συγχρόνων νεοελληνικῶν διαλέκτων, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς κυπριακῆς, δι' ἀναφορὰς εἰς τὰς βυζαντινὰς χρήσεις. Ἡ τοιαύτη ἐρμηνεία μᾶς εἶναι πολὺν διαφωτιστικὴ. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ περὶ ἄλλων στοιχείων τοῦ νεωτέρου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, τῶν ὁποίων ἡ ἀρχὴ εὐρίσκεται εἰς τὸν βυζαντινὸν βίον. Τὸ σημεῖον τοῦτο, πλὴν τῆς λοιπῆς ἐπιστημονικότητος τοῦ ἔργου, εὐρίσκω ὡς τὰ μάλιστα ἐνδιαφέρον, προκειμένου νὰ κριθῆ ἡ πηγὴ τοῦ συγχρόνου ἡμῶν νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης, πλὴν τῆς ἄλλης ἐπιστημονικῆς—παρέχει τὸ ἔργον τοῦ καθηγη-

του Φ. Κουκουλέ μείστην ὑπηρεσίαν εἰς τὰ προβλήματα τοῦ νεοελληνικοῦ ἔθνους καὶ ἀξίζει νὰ διαβασθῆ εἰς πολὺ εὐρύτερον κύκλον παρὰ τὸν στενὸν ἐπιστημονικὸν τὸν ἀσχολούμενον περὶ τὴν βυζαντινὴν ἐπιστήμην.

Ὁ ἐν τέλει ἐκάστου τόμου πίναξ λέξεων καὶ ὀνομάτων εἶναι πολὺ ἐξυπηρετικὸς τῆς χρησιμοποίησως τοῦ ὅλου ἔργου. Ὡσαύτως καὶ αἱ εἰκόνες. Ἡ ἔκδοσις ὑπὸ τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου εἶναι πολὺ φιλόκαλος. Διὰ τοῦτο καὶ δικαίως ἀπενεμήθη εἰς αὐτὴν τὸ θραβεῖον κατὰ τὴν πρόσφατον ἔκθεσιν τοῦ διδλίου ἐν Ἀθήναις.

Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙΣ

Λαογραφία. Δελτίον τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφικῆς Ἑταιρείας, ἐκδιδόμενον ἐπιμελείᾳ Στίλπωνος Π. Κυριακίδου. Τομ. 1Β', τεῦχος ΓΔ' (τμήμα Β'). Ἐν Θεσσαλονίκῃ (1948) 8ον, σ. 465—632.

Εἰς τὸ τεῦχος τοῦτο δημοσιεύονται πολὺ ἐνδιαφέρουσαι μελέται ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης καὶ ἐκδότου τοῦ περιοδικοῦ κ. Στ. Π. Κυριακίδου καθὼς καὶ ὑπὸ τοῦ κ. Α. Ξυγοπούλου, καθηγητοῦ ἐπίσης τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Ὁ Στίλπων Κυριακίδης, κορυφαῖος Ἕλληνας λαογράφος τῆς σήμερον καὶ ἄξιος συνεχιστὴς τοῦ ἔργου τοῦ ἀειμνήστου Πολίτη, δημοσιεύει εἰς τὰς σελίδας 465—502 μίαν διάλεξιν του μετὶ τίτλου «ἡ δημῶδης ἑλληνικὴ ποίησις καὶ ἡ ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους», ἡ ὁποία ἔγινε πρὸς τοὺς φοιτητὰς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, καὶ εἰς τὰς σελίδας 503—546 μίαν πραγματείαν περὶ «τῶν συμβόλων ἐν τῇ νεοελληνικῇ λαογραφίᾳ».

Διὰ τὴν καταστήσῃ σαφέστερον καὶ διδακτικώτερον τὸ πρῶτον θέμα του ὁ συγγραφεὺς—πρόκειται ἀλλωστε περὶ διαλέξεως—ὀμιλεῖ κατ' ἀρχὰς περὶ τῆς ψυχικῆς λειτουργίας τῆς μνήμης, ἡ ὁποία κατορθώνει νὰ συνδέῃ τὰ διάφορα ψυχικὰ γεγονότα εἰς μίαν ἀλληλουχίαν καὶ δίδει εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν ἐνιαίαν προσωπικότητα, ἄνευ τῆς ὁποίας οὗτος θὰ «ῶμοιαζε πρὸς μίαν φωτογραφικὴν ἢ φωνηθητικὴν μηχανήν». Ὁμιλεῖ κατόπιν περὶ τῆς κοινωνίας καὶ τοῦ ἔθνους ἐξ ζώντων ὀργανισμῶν συνισταμένων ὡς ἀνθρωπίνων μοριῶν, καὶ ἐξαιρεῖ τὴν ἱστορικὴν συνείδησιν, ἡ ὁποία «ἄνευ τῆς ἱστορίας δὲν εἶναι νοητὴ» καὶ ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὸν δεσμόν, ὁ ὁποῖος συγκρατεῖ τὸ ἔθνος εἰς μίαν ἐνιαίαν ὄντοτητα εἰς τὴν μακραιῶνα ἱστορίαν του. Ἐκ-

τελεῖ δηλ. ἡ ἱστορία διὰ τὸ ἔθνος τὴν αὐτὴν λειτουργίαν, τὴν ὁποίαν ἔκτελεῖ διὰ τὸ ἄτομον ἡ μνήμη. Μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν αὐτὴν εἰσέρχεται εἰς τὸ κύριον θέμα του, διὰ τὴν ὁμιλήσῃ διὰ τὰ ἀκριτικὰ τραγούδια καὶ τὰ τραγούδια τῆς περιόδου τῆς Τουρκοκρατίας καὶ ἐξάρῃ τοὺς κοινωνικοὺς καὶ ἐθνικοὺς σκοποὺς, τοὺς ὁποίους, παραλλήλως πρὸς τὴν ἱστορίαν, ἐξυπηρετεῖ ἡ ὑπαρξίς τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν. Διότι «μᾶς δίδουν, ὡς παρατηρεῖ ὁ συγγρ., τὴν μορφήν, τὴν ὁποίαν ἔλαβον τὰ γεγονότα, ὅπως τὰ εἶδε καὶ τὰ ἠρθάνθη ἡ λαϊκὴ ψυχή, μᾶς δίδουν τὴν εἰκόνα τῆς λαϊκῆς συγκινήσεως. Καὶ ἡ εἰκὼν αὐτὴ δὲν εἶναι ὀλιγώτερον ἀληθῆς καὶ ὀλιγώτερον σπουδαία τῆς ἱστορικῆς. Ἐὰν δὲν δίδουν ἱστορικὰς λεπτομερείας, μᾶς δίδουν ὅμως περισσώτερον πάσης ἱστορικῆς λεπτομερειακῆς περιγραφῆς τὴν εἰκόνα τοῦ συνόλου».

Ἡ δευτέρα πραγματεία τοῦ συγγρ. διαλαμβάνει περὶ τῶν συμβόλων καὶ συμβολικῶν πράξεων ἐν τῇ νεοελληνικῇ λαογραφίᾳ. Τὸ θέμα τοῦτο ἦτο πολὺ εὐρὺ καὶ αἱ προεργασίαι ἐλάχισται, ἐπομένως δύσκολον διὰ τὸν συγγρ. νὰ τὸ ἐξαντήσῃ. Ὅ,τι ὅμως δίδει εἶναι ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἀξιόλογον καὶ πολὺ περισσώτερον ἀπὸ ἓνα «προκαταρκτικὸν σχεδιαγράφημα», ὅπως μετριοφρόνως ἀποκαλεῖ τὴν πραγματείαν του ὁ συγγραφεὺς. Ἀποτελεῖ ἡ ἐργασία σημαντικὴν συμβολὴν εἰς τὴν καθοδήγησιν τῶν μελλόντων νὰ ἐνδιατρίψουν εἰς τὴν ἔρευναν καὶ ἀνάλυσιν τῶν συμβόλων καὶ συμβολικῶν πράξεων. Μεθοδικῶς χωρίζει τὸ θέμα του εἰς κεφάλαια (Εἰσαγωγικαὶ ἔννοιαι, ὁ ἑλληνικὸς λαὸς—ἱστορικὴ ἐπισκόπησις—μέθοδος ἐξετάσεως τῶν συμβόλων, ὕλικος βίος—τροφή, κατοικία, ἐνδυμασία—κοινωνικὴ ζωὴ—γέννησις παιδίων, υἰοθεσία, γάμος, τελευτὴ, ἀδελφοποιία, κοινωνικὴ ὀργάνωσις, δίκαιον, ἄλλαι κοινωνικαὶ σχέσεις—πνευματικὴ ζωὴ—θρησκεία καὶ μυθολογία, μαγεία, μαντικὴ, δημῶδης φιλοσοφία, δημῶδης ποίησις, δημῶδης τέχνη—) καὶ ἀναλύει τὰ σύμβολα καὶ τὰς συμβολικὰς πράξεις τὰς ἀναφερομένας εἰς ἕκαστον τούτων μετὰ μεγάλῃς ἐπιστημονικῆς ἐμβριθείας. Διὰ μερικὰς ὁμως πράξεις θὰ ἠδύνατο κανεῖς νὰ ἀμφιβιάλλῃ ἐὰν ἐνέχουσι συμβολισμόν, ὅπως εἰς τὴν σ. 525, ὅπου γράφεται ὅτι «γενικῶς ὡς συμβολίζουσαι τὸν μεταξὺ τῶν δύο οἰκογενειῶν δημιουργούμενον σύνδεσμον δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν αἱ ἀπὸ τοῦ ἀρραβῶνος ἀρχόμεναι ἀ-

μοιβαία ανταλλαγή δώρων, αι όποια δέν περιορίζονται μόνον εις τόν γαμβρόν και τήν ύμφνη, άλλ' έπεκτείνονται και εις τούς συγγενείς τών μελλονύμφων, φέρουσι δέ καθωρισμένον έθιμοτυπικόν χαρακτήρα». Καί κατατέρω: «Τήν αυτήν έπίσης συμβολικήν σημασίαν έχουσι αι έπανειλημμένα κοιναί τράπεζαι, αι έστιάσεις δηλονότι και τά συμπόσια, κατά τε τόν άρραβώνα και τόν γάμον». Δέν νομίζομεν τι τά δώρα και αι έστιάσεις εις τας άνωτέρω περιπτώσεις άποτελοϋσι σύμβολα ή συμβολικάς πράξεις (έξαιρέσει του δακτυλίου του άρραβώως, διά τόν όποιον ό συγγραφεύς κάμνει ιδιαίτερον λόγον). Διότι ή ανταλλαγή δώρων γίνεται διά νά συσφιγξη τās δύο οικογενείας εις στενούς κοινωνικούς δεσμούς και έπομένως ή πράξις δέν ένεχει συμβολικόν χαρακτήρα· άλλωστε ανταλλαγή δώρων διά τόν αυτόν ώς άνω σκοπόν γίνεται και μεταξύ φίλων και γειτόνων και ίδια μεταξύ συγγενών. Έάν δέ τώρα μεταξύ συμπθερών τά δώρα ανταλλάσσονται συχνότερον και κανονικώτερον έν σχέσει με ώρισμένην έθιμοτυπία, τούτο γίνεται λόγω τής λεπτότητας τών σχέσεων, αι όποιαί εάν διαταραχθοϋν κινδυνεύει τó συνοικέσιον νά διαλυθη. Αι δέ κοιναί τράπεζαι και έστιάσεις και συμπόσια γίνονται διά νά φέρουν εις στενωτέρων έπαφήν τά μέλη τών δύο οικογενειών και τούς συγγενείς των, οι όποιοί μέχρι πρότινος άκόμη ήσαν ξένοι προς άλλήλους. Άδυνατοϋμεν δηλ. και εις αυτήν την περίπτωσην νά ιδώμεν πράξιν συμβολικήν, εκτός εάν ό συγγραφεύς έχη ύπ' όψιν του συγκεκριμένας συμβολικάς πράξεις έπί του προκειμένου και παρέλειψε νά τās άναφέρη.

Όσον άφορά τώρα τά παραλειπούμενα σύμβολα θα ήδύνατο κανείς νά προσθέση άρκετά και θα ήτο ευχής έργον εάν ή πραγματεία έξεδιδετο κάποτε συμπληρωμένη ύπ' αυτού του συγγραφέως, όστις γνωρίζει καλύτερον παντός άλλου τó θέμα. Ημείς εδώ παραθέτομεν μερικά σύμβολα, τά όποια άνεσύραμεν προχειρώς εκ τών ιδίων μας παρατηρήσεων τής κυπριακής ζωής.

Κατά την ώραν τής τελετής του μυστηρίου του γάμου, όταν ό ιερεύς λέγη τó «στέφεται ό δούλος του θεού (δείνα) τήν δούλην του θεού (δείνα)», τρις και άντιστρόφως, συνοδεύει τούς λόγους του διά τής έναλλαγής τών στεφάνων και τής έπιθέσεως τούτων εκάστοτε έπί τών κεφαλών τών νυμφευομένων, περιπλέκων συγχρόνως τās χείρας του χιαστί. Η

τοιαύτη πράξις συμβολίζει την εις έν σύμπλεγμα δέσιν του άνδρούγιου. Παρομοίαν συμβολικήν σημασίαν ένεχει και μία εικών έπί άγγείου τής μεγάλης λαογραφικής σπουδαιότητας συλλογής του εκ Μόρφου φίλου δικηγόρου κ. Χρ. Λοιζίδη παριστάνοσα σύμπλεγμα άνδρός και γυναικός με δυό κεφαλάς, κοινόν κορμόν και δυό πόδας, κατά πάσαν πιθανότητα άνδρούγιον, συμφώνως προς τó πνεύμα τής προς Έφεσίους έπιστολής του Άποστόλου Παύλου (Ε', 31) «και έσονται οι δυό εις σάρκα μίαν», ή όποια άναγινώσκεται κατά την τέλειον του μυστηρίου.

Εις μερικά χωρία τής Κύπρου κατά την στιγμήν κατά την όποιαν τó άνδρούγιον μετά την τέλειον του μυστηρίου πρόκειται νά εισέλθη, οδηγούμενον ύπό του ιερέως, εις την νέαν του κατοικίαν, ή μητέρα τής ύμφης προλαμβάνει την είσοδόν των διά νά φέρη εις την κόρην τής μίαν κρησάραν (τασιάν) και προζύμι. Η πράξις αυτή συμβολίζει την συνεχίσιον του ζωτικωτάτου έργου τής άρτοποιίας ύπό τής νέας οικοδοεσποίνης.

Άλλη έπίσης συμβολική πράξις έν Κύπρω είναι ή σφαγή ύπό του γαμβρού ένός πετεινού, κατά την ώραν τής εισόδου του εις τόν κοιτώνα τής νέας του κατοικίας, άμα τή έπιστροφή του εκ τής εκκλησίας, όπου έτελέσθη τó μυστήριο. (Εις άλλα μέρη σφάζουν κριάρι, Πολίτη Λαογρ. Σύμμ. 294). Εις μερικά χωρία τής Κύπρου ή σφαγή γίνεται (ή μάλλον έγίνετο) με «μαχαίριν μαυρομάνικον τρικάρφιον» (με τρία καρφία), τó όποιον ό γαμβρός έπρεπε νά φέρη κατά τās πρώτας ήμέρας του γάμου του πάντοτε μαζί του, διά ν' άποφύγη τó «δήμμα». Φάίνεται ότι και ή σφαγή του πετεινού γίνεται διά παρομοίους λόγους, ήτοι διά νά φέρη εις τόν γαμβρόν σεξουαλικόν όργανισμόν, καθ' όσον ό πετεινός θεωρείται κατ' έξοχήν πτηνόν γονιμότητος (όπως ό τράχος παρ' αρχαίοις) και έπιστεϋθη έπομένως ότι διά τής συμβολικής αυτής πράξεως, τής σφαγής του, θα μετεβιβάζοντο αι δυνάμεις του πετεινού εις τόν γαμβρόν.

Εις ένα δέ άγγείον (14. αι.) τής ίδίας συλλογής του κ. Λοιζίδη ύπάρχει ή έξής παράστασις άπεικονίζουσα κατά πάσαν πιθανότητα τó άνωτέρω περιγραφέν έθιμον. Ό γαμβρός, όστις παριστάνεται έχων εις τά άριστερά του τήν ύμφνη με μακρούς κάτω τών γονάτων πλοκάμους και πέπλον, και έντελώς έφαπτομένην αυτού άπό τής μέσης και άνω, εκτείνει τó δεξιόν του χέρι, άπό τó

όποιον κρέματα ἕνα πτηνὸν ὁμοιάζον πολὺ πρὸς πετεινόν, καὶ κρατεῖ εἰς τὰ δάκτυλά του ἀνυψωμένην μάχαιραν.

Ἀμφιβάλλομεν ἂν ὁ Λουκάς (Φιλ. Ἐπ. 20), ὅστις ἀναφέρει ὅτι ὁ γαμβρὸς σφάζει «ὄρνιν τινὰ τῆς οἰκίας» καὶ ὁ Σακελλάριος (Κυπρ. Α', 727) «ὄρνιθα» εἶναι ἀκριβεῖς. Ἐκτὸς ἕαν διὰ τῆς «ὄρνιθος» ἠνύθουν πετεινόν, ἢ ἕαν τούτο, δὲν συνέβαινε, ἴσως ὁ συμβολισμὸς σὺν τῷ χρόνῳ νὰ ἐλησμονήθη καὶ ἔλλειπει πετεινὸν νὰ ἔσφαζαν ὄρνιθα (κόταν).

Ἐπίσης εἰς τὰ περὶ γεννήσεως παιδίου (σ. 523) ἀναφέρομεν ὅτι ἐν Κύπρῳ, ὡσάκις μετὰ τὴν γέννησιν τέκνου τὰ μετ' αὐτὸ γεννώμενα ἀποθνήσκουν, ἀποδίδεται ὁ θάνατος τούτων εἰς ἐπήρειαν τοῦ προηγουμένου—πιστεύεται ὅτι τὸ προηγούμενον τρώγει τ' ἀδέλφια του—καὶ τότε διὰ νὰ σταματήσουν τὴν ἀδελφοφαγίαν τούτου τὸ «φουρνίζου» δηλ. τὸ βάζουν μέσα σ' ἕνα φούρνο καὶ ἀνάπτουν ὀλίγα φρύγανα εἰς τὸ στόμιόν του καὶ εἰκονικῶς τὸ καίουν. Δι' αὐτῆς τῆς συμβολικῆς πράξεως πιστεύεται ὅτι ἐπιτυγχάνεται ἡ καύσις τοῦ παλαιοῦ ἀδελφοφάγου τέκνου καὶ ἐπομένως εἰς τὸ ἐξῆς τὰ γεννώμενα ἀδέλφια του θὰ ζοῦν. (Ἡ ἰδία συμβολικὴ πρᾶξις διὰ τὴν αὐτὴν δοξασίαν συνηθίζεται καὶ ἄλλου, Λαογρ. Ε', 208).

Πραγματευόμενος τὸ περὶ θρησκείας καὶ μυθολογίας κεφάλαιον ὁ συγγραφεὺς ἀναφέρει ὅτι δὲν πρόκειται νὰ παρακολουθήσῃ «ἐν λεπτομερείᾳ καὶ μίαν πρὸς μίαν πάσας τὰς ἐν χρήσει παρὰ τῷ λαῷ συμβολικὰς λατρευτικὰς πράξεις». Ἡ πραγματεία τοῦ συγγρ. «προωρίζετο νὰ δημοσιευθῇ γερμανιστῆ εἰς μέγα συνολικόν ἔργον περὶ τῶν συμβόλων ἐν τῇ λαογραφίᾳ ὅλων τῶν λαῶν» καὶ κατ' ἀνάγκην ὁ διαθέσιμος ἐκεῖ χώρος θὰ ἦτο περιωρισμένος· ἀλλ' ἴσως συμβολικαὶ πράξεις τὸσον διαδεδομέναί, ὅπως ἡ νημάτωσι τῶν ἐκκλησιῶν πρὸς ἀποτροπὴν ἐπιδημιῶν καὶ ἡ κάτωθεν τῆς εἰκόνος ἐορταζόμενον ἅγιον διάβασις τῶν πιστῶν κατὰ τὰς λιτανεῖας, νὰ ἐπεβάλλετο νὰ ἀναφερθοῦν καὶ ἐρμηνευθοῦν. Ἐλπίζομεν ὅτι ὁ Καθηγητὴς Κυριακίδης θὰ θελήσῃ νὰ συμπληρώσῃ τὴν τὸσον ἐνδιεφερόσαν πραγματείαν του προσεχῶς καὶ θὰ τὴν ἐκδώσῃ ὀλοκληρωμένην διὰ νὰ χύσῃ ἀπλετον φῶς εἰς πολλὰς πτυχὰς τῶν ἐκδηλώσεων καὶ πράξεων τοῦ λαοῦ μας, αἱ ὁποῖαι ἄνευ τῆς τοιαύτης ἀναλύσεως καὶ ἐρμηνείας φαίνονται εἰς πολλοὺς σήμερον τὸσον παράλογοι.

Ὁ κ. Ξυγγόπουλος εἰς τὰς σ. 547—588 πραγματεύεται μετὰ πολλῆς λεπτο-

λογίας περὶ τοῦ ἀνακτόρου τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα. Ὁ συγγρ. στηριζόμενος ἐπὶ τῶν περιγραφῶν τοῦ ἔπους τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα καὶ ἰδία τοῦ χειρογράφου τῆς Τραπεζοῦτος ἐπιχειρεῖ νὰ λύσῃ τὸ πρόβλημα τοῦ κτίριου, τὸ ὅποιον εἶχεν ὑπ' ὄψιν ὁ ποιητὴς, ὅταν ἔβιδε λεπτομερῆ περιγραφὴν τῶν κτισμάτων τοῦ ἀνακτόρου τοῦ ἥρωος.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι περὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἔγραψεν προηγουμένως ὁ γνωστὸς Βυζαντινολόγος Ηenri Grégoire καὶ ὑπεστήριξεν ὅτι «ὁ ποιητὴς τοῦ ἀρχικοῦ Διγενῆ ἐνεπνεύσθη τὴν περιγραφὴν τοῦ ἀνακτόρου τοῦ ἥρωος ἀπὸ τὸν μέχρι σήμερον σωζόμενον τάφον, τὸν ὅποιον ἀνήγειρεν ἐπὶ τοῦ ὄρους Καρακούς πλησίον τῶν Σαμοσάτων εἰς τὴν μητέρα του, τὴν ἀδελφὴν του καὶ τὴν ἀνεψιάν του ὁ βασιλεὺς Μιθριδάτης, πατὴρ τοῦ Ἀντιόχου Α'». Ἐνῶ ὁ κ. Ξυγγόπουλος διαφωνῶν πρὸς τὸν κ. Grégoire τοποθετεῖ τὸ ἀνάκτορον (τὸ ὅποιον, κατόπιν ἐξουχιστικῆς ἐξετάσεως, εὐρίσκει ἀνατολικοῦ τύπου) πλησίον τῆς Τρώσεως (σημερινοῦ Τρούς) καὶ τοῦ Πύργου (σημερινοῦ Μπρούτζ). Ἐκεῖ θὰ εὐρίσκετο κάποιον ἀνάκτορον σασανιδικόν ἢ πρῶϊμον μουσουλμανικόν καὶ ὁ θρόλος θὰ ἐθεώρησεν τοῦτο ὡς τὸ παλάτι τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα. Αὐτὸ εἶναι τὸ πόρισμα τῆς μελέτης τοῦ κ. Ξυγγόπουλου.

Πάντως μέχρις ὅτου ἔλθῃ εἰς φῶς ὠρισμένον κτίριον, τὸ ὅποιον νὰ συμφωνῇ πλήρως πρὸς τὰς περιγραφὰς τοῦ ἔπους, τὸ πρόβλημα, παρ' ὅλην τὴν πιθανὴν λύσιν, τὸ ὅποιον προσφέρουν τὸσον αἱ μελέται τοῦ κ. Grégoire ὅσον καὶ τοῦ κ. Ξυγγόπουλου, θὰ ἐξακολουθῇ νὰ παραμένῃ ἄλυτον.

Κ. Π. ΧΑΤΖΗ-ΓΩΑΝΝΟΥ

Γαλάτειας Σαράντη:— Πασχαλιές. Μυθιστόρημα. Ἐκδόσεις «Ἄλφα», 1. Μ. Σκαζίκη. Ἀθήνα. Σχ. 16ον. Σελ. 246.

Ὁ «Πασχαλιές» τῆς κ. Γαλάτειας Σαράντη εἶναι ἡ ἱστορία μιᾶς «μεσαιῶς» οἰκογένειας, πού ζεῖ κάπου στὴν Ἑλληνικὴ ἐπαρχία. Τὴν οἰκογένεια ἀποτελοῦν ὁ πατέρας, ἕνας αὐτοδημιουργητὸς τύπος, προικισμένος ἀπὸ τὴ φύσιν μὲ ὀρθὴν κρίσιν καὶ γόνιμη δραστηριότητα, ἡ μητέρα, μιὰ ἀγαθὴ γυναίκα ἀφοσιωμένη στὸ σπῆτι τῆς, γιομάτη αὐθόρμητη καλωσύνη καὶ φροντίδα γιὰ τοὺς δικούς της, καὶ τὰ πέντε παιδιά, πού ζοῦνε τὸ καθένα μέσα στὸ ιδιαίτερον ψυχικόν του κλίμα, τὴ δική του ζωὴ

καί τὰ δικά του όνειρα. Ἡ ζωή τους περνά εἰρηνική πότε στήν πόλη καί πότε στήν ἐξοχή, ὅπου εἶναι τὸ πατρικό ἀγρόκτημα μέ τίς πασχαλιές.

Τὰ παιδιά μεγαλώνουν κι' ανοίγουν ὀλοένα τὰ μάτια τους στὰ μυστικά τῆς ζωῆς. Κόσμοι καινούργιοι, κόσμοι ἀγνωστοί παρελαύνουν μέσα ἀπό τήν αἴσθηση καί τή φαντασία τους. Ἡ συγγραφεύς προβάλλει μέσα ἀπό τήν παιδική ψυχή τους τὸ δράμα καί τὸ μυστήριο τῆς δημιουργίας. Μέσα στίς όνειροπολήσεις, μέσα στίς πρώτες δειλές ἐξορμήσεις, γιά τήν κατάκτηση τοῦ ἀγνωστου κόσμου πού τὰ περιστοιχίζει, ὑπάρχει ἡ δραματική πάλη τοῦ ἀνθρώπου νά συλλάβει τὸ βαθύτερο νόημα τῆς ὑπαρξῆς του, νά δώσει μορφή στίς ἐπιθυμίες καί τίς σκέψεις του, νά βρεῖ τή δικαίωση τῆς ζωῆς του. Εἶναι ὅμως ἀκόμη ἡ ψυχή τους ἕνας κόσμος κλειστός, ἕνα σύμφυρμα ἰδεῶν—πολλές φορές ἀντιφατικῶν—πού στὸ στάδιο τῆς θεωρητικῆς τους ἀνέλιξης ἔχουν τὸ ρωμαντικό χαρακτήρα τοῦ όνειρου καί τῆ θέρμη τῶν πρώτων τολμηρῶν νεανικῶν σχεδίων καί φαντασιῶν.

*Έρχεται ὅμως ὁ πόλεμος—ὁ Ἑλβανικός—καί μεταβάλλει τήν εὐκόλη ζωὴ τῆς οἰκογένειας σ' ἕνα ἐντατικό ἀδυσώπητο ἀγῶνα. Κάτω ἀπὸ τὴ σκληρὴ ἐπιταγὴ τῆς ἀνάγκης οἱ φαντασιώσεις καί τὰ σχέδια μορφοποιοῦνται τώρα σὲ δράση θετική. Ἀπὸ τὸ θεωρητικό στάδιο τῶν όνειροπολήσεων οἱ νεαροὶ βλαστοὶ τῆς οἰκογένειας μεταπηδοῦν στὴ στυφὴ γεύση τῆς ἀκαρίκευτης ζωῆς. Κι' ἐκεῖ προσπαθεῖ ὁ καθένας νά ἐναρμονίσει τίς πράξεις καί τίς προσδοκίες του μέ τὸν ἐσωτερικό του κόσμο. Νά φωτίσει τὰ γεγονότα τῆς ζωῆς του μέ τὸν προβολέα τῆς ψυχικῆς του πίστης. Ἡ ζωὴ ὅμως εἶναι ἀσυγκράτητη, κ' ἡ ἀνθρώπινη λογικὴ εἶναι πολὺ στενὴ καί πολὺ ἀτέλης γιά νὰ βάλει σὲ νόμο τὸ μυστήριο πού μᾶς περιστοιχίζει. Κι' αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι τὸ στοιχεῖο πού δεσπόζει σ' ὀλόκληρο τὸ μυθιστόρημα: Τὸ πληθωρικό ξεχείλισμα τῆς ζωῆς, πού αἰσθάνεται τήν ἀνάγκη, ὄχι νά δικαιώσει τίς ἐνέργειές του, παρὰ μόνον νά διαπιστώσει τήν ὑπαρξή του, νά κλείσει τὸν τυφλὸ κύκλο τῆς δραστηριότητάς του καί νά ἐπιμηκύνει τήν ἔννοια τοῦ χρόνου. Κινημένος ἀπὸ τήν τυφλὴ αὐτὴ βιολογικὴ ἀνάγκη φεύγει στὸν πόλεμο ὁ μικρὸς γυιὸς τοῦ ἐπιστάτη τοῦ ἀγρο-

κῆματος καί σκοτώνεται: ἡ μικρὴ Λίνα παραδίδεται στὸν ἀνθρώπο πού ἀγαπᾷ, χωρὶς ποτὲ νά περιμένει ὅτι θὰ μπορέσει νά τὸν κάμει ἄντρα τῆς· ὁ νεώτερος ἀδελφός φεύγει κρυφὰ καί κατατάσσεται στίς ἐλεύθερες Ἑλληνικὲς δυνάμεις τῆς Αἰγύπτου, γιά νά μὴ γυρίσει ποτὲ πιά, κ' ὁ πατέρας ἀνεβαίνει στὰ βουνὰ γιά νά συναντήσῃ τὸ θάνατο.

Τίποτε δὲ μπορεῖ νά σταματήσει τὴ ζωὴ ἀπὸ τοῦ νά ὀλοκληρώσει τὸν κύκλο τῆς. Αὐτὴ εἶναι πῶς δυνατὴ κι' ἀπὸ τοὺς λογικούς νόμους κι' ἀπὸ τίς συναίσθηματικές ἐπιταγές.

*Ἐτσι, ὅταν τελειώσει ὁ πόλεμος καί φύγουν οἱ Γερμανοὶ, ἐκείνοι πού ἔμειναν—πλουτισμένοι πιά σὲ πείρα καί αἴσθηση, ὄχι ὅμως καί σὲ λογικὴ κατανόηση—θὰ συνεχίσουν τὴ ζωὴ τους. Ὁ πόλεμος ἦταν ἕνα διάλειμμα. Τὸ καμένο σπίτι τοῦ ἀγροκῆματος θὰ ξαναχτιστεῖ πάνω στὰ ἴδια ἀχνάρια, καί στὸν τόπο τῶν ξεριζωμένων πασχαλιῶν θὰ φυτεθοῦνε νέες.

Ἡ συγγραφεύς μᾶς ἔδωσε μιά λεπτὴ καί πρωτότυπη νεοελληνικὴ ψυχογραφία. Ἡ διήγησή της ἀπλὴ, καθαρὴ, γιομάτη παλμό εἰσέδουσε κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τῶν πραγμάτων. Ἐκίνησε προβλήματα, ἰδέες, σύμβολα, ἐδημιούργησε καταστάσεις κι' ἔδωσε ὅλο τὸ ψυχικὸ κλίμα τῶν ἡρώων τῆς. Τὸ μυθιστόρημα τῆς κ. Σαραντῆ δὲν εἶναι ἀπλῶς μιά σειρά ἐπεισοδίων. Εἶναι τὸ ἀπόσταγμα ψυχικῶν καταστάσεων· ἡ συνισταμένη μιάς πληθωρικῆς ζωικῆς δράσης, πού προβάλλεται σὰν πυρετικὴ ἀγωνία στὴ ψυχὴ τῶν τύπων τοῦ μυθιστορήματος. Γιατὸ ὑπάρχει στίς «Πασχαλιές» μιά κάποια πυκνότης καί πολλὲς φορές κάποια ἰδεολογικὴ ἀσυνέπεια. Εἶναι ὅμως κ' ἡ ἀντίφαση στοιχεῖο τῆς ζωῆς: καρπὸς τῆς ἀγνοίας κι' ὑπόλοιπο τῆς προσπάθειας ὅλων τῶν ἀδύνατων ἀνθρώπων νά προχωρήσουν στὴ λύση τοῦ αἰνίγματος πού τοὺς περιστοιχίζει. Εἴμεθα βέβαιοι ὅτι στὰ νέα βιβλία τῆς ἡ συγγραφεύς θὰ μᾶς δώσει πῶς ξεκαθαρισμένες ἰδέες καί τύπους στερεώτερος κι' ἀρότερη διαγραμμένους.

*Ἄλλωστε οἱ «Πασχαλιές» εἶναι ἀκόμη τὸ πρῶτο βιβλίο τῆς κ. Σαραντῆ. Κι' εἶναι ἐκπληκτικὲς οἱ ἰκανότητες κι' οἱ ἀρετὲς μέ τίς ὁποῖες ἡ μυθιστοριογράφος μᾶς παρουσιάζεται.

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

Ὁ καθηγητὴς Ν. Παππαδάκις.

Ἀγαπητὲ κ. Διευθυντά,

Λυπούμαι, διότι εἰς τὸ τελευταῖον μου σημείωμα περὶ μελετῶν τιῶν εἰς μνημόσυνον τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Ν. Παππαδάκι ἀνέγραψα ἐκ παραδρομῆς ὅτι οὗτος εἰργάσθη τὸ πρῶτον εἰς τὸ Παγκύπριον Γυμνάσιον. Ὡς με πληροφορεῖ ὁμοῦς ὁ σεβαστὸς μοι κ. Λ. Παντάκις, ἐκ τῶν παλαιότερων καθηγητῶν τοῦ σχολείου, ὁ ἀείμνηστος Ν. Παππαδάκις εἶχεν ἐργασθῆ ὡς καθηγητὴς ἐν Καισαρείᾳ πρὸ τῆς εἰς τὸ Παγκύπριον Γυμνάσιον προσλήψεώς του.

Ταῦτα πρὸς διόρθωσιν τῆς ἐσφαλμένης πληροφορίας μου.

Μετ' ἐκτιμήσεως
Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙΣ

ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ

Κύπρος καὶ Ἑλλάς
εἰς τὴν ἀρχαιότητα.

Στὶς 3 Μαρτίου ἔγινε στῆ μεγάλη αἴθουσα τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου ἡ ἔναρξη τῆς ἐφετεινῆς σειρᾶς τῶν διαλέξεων τῆς Ἑταιρείας Κυπριακῶν Σπουδῶν με ὁμιλητὴ τὸν Πρόεδρο τῆς Ἑταιρείας κ. Κ. Σπυριδάκι καὶ θέμα: «Κύπρος καὶ Ἑλλάς εἰς τὴν ἀρχαιότητα».

Ὁ κ. Σπυριδάκιςπραγματεύθηκε τὸ θέμα του με ἐπιστημονικὴν ἐμβρίθεια, διαύγειαν πνεύματος καὶ γλαφυρότητα ὕφους. Ἀνάτρεξε στὴν περίοδον τῆς ἐγκατάστασης τῶν Ἀχαιῶν στὴν Κύπρον (1500 π.Χ.) καὶ με βάση τὰ ἀνακαλυφθέντα εὐρήματα (ἰσχωριστὰ τῆς Ἐγκωμῆς) ἀπόδειξε ὅτι τὸ νησί ἀπέβη με τὸν καιρὸ σπουδαῖο κέντρο Μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ κι' ὅτι οἱ δεσμοὶ του με τὸν ἄλλον Ἑλληνικὸν κόσμον ὑπῆρξαν στενῶτατοι. Ὁ ὁμιλητὴς ἀναφέρθηκε στὴν κοινὴ θρησκεία, τὴν κοινὴν γλῶσσαν, τὰ κοινὰ ἰδεώδη (ἀγάπη γιὰ τὴν ἐλευθερίαν, τὶς ἡρωϊκὰς πράξεις κλπ.) καὶ τοὺς κοινούς θεομούς τῶν Κυπρίων καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, ἐνδιέτριψε ἰδιαίτερα ἀπὸ θεομὸ τῆς βασιλείας, ποὺ φέρανε μαζί τους οἱ πρῶτοι Ἕλληνες ἄποικοι καὶ διατήρησαν οἱ ἀπόγονοί τους μέχρι τῶν Πτολεμαϊκῶν χρόνων, κι' ἀναφέρθηκεν λεπτομερειακὰ στὴν Ἑλληνικὴ πολιτεία τῶν πιδ γνωστῶν ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους Κυπρίους βασιλεῖς, ὅπως τοῦ Φιλό-

κυπρου τῶν Σόλων, τοῦ Εὐέλθοντα τῆς Σαλαμίνας καὶ τοῦ μεγάλου Εὐαγόρα, ποὺ οἱ Ἀθηναῖοι τιμῆσαν «ταῖς μεγίσταις τιμαῖς» καὶ στήσανε τὴν εἰκόνα του κοντὰ στὸ ἄγαλμα τοῦ Διὸς Σωτήρος. Τὸ γεγονός ὅτι ἡ Κύπρος—πρόσθεσε ὁ κ. Σπυριδάκις—δὲν ὑπῆρξε κατὰ τὴν ἀρχαιότητα πολιτικὰ ἐνωμένη με τὴν ἄλλην Ἑλλάδα—πράγμα ποὺ ζητοῦν μερικοὶ νὰ ἐκμεταλλευτοῦν—ὀφείλεται στὸ ὅτι δὲν ὑπῆρξε ποτὲ ἐνότης πολιτικὴ τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ κόσμου, παρὰ μονάχα ἡ θικῆ. Οἱ ἀγῶνες τῶν Ἀθηναίων γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ νησιοῦ κι' ὁ θάνατος τοῦ Κίμωνος ἔξω ἀπὸ τὸ Κίτιο ἀποδεικνύουν ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος τοὺς στενοὺς δεσμούς καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἄλλων Ἑλλήνων γιὰ τὴν Κύπρον.

Κατὰ τὴν Ἑλληνιστικὴν περίοδον—συνέχισε ὁ κ. Σπυριδάκις—ἡ Κύπρος ὑπῆρξεν ἐστία σημαντικοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ παρ' ὅλες τὶς μετέπειτα περιπέτειές της καὶ τῆ γεωγραφικῆς τῆς ἀπόστασιν ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸν κορμὸν διατήρησε ἀκμαῖο τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμὸν καὶ τὴ στενώτατη συγγενεία της πρὸς τὴν ἄλλην Ἑλλάδα—ἀντίθετα πρὸς ἄλλες μὴ Ἑλληνικὰς χώρας, ὅπου ἡ Ἑλληνιστικὴ ἐπίδρασις με τὸν καιρὸ ἀτόνησε καὶ σθύσθηκε. Ὁ πολιτισμὸς τῆς Κύπρου ὑπῆρξεν Ἑλληνιστικὸς καὶ ὄχι Ἑλληνιστικὸς.

Κατὰ τὴν περίοδον τῆς Ρωμαιοκρατίας—κατέληξε ὁ ὁμιλητὴς—οἱ Κύπριοι δέχθηκαν ἀπὸ τοὺς πρῶτους τὸ Χριστιανισμὸν, τὸ συνδύσαν με τὸ Ἑλληνικὸ πνεῦμα κι' ἀνάπτυσαν τὸν ὑπέροχον Ἑλληνοχριστιανικὸν πολιτισμὸν, ὁ ὁποῖος «χαρακτηρίζει ἔκτοτε τὴν ὄλην μέχρι τῆς σήμερον ζωὴν τῶν, ζωὴν Ἑλληνικὴν καὶ μόνον Ἑλληνικὴν».

ΣΕΒΕΡΕΙΟΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Σεμνὰ κι' ἐπιβλητικὰ ἔγιναν τὸ ἀπόγευμα τῆς 13ης Μαρτίου τὰ ἐγκαίνια τῆς Σεβερείου Βιβλιοθήκης τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου, ποὺ κτίστηκε με δαπάνη τοῦ Μεγάλου Εὐεργετῆ τῆς Σχολῆς κ. Δημ. Σεβέρη κι' εὐτρεπίστηκε με δωρεὰ τῶν τέκνων του κ. Μαρίας Μπλάκολ καὶ κ.κ. Χριστοδούλου, Κώστα καὶ Ζήνωνος Σεβέρη.

Ὑστερα ἀπὸ τὴν τέλεση τοῦ Ἀγιασμοῦ καὶ τὴν ὁμιλίαν τοῦ Θ. Χωρεπισκόπου Σαλαμίνας κ. Γενναδίου, ὁ Γυμνασιάρχης τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου κ. Κ. Σπυριδάκις ἐξεφώνησε ἐμπνευσμένον πανηγυρικὸν, στὸν ὁποῖον ἐξήρη τὴν

σημασία τῆς δωρεάς καὶ διεξήλθε τὴν ἱστορία τῶν Βιβλιοθηκῶν ἀπὸ τὰ παλαιὰ χρόνια μέχρι σήμερα, κί' ἰδιαίτερα τὴν ἱστορία τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου. Τὸν κ. Σπυριδάκι διαδέχθηκε στὸ δῆμα ὁ πρόεδρος τῆς Σχολικῆς Ἐφορείας κ. Θ. Δέρβης, ὁ ὁποῖος ἐξέφρασε τὴν εὐγνωμοσύνη τῆς Σχολῆς πρὸς τοὺς δωρητὲς κί' εὐχήθηκε ἡ ἐγκαινιάζομενη Βιβλιοθήκη ν' ἀποδώσει πραγματικούς καρπούς μετ' τὴ δημιουργικὴν ἐργασία τῶν θαμνῶν τῆς. Τέλος ἀνέβηκε στὸ δῆμα ὁ Μ. Εὐεργέτης κ. Δ. Σεβέρης καὶ μετ' καταφανὴ συγκίνηση εὐχαρίστησε τοὺς ὁμιλητὲς καὶ τὴ Σχολικὴ Ἐφορεία γιὰ τὶς ἐκδηλώσεις τους.

Ἡ Σεβέριος Βιβλιοθήκη καταλαμβάνει τὴ νότια πτέρυγα τοῦ οἰκοδομικοῦ συγκροτήματος τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου. Τὸ ὠραῖο σχέδιο τοῦ κτιρίου ἐξεπόνησε τὸ Τεχνικὸ Γραφεῖο τῶν Ἀδελφῶν Μιχαηλίδου.

Τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα» συγχάιρουν τὸ Μ. Εὐεργέτη καὶ τοὺς φιλόμουςους δωρητὲς γιὰ τὸ λαμπρὸν ἴδρυμα ποὺ χάρισαν στὸν τόπο τους.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

Οἱ Ἐκθέσεις

—Στὴν αἴθουσα τοῦ «Παρνασσού» ἐκθέτει 60 ἔργα τοῦ ὁ ζωγράφος Ἄλκης Κεραμίδας. Παλῆος μαθητῆς τοῦ Παρθένου, κατάρθωσε μετ' τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου ν' ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὴν καταθλιπτικὴν ἐπιρροὴν τοῦ μεγάλου δασκάλου καὶ νὰ τραβῆξει ἕνα δικό του δρόμο μετ' ἐντελῶς προσωπικὴν τεχνικὴν, ἡ ὁποία σφραγίζει ὅλα του τὰ ἔργα. Ἡ μαθητεία του ὅμως κοντὰ στὸν Παρθένου τοῦ ἔδωσε γερὰς βάσεις στὸν τρόπο τῆς σύνθεσης καὶ στὴ χρωματικὴ κλίμακα τῆς παλέττας του. «Οἱ Πρόσφυγες»—ποὺ εἶδαμε καὶ στὴν «Πανελληνία» ἐκθεση» τοῦ Ζαππείου—εἶναι ἕνα δυνατό συνθετικὸ κομμάτι ποὺ ἔχει συγχρόνως καὶ πολλὰ στοιχεῖα διακοσμητικά μετ' τὸ σμίξιμο τῶν χρυσῶν φύλλων τοῦ πλατάνου μετ' τὸν ἀργυροχρῶμο κορμὸ του, ἐνῶ ἡ σύνθεσις «Μετὰ τὸν πόλεμο» εἶναι μιὰ τραγικὴ κραυγὴ ποὺ ξεσκίζει τὰ σπλάγχνα : "Ἐνας γέρος μετ' μιὰ προστατευτικὴ κίνηση τοῦ χεριοῦ ὁδηγεῖ τὰ δύο του ρακενῶδη ἐγγονάκια ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ ἐρείπια τοῦ καμένου χωριοῦ του, ἐνῶ ὁ τρόμος πλανᾷται στ' ἀδύνατα, τὰ καχεκτικά τους πρόσωπα καὶ ἡ φρικτὴ τῆς συμφορᾶς ξεπετιέται ἀπὸ τὰ τρο-

μαγμένα μάτια. Τὰ κρῦα καὶ πικρὰ χρώματα τοῦ πίνακα κάνουν τὴ σύνθεσις δραματικώτερη.

Ἡ Κεραμίδας ὅμως δὲν εἶναι (ὅπως ἴσως θὰ νομίξει κανένας) ἕνας ζωγράφος τῆς θλίψης καὶ τῆς συμφορᾶς. Ἄπ' ἐναντίας εἶναι σχεδὸν εἰδυλλιακὸς στὰ τοπία του, ποὺ ὅλα σφύζουν ἀπὸ χρῶμα καὶ ζωὴ, πλασιασμένα καθὼς εἶναι ἀπὸ πολλὰς φιογούρες. Τὰ τοπία του ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν, τὴν Ὑπᾶτην καὶ τὴν Εὐβοίαν ἔχουν μιὰν εὐαισθησία μοναδικὴν καὶ μιὰ «γκάμα» ποὺ ὅμως κάποτε—εὐτυχῶς σὲ πολὺ λίγα ἔργα—γίνεται πολὺ γλυκερὴ. Γενικά, ὁ Κεραμίδας εἶναι ἕνας καλὸς σχεδιαστὴς τῶν δέντρων, ποὺ χωρὶς νὰ προσκολλᾶται στὸν νατουραλισμὸ, κατορθώνει, μετ' τὸ δικό του τρόπο, νὰ δώσει τὸ χαρακτῆρα τοῦ τοπίου καὶ τῆς φύσεως.

—Ἡ ἐκθεση τοῦ Δ. Διαμαντοπούλου στὸ «Ρόμβο» εἶναι ἡ ἀντίθεση μετ' τὴν ἐκθεση τοῦ Κεραμίδα. Ἐδῶ ὁ νατουραλισμὸς εἶναι κάτι ἀκατανόητο στὴν ἐπαναστατημένη ἀδιάκοπη ἀναζήτησι τῆς πρωτοποριακῆς ζωγραφικῆς. Εἶναι φανερὸ πόσο ἡ νέα Γαλλικὴ τέχνη ἔχει ἐπηρεάσει τὸν Διαμαντοπούλου μετ' τὶς ἀφηρημένες συνθέσεις καὶ τὰ ἀλληλοσυγκρουόμενα χρώματα, ποὺ καλύπτουσι μεγάλες χρωστικὲς ἐπιφάνειες πρωτόγονης ἐμπνεύσεως. Τὸ χρῶμα του ἔχει φρεσκάδα, πού, βέβαια, τὴν κάνει ἡ «ἀμιγῆς» τοποθέτησι τῶν χρωστικῶν ὑλικῶν στὸ πανί χωρὶς τὴν μεσολάβησι ἄλλων χρωμάτων τῶν ἀνάμιξη. Μὰ δὲ νομίζω ὅτι τὰ αἰσθητικὰ ἀποτελέσματα εἶναι πάντα εὐτυχῆ. Ὁ μέσος θεατῆς βγαίνει ἀπὸ τὴν ἐκθεση περισσότερο ἀκατατόπιστος πάνω στὰ ζητήματα καὶ τὶς ἀναζητήσεις τῆς νέας τάσεως στὴν τέχνη.

Ἡ ζωγράφος ἐκθέτει καὶ μερικὰ γλυπτὰ του ἔργα. Σὰν πρῶτο ὑλικὸ χρησιμοποιοῖ τὸ τσιμέντο ποὺ τὸ χρωματίζει ὕστερα μετ' δερνίκια, ὥστε νὰ μοιάζει μετ' ξόσανο ἢ μετ' ἔργα λαϊκῆς τέχνης. Εἶναι μπουστάνα στρατιωτῶν, ναυτῶν καὶ χωροφυλάκων ποὺ ἔχουν ὅλα τὴν ἴδια νεκρὴ φυσιογνωμία καὶ τὴν ἴδιαν κίνησι.

Ἡ Μουσικὴ

Οἱ ἐραστὲς τῆς μουσικῆς εἶναι πολὺ εὐτυχεῖς φέτος, ποὺ μποροῦν νὰ διαλέξουν ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ ἀδιάκοπα ρεσιτάλ καὶ τὶς Συμφωνικὲς Συναυλίας, τὰ προγράμματα ἐκεῖνα ποὺ τοὺς ἐνδιαφέρουν περισσότερο. Γιατὶ ἡ ποικιλία εἶναι μεγάλη καὶ ἐκλεκτὴ. Παραθέτω μερικὰ μουσικὰ γεγονότα πρώτης γραμμῆς:

—Τὸ ρεσιτάλ τοῦ πιανίστα καθηγητῆ Φαρανάτου με ἔργα Μότσαρτ, Μπετόβεν, Σούμπερτ καὶ Σούμαν.

—Τὸ ρεσιτάλ τῆς ξεχωριστῆς πιανιστικῆς ἰδιοφυΐας Τζίννας Μπαχάουερ με ἔργα Μότσαρτ, Μπετόβεν καὶ Ρέγκερ.

—Τὸ ρεσιτάλ τοῦ τυφλοῦ μουσικοῦ Θέμελη με ἀποκλειστικῶς ἔργα Μπετόβεν. Αὐτὸ ἦταν καὶ τὸ τελευταῖο ρεσιτάλ, ποῦ ἔδωσε φέτος στὴν Ἀθήνα ὁ ἐξαιρετικὸς αὐτὸς καλλιτέχνης, γιατί ἀνεχώρησε γιὰ τὴν Ἀγγλία ὅπου θὰ λάβει μέρος στὶς γιορτὲς τοῦ θὰ γίνουν ἐκεῖ πρὸς τιμὴν τοῦ Σοπὲν.

—Τὶς ἑτακτικὲς Συμφωνικὲς Συναυλί-ες τῆς Κυριακῆς τῆς Κρατικῆς Ὁρχήστρας Ἀθηνῶν. Με τὴ διεύθυνση τοῦ Γ. Λυκοῦδη ἀκούσαμε γιὰ πρώτη φορὰ τὸ «Κονσέρτο Γκρόσσο» τοῦ Τζεμιανίνι, τὴ Συμφωνία ἀρ. 39 τοῦ Μότσαρτ, τὸ Συμφωνικὸ Ποίημα τοῦ Ζώρα «Ἐνας Θρύλος», τὸ κονσέρτο γιὰ βιολί καὶ ὀρχήστρα τοῦ Τσαϊκόφσκυ με σολίστ τὸ Ν. Δικαῖον καὶ τὴν εἰσαγωγή «Ριέντζε» τοῦ Βάγκνερ.

Με τὴ διεύθυνση τοῦ Φ. Οἰκονομίδη ἀκούσαμε τὸ «Βρανδεμβουργιανὸ κονσέρτο ἀρ. 3» γιὰ ὀρχήστρα ἐγχόρδων καὶ τσέμπαλο τοῦ Μπάχ, τὸ «κονσέρτο γιὰ πιάνο καὶ ὀρχήστρα ἀρ. 4» τοῦ Μπετόβεν με σολίστ τὴν πιανίστα Ντὲ Βαλμαλέτ καὶ τὴ «Συμφωνία ἀρ. 2 εἰς ρε μείζον» τοῦ Μπράμς.

—Στὴ Λυρικῆ Σκηνὴ ἀκούσαμε τὴ «Μαντάμ Μπατερφλάυ» τοῦ Πουτσίνι με πρωταγωνίστρια τὴν Τούρκισσα Ὑψίφωνο τῆς ὄπερας τῆς Ἀγκύρας κ. Ἀλνὰρ καὶ διευθυντὴ τῆς ὀρχήστρας τὸ σύζυγό της. Τὸ Ἀθηναϊκὸ κοινὸ ἐχειροκρότησε θερμὰ καὶ τοὺς δυὸ καλοὺς καλλιτέχνες.

—Στὴ Συμφωνικὴ Συναυλία τῆς Κρατικῆς Ὁρχήστρας τῆς 13.3.49 εἶχαμε τὴν τύχη ν' ἀκούσουμε τὴν κ. Μαρίκα Παπαϊωάννου—Χουρμουζίου ὡς σολίστ στὸ κονσέρτο γιὰ πιάνο εἰς ρε μείζον τοῦ Μότσαρτ, τὸ γνωστὸ ὡς κονσέρτο τῆς Στέφενς, καὶ με διευθυντὴν ὀρχήστρας τὸν περίφημον ἄγγλον ἀρχιμουσικὸν Ἄντον Μπέρναρντ, ποῦ ἦρθε στὶς Ἀθῆνες γιὰ τὸ σκοπὸν αὐτόν. Ὁ Μπέρναρντ ἦταν ὁ μουσικὸς διευθυντὴς τοῦ «Μεμόριαλ Θήατερ» τοῦ Σαίξπηρ εἰς τὸ Στράτφορντ καὶ σήμερα μόνιμος διευθυντὴς τῆς Ὁρχήστρας Μουσικῆς Δωματίου τοῦ Λονδίνου. Τὸ πρόγραμμα τῆς Συναυλίας περιελάμβανε καὶ τὰ ἑξῆς: Χάυδν «Συμφωνία ἀρ. 95», Ντίλιους: «Πανηγύρι στὸ Μπρίγκ», Μπάρ-

κλε: «Ντιβερτιμέντο» καὶ Ἔλγκαρ: «Cockaigne» (εἰσαγωγή).

Διάφορα Νέα

—Ἀγγέλλεται ὅτι προσεχῶς θὰ ἐκδοθῇ ὁ 2ος τόμος τῆς κριτικῆς μελέτης τοῦ Αἰμ. Χουρμουζίου «Ὁ Παλαμᾶς καὶ ἡ ἐποχὴ του» ἀπὸ τὸν ἐκδοτικὸν Οἶκον «Ἀετός». Ὁ δεῦτερος τόμος θὰ περιλαμβάνει ἀνάλυση τῶν δυὸ ἐπικολυρικῶν ἔργων τοῦ Παλαμᾶ: «Ὁ δωδεκάλογος τοῦ Γύφτου» καὶ ἡ «Φλογέρα τοῦ Βασιλιᾶ».

—Μὲ τὴν εὐκαιρίαν αὐτὴ ἄς σημειωθῇ, ὅτι ὁ Λεάνδρος Παλαμᾶς ἀπεφάσισε νὰ ἐκδόσει προσεχῶς τρία ἔργα τοῦ πατέρα του, τὴν «Ἀσάλευτη Ζωή», τὸ «Δωδεκάλογο» καὶ ἕναν ἀπὸ τοὺς ἄλλους ποιητικοὺς τόμους τοῦ Παλαμᾶ, γιατί ἡ ζήτηση τῶν ἔργων αὐτῶν εἶναι μεγάλη στὴν πρωτεύουσα καὶ στὶς ἐπαρχίαι καὶ ἔχουν ἀπὸ καιρὸ ἐξαντληθεῖ.

—Ὁ ἐκδοτικὸς Οἶκος «Ἴκαρος» ἐτοιμάζει νὰ ἐκδόσει τὸ ὀγκῶδες μελέτημα τοῦ Κ. Τσάτσου «Παλαμᾶς», ποῦ πρωτοβγήκε τὸ 1936 καὶ ποῦ ἔχει ἤδη ἐξαντληθῇ.

—Μὲ τὴν εὐκαιρίαν τῆς συμπληρώσεως ἑνὸς χρόνου ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τῆς Ἑλληνικῆς «Δημιουργίας» τοῦ Σπύρου Μελά, δόθηκε στὸν «Ἀβέρωφ» γεῦμα πρὸς τιμὴν τοῦ Μελά, στὸ ὁποῖον παρεκάθησαν 150 συνεργάτες καὶ φίλοι τοῦ περιοδικοῦ. Μεταξὺ αὐτῶν ὁ Ὑπουργὸς Τύπου κ. Αἰλιανὸς καὶ ὁ Ὑφυπουργὸς Ἐξωτερικῶν κ. Πιπινέλης, ὁ Πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας, οἱ Δήμαρχοι Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς, Ἀκαδημαϊκοί, καθηγηταὶ Πανεπιστημίου κ.ἄ. Κατὰ τὰ ἐπίδορπια μίλησαν ὁ κ. Μελάς, ὁ κ. Αἰλιανὸς, ὁ κ. Πιπινέλης, ὁ Πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας Ι. Πολίτης, ὁ Δήμαρχος Πειραιῶς, ὁ Πρόεδρος τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου Ἀθηνῶν Σκουζέ κ.ἄ. Ὅλοι ἐτόνισαν τὸν ἔθνικὸν ἀγῶνα ποῦ ὁ Μελάς διεξάγει μεσῶ τῆς «Ἑλληνικῆς Δημιουργίας».

—Εἰς τὸ «Ἀθηναῖον» ἔδωσε μιὰ πολὺ ἐνδιαφέρουσαν ὁμιλίαν ὁ Αἰμ. Χουρμουζίους με τὴν εὐκαιρίαν τῆς 6ης ἐπετείου ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Παλαμᾶ με θέμα «Ὁ Παλαμᾶς καὶ ἡ ἐποχὴ μας».

—Στὸν «Ρόμβο» γίνεται μιὰ πρωτότυπη ἔκθεσις Ἑλληνικῶν μεταξωτῶν ὑφασμάτων ἐμπριμὲ με σχέδια γνωστῶν ζωγράφων καὶ διακοσμητῶν, ποῦ προορίζονται γιὰ ἐξαγωγή στὴν Ἀμε-

ρική. Τα σχέδια έχουν ήδη επίδειχθῆ στήν Ἀμερική μὲ τὴν πρωτοβουλία μιᾶς Ἀμερικανίδος καὶ ἐπρόκλεσαν μεγάλο ἐνδιαφέρον καὶ πολλοὶ Ἀμερικανικοὶ οἰκοὶ ἔδωσαν πολλές παραγγελίες. Τὰ σχέδια ποικίλλουν σὲ παραστάσεις παρμένες ἀπὸ τὴ Μινωϊκὴ ἐποχὴ, τὴν κλασσικὴ καὶ τῆς νεώτερης Ἑλλάδας.

— Ἐπαλινύστησαν ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴ μερικὲς Ἑλληνικὲς ἀρχαίτητες, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ μιὰ θαυμασία «κόρη τῆς Ἀκρόπολης». Οἱ ἀρχαίτητες εἶχαν σταλῆ ἐκεῖ γιὰ τὴν ἔκθεσι τῆς Νέας Ὑόρκης τοῦ 1939 καὶ ἔμειναν ἔκτοτε κρυμμένες στὰ ὑπόγεια τοῦ Μουσείου τῆς Ν. Ὑόρκης. «Ἦδη ὕστερ» ἀπὸ ἀπουσία 10 χρόνων ξαναβλέπουν τὸν ἡλιόλουστον οὐρανὸ τῆς Πατρίδας τους.

— Ὁ Ἀκαδημαϊκὸς Γ. Οἰκονόμος ἐξελέγη καὶ πάλιν γενικὸς γραμματέας τῆς Ἀκαδημίας γιὰ μιὰ πενταετία.

— Ὁ Ἀκαδημαϊκὸς τ. καθηγητῆς τῆς Σχολῆς Καλῶν Τεχνῶν Θωμόπουλος ἐξέθεσε πολλοὺς πίνακές του στὴ μεγάλην αἴθουσαν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ἑλληνικὸ ὑπαίθρου. Ὁ ποιητῆς Σκίπης μίλησε γιὰ τὴν καλλιτεχνικὴ σταδιοδρομίαν τοῦ Θωμόπουλου καὶ τὸν παρομοίασε μὲ τὸν ποιητὴν Κρυστάλλην, γιὰτὶ καὶ οἱ δύο ἀναπαράστησαν τὸν κόσμον τους μὲ τὴν ἴδια συγκίνηση καὶ τὴν ἴδια λεβεντιά, ὅ ἔνα με τὴ λύρα του καὶ ὁ ἄλλος μὲ τὸ πινέλλο του.

— Ἀπονεμήθηκε ὁ Ταξίαρχος τοῦ Φοίνικος στοὺς Ἀκαδημαϊκοὺς: Θωμόπουλον, Καλομοίρην, Σκίπην, Μελᾶν, Ζενοπούλον καὶ Ἰωακείμουλου.

T.M.Φ.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Σύμφωνα μὲ τὸ 3ο ἄρθρον τοῦ Κανονισμοῦ τοῦ διεπικτοῦ τοῦ ἐξ 20 λ. λαογραφικὸ ἐπαθλο τοῦ κ. Κ. Μαγκλή, προκηρύχθηκε ἀπὸ τὴν Ἐταιρεία Κυπριακῶν Σπουδῶν λαογραφικὸς διαγωνισμὸς μὲ θέμα: «Λαογραφικὰ τῆς Μεσορίας». Τὰ χειρόγραφα πρέπει νὰ υποβληθῶν μέχρι τῆς 1ης Ὀκτωβρίου 1950 πρὸς τὸ Γραμματεῖον τῆς Ἐταιρείας Κυπριακῶν Σπουδῶν (Τ.Κ. 14, Λευκωσία), ἀπὸ τὸν ὁποῖον μποροῦν νὰ ζητηθῶν ἀντίγραφα τοῦ Κανονισμοῦ καὶ περισσότερες λεπτομέρειες.

— Στὸ «Arts» τοῦ Παρισιοῦ (No. 200, 4 Φεβρ. 1949) δημοσιεύεται ἐνδιαφέρον ἄρθρον τοῦ S. Gille-Delafon γιὰ τὶς Παιδοπόλεις στὴν Ἑλλάδα. Ὁ συγγραφεὺς ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἀρχιτεκτονικὴ καὶ τὰ πρόβληματα ποὺ παρουσιάζουν καὶ περιγράφει τὶς κυριώτερες ἀπ' αὐτές.

— Στὸ ἴδιο περιοδικὸ (No. 202, 18 Φεβρ. 1949) δημοσιεύεται, μὲ τὴν ὑπογραφή

T. M. G. ἄρθρον γιὰ τὴν «Καλλιτεχνικὴ ζωὴ στὴν Ἀθήνα καὶ τὴν Παρισινὴ Σχολή». Ἀναφέρονται ὁ γλύπτης Ἀπορτίης καὶ οἱ ζωγράφοι Νικολάου, Ἐλευθεριάδης καὶ Βακαλό, ποὺ χαρακτηρίζονται ὡς πνευματικὰ παιδιὰ τῆς Γαλλίας.

— Τὸ Λόκειον Ἑλληνίδων Ἀμμοχώστου ἔδωσε μὲ μεγάλῃ ἐπιτυχίᾳ στὶς 23 Φεβρουαρίου, στὸ θέατρο Κατξηχαμῆ, τὴν πρώτη συναυλία τῆς μικτῆς καὶ παιδικῆς χορωδίας του, κάτω ἀπὸ τὴ διεύθυνση τοῦ κ. Σ. Βασιλειάδῃ. Ἡ συναυλία ἐπαναλήφθηκε στὸ θέατρο «Παλλάς» Λευκωσίας στὶς 19 Μαρτίου.

— Στὶς 27 Φεβρουαρίου μίλησε στὶς ἀθουσες τοῦ Σὺλλόγου «Ἀνὸρθωσις» Βαρῶσιων ἡ κ. Μαρία Π. Ἰωάννου μὲ θέμα: «Κωστής Παλαμᾶς». Ἡ διᾶλεξι ἐπισημάνθηκε στὴν Κερύναια στὸ φιλολογικὸ ἀμφιπόσιον τοῦ Παλαμᾶ, ποὺ ὀργάνωσε ὁ Σὺλλογος Ἀποφοίτων Γυμνασίου Κερυνείας, στὶς 13 Μαρτίου.

— Ὁ καθηγητῆς κ. Γ. Ζαηπάρτας μίλησε στὶς 3 Μαρτίου στὸ οἰκίμα τῆς «Ἐνώσεως Θεᾶλλης—Ἀναγεννήσεως» Ἐγκώμης μὲ θέμα: «Ἡ ἔθνικὴ καὶ θρησκευτικὴ διαπαιδαγώγησις, ἕσσις τῆς ἀγωγῆς τῶν τέκνων».

— Ἡ Ἐταιρεία Κριωνικῆς Προόδου Λεμεσοῦ ὀργάνωσε τὶς ἀκόλουθες ὁμιλίαι:

Στὶς 11 Μαρτίου ὁ κ. Ν. Κ. Λανίτης μὲ θέμα: «Αἱ μεταπολεμικὰ ἀνάγκαι τῆς γεωργίας μας ἐς τὰς πιστώσεις». Στὶς 18 ὁ κ. Πανίκος Χαράκης: «Γεωργικὰ πρόβληματα».

Στὶς 25 ὁ κ. Ἀνδρέας Ἀνδρέου: «Παινηγυρικὸς 25ης Μαρτίου». Τὴν 1ην καὶ τὴν 8ην Ἀπριλίου ὁ κ. Κώστας Κοράλλης μὲ θέμα: «Ἀρχαῖοι Ἕλληνες Φιλοσοφοὶ καὶ αἱ ρίζαι τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν». Στὶς 15 Ἀπριλίου ὁ κ. Δημητρός Δημητριάδης μὲ θέμα: «Ὁ θραυεῖσις μὲ τὸ Νόμπελ Ἀγγλοῦ ποιητῆς "Ἐλιοτ».

Στὶς 10 Μαρτίου τὸ θέατρο «Νέο Λυρικὸ» ἀνέθεσε μὲ σκηνοθεσία τοῦ κ. Νίκου Παντελίδῃ τὸ μουσικὸ δρᾶμα «Οἱ δύο μάγυρες».

Στὸ «Ἔθνος» τῆς 12ης Μαρτίου δημοσιεύθηκε ἐνδιαφέρον ἄρθρον τοῦ κ. Ζηῆνος Χρ. Σώζου γιὰ τὰ Ἀρχαῖα Μνημεῖα τῆς Κύπρου.

— Τὸ Σωματεῖο Βαρῶσιων «Ἀνὸρθωσις», μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς συμπλήρωσης 38 ἐτῶν ἀπὸ τὴν ἱδρύση του, ὀργάνωσε στὶς 13 Μαρτίου μνημόσιον τῶν ἀποθανόντων μελῶν του καὶ διᾶλεξι μὲ ὁμιλητὴ τὸν κ. Μ. Ἀλευρᾶ καὶ θέμα: «Ἡ μὀρφωσις καὶ οἱ ἔχθροί τῆς».

— Στὶς 15 Μαρτίου μίλησε στὶς ἀθουσες τοῦ Βρετανικοῦ Ἰνστιτοῦτο Λευκωσίας ἡ κ. Ἰομήνη Χατζηκώστα μὲ θέμα: «Μερικὰ ἔθιμα τοῦ λαοῦ τῆς Κύπρου».

— Παρὰ τὶς ἀβρόδες διαμαρτυρίες τῆς Ἐθναρχίας, τῶν Σωματείων καὶ τῶν διαφόρων Ὄργανώσεων, τὸ Γραφεῖον Παιδείας ἀνάγγειλε τὴν ἀπόφασί του νὰ εγκαταλείψει τὰ ἀναγνωστικὰ ἐιδίλια τοῦ Ὄργανισμοῦ Ἐκδόσεως Σχολικῶν Βιβλίων Ἀθηνῶν, καὶ νὰ εἰσαγάγῃ στὰ Δημοτικὰ Σχολεῖα τὸν ἡμισὺ ἀναγνωστικὰ γραμμένα στὴν Κύπρον.

— Στὴν «Ἐλευθερία», τὸ «Νέο Κυπριακὸ Φύλακα» καὶ τὸ «Ἔθνος» τῆς 15ης Μαρτίου δημοσιεύθηκε ἐνδιαφέρον ἄρθρον τοῦ κ. Κ. Σπυριδάκι στὸ ὁποῖον ἀνασκευάζεται τὸ ἀνακοινωθέν τοῦ Γραφεῖου Παιδείας σχετικὰ μὲ τὸ ζήτημα τῶν Ἀναγνωστικῶν καὶ παρέχονται πολλὲς λεπτομέρειες γιὰ τὶς εἰσηγήσεις καὶ τὶς γνώμες τῶν Ἑλλήνων ἐκπαιδευτικῶν Συμβούλων—πάνω στὸ ζήτημα αὐτό—

ἀπὸ τὸ 1942 κ. ἔ. Παρόμοια ἄρθρα δημοσίευσαν οἱ κ.κ. Λοῖζος Φίλιππου καὶ Σάββας Χρήστου, τῆς Ἐκπαιδευτικῆς Σύμβουλου.

— Στις 17 Μαρτίου μίλησαν στὸ Κυπριακὸ Μουσεῖο ἡ δ. J. de Bois Taylor καὶ ἡ δ. V. Seton-Williams με θέμα: «Ὁ εἰς Ἀπλικὴ μεταλλευτικὸς συνοικισμὸς τῆς Ὀρειχαλκίνης ἐποχῆς».

— Συνεχίζονται καὶε Σάββατο στὶς ἀΐθουσες τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου τὰ ἀνώτερα μαθήματα τοῦ Προέδρου τοῦ Ἑλληνικοῦ Πνευματικοῦ Ὁμίλου Κύπρου κ. Κ. Σπυριδάκι ἐπὶ τοῦ Ἐπιταφίου τοῦ Περικλέους, καὶ καὶε Τετάρτῃ οἱ παραδόσεις τοῦ κ. Χρ. Παπαχρυσόπουλου ἐπὶ τῆς Νεοελληνικῆς ἱστορίας.

— Τὸ Παγκύπριον Γυμνάσιον καὶ ἡ Πνευματικὴ Ἀδελφότης ὀργάνωσαν στὶς 20 Μαρτίου φιλολογικὸν μνημόσυνον τῆς Περσφόνης Παπαδοπούλου. Ὁ Γυμνασιάρχης κ. Κ. Σπυριδάκις καὶ ἡ Διευθύντρια τῆς Ἀκαδημίας Θάλῆων κ. Ἐλένη Χρήστου μίλησαν γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργον τῆς, ἡ δὲ κ. Μαρία Καφιερὸν ἀνέγνωσε ἄρθρον τῆς καὶ ἀπαγγεῖλε ποιήματα ἀφιερωμένον ἐπὶ τῆς μνήμης τῆς.

ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Ντεκάρτ : Λόγος περὶ τῆς Μεθόδου. Γαλλικὸν κείμενον με εἰσαγωγή, μετάφρασιν καὶ σημειώσεις Χρ. Χρηστίδη. Ἀθήναι 1948. Collection de l'Institut Français de d' Athènes.

Μανόλη Α. Τριανταφυλλίδης : Μικρὴ Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ. Νεοελληνικὴ Βιβλιοθήκη, Σειρὰ Α', ἀρ. 1. Ἀθήνα 1949.

Γαλάτειας Σαράντη : Πασχαλιές. Μυθιστόρημα. Ἐκδόσεις «Ἄλφα» I. Μ. Σκαζίκη. Ἀθήνα.

Παγκυπρίου Γυμνασίου : Ἐπετηρὶς Σχολικοῦ ἔτους 1947—48. Ἐν Λευκωσίᾳ, Κύπρου. 1948.

Γερασ. Σπαταλά : Οἱ κληρονόμοι τῆς θείας. Κωμῶδια μονόπραχτη. Λαμπτικεῖον Βραβεῖον Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν 1932. Ἐκδόση Β'. Ἀθήναι. Ἐκδοτικὸς Οἶκος Μ. Βασιλείου.

Α. Ι. Ἀθανασοπούλου : Ἀλεξανδρινὴ Λογοτεχνία 1949. Ἐκδόση «Οἱ Φίλοι τοῦ Βιβλίου». Ἀλεξάνδρεια.

Παναγῆ Λευκαδίτη : Ἀσίγαστη Θάλασσα. Ποιήματα. Ἀθήνα, 1949.

Μαρίνου Ξηρέα : Ἄγνωστα βιογραφικὰ στοιχεῖα καὶ κατάλοιπα τοῦ Βιζυηνοῦ. Λευκωσία—Κύπρος. 1949.

Demetrius John Georgacas : The names of Constantinople. Extracted from Transactions of the American Philological Association, Vol. LXXVIII, 1947.

Demetrius John Georgacas : On the nominal endings -ις, -ιν in later Greek. Reprinted from Classical Philology, Vol. XLIII, No. 4, October 1948.

Ξάνθου Λυσιώτη : Κύπριον Ἄσμα. Κύπρος, 1949.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Π. Προκοπίου, Βαλτιμόρη : Πήραμε τὴ συνδρομὴν σας τοῦ 1949 καὶ ὡς εὐχαριστοῦμε. Δὲν ἐννοοῦμε ποῖα διαφορά θρίασκετε στὸ περιοδικόν. Γράφετέ με ἀναλυτικότερα.—Τ. Παναγιώτιδης, Λονδίνο : Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὰ καλά σας λόγια. Εὐχαριστώσας θὰ ἐδημοσιεύσαμε τὴ συνεργασίαν σας ἂν ἦταν ἀνέκδοτη. Τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα» δὲν κἀμνον ἀναδημοσιεύσεις. Στείλετέ μας κάτι πρωτότυπον.—Τ. Πάλλμα, Βαρῶσια : Συμφωνοῦμε με τὶς ἀπόψεις σας. Θὰ δημοσιεύσομε τὸ «Χορικόν τοῦ Νέου Ἀνθράκου». Στὴ «Φυγὴ» ἐξασθενεῖ ἡ αἰσθητικὴ συγκίνησις ἀπὸ τὸ φιλοσοφικὸ φόρτον τοῦ θέματος. Περιμένομε τὶς μεταφράσεις σας.—Μ. Γ. Μίτα, Γύψου : Τὰ δύο κομμάτια μὴ μας στείλατε εἶναι μᾶλλον πεζοτραγῶδιον, διαταχθέντα ἐν τυχαίῳ στίχῳ. Μὴν αὐταπατάσθε με τὸν ἐλεύθερον στίχον ποῦ προϋποθέτει πολλὴν ἀρμονίαν καὶ ρυθμὸν καὶ ὄχι κατάργησιν τούτων. Ἐχουν ὡστόσο τὰ τραγῳδία σας ὡραίες εἰκόνες καὶ ὄρθρην ἔκφραση. Δοκίμαστε νὰ ξεχωρίσετε τὰ δύο εἶδη καὶ νὰ ἐρῆτε τὸ ὄρομον σας, ἀκολουθώντας τὸ ἓνα ἢ τὸ ἄλλο.

ΠΡΟΚΗΡΥΞΕΙΣ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΥ

Προκηρύσσειται ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας Κυπριακῶν Σπουδῶν, συμφώνως πρὸς τὸ 3ον ἄρθρον τοῦ διέποντος τὸ ἐκ § 20 λαογραφικὸν ἔπαθλον Κ. Μαγκλή κανονισμοῦ, λαογραφικὸς διαγωνισμὸς με θέμα : «Λαογραφικὰ τῆς Μεσορίας».

Ἡ καθ' ὕλην ἔκτασις τοῦ διαγωνισμοῦ περιλαμβάνεται εἰς τὸ Δελτίον Α' τούτου, ἡ δὲ περιοχὴ ἐκ τῆς ὁποίας πρέπει νὰ συλλεγῆ ἡ ὕλη περιορίζεται ἀποκλειστικῶς εἰς τὰ ἐν τῷ Δελτίῳ Β' ὀνομαζόμενα χωρία.

Τὰ χειρόγραφα πρέπει νὰ ὑποβληθῶσι πρὸς τὸν Γραμματέαν τῆς Ἑταιρείας (Τ. Κ. 14, Λευκωσία) μέχρι τῆς 1ης Ὀκτωβρίου 1950.

ΔΕΛΤΙΟΝ Α'

Α'. Ἐθιμα προλήψεις καὶ δευσιδαιμονία. Ταῦτα πρέπει νὰ ἀναφέρονται : α) εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς γεννηθῶς του μέχρι τοῦ θανάτου του β) εἰς τὰς γεωργικὰς καὶ κτηνοτροφικὰς ἐργασίας.

Β'. Ἀρχαῖα λέξεις. Γ'. Τραγῳδία. α) δημοτικά β) σχετικὰ με τὸν οἰκογενειακὸν εἶον γ) σχετικὰ με διαφόρους ἐορτάς δ) ἐργατικά.

Δ'. Παραδόσεις σχετικαὶ με τὴν Ἰδρυσιν, τὴν καταστροφὴν καὶ τὴν ὀνομασίαν διαφόρων ἀρχαίων ἢ συγχρόνων συνοικισμῶν.

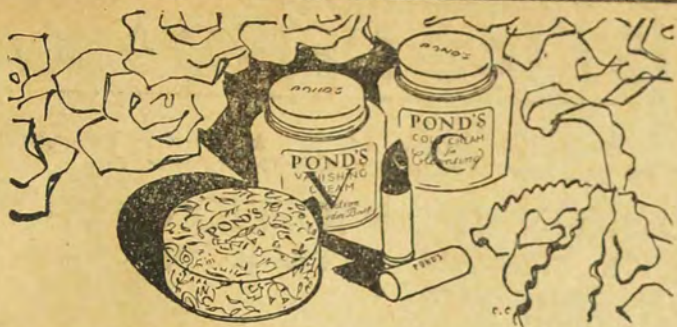
Ε'. Ὀνόματα ζῶων.

Στ'. Βαπτιστικὰ ὀνόματα καὶ παρωνύμια ἀτόμων ἢ οἰκογενειῶν ἢ καὶ χωρίων.

Ζ'. Παιγνίδια καὶ πειράματα ἀτόμων, οἰκογενειῶν ἢ καὶ χωρίων.

ΔΕΛΤΙΟΝ Β'

Χωρία τῆς Μεσορίας : Ἄγ. Γεώργιος, Ἄγ. Σέργιος, Ἄγκαστινα, Ἄλδα, Ἄρναδι, Ἄρτεμις, Ἀσία, Βατυλὴ, Βιτάδα, Βοῦρες, Γαδουρὰς, Γένοαρα, Γύψου, Καλοψίδα, Κνώδαρα, Κοντέα, Κούκλια, Λάπαθος, Λευκόνοικον, Λιμνὰ, Λύση, Μαρᾶβα, Μαραθόβουνος, Μηλιά, Μουσουλτα, Νέγκωμη, Περιστρωπογγιή, Πραστιόν, Πυργὰ, Σανταλάρης, Σίντα, Σπαθαρικόν, Στρογγυλόν, Στύλλοι, Σύγκρασις, Τζάος, Τρίκωμον, Ψυλλάτος.

Ἡ κρέμα POND'S δύναται νὰ σᾶς δώσῃ ἐπιπρόσθετον ὠραιότητα

Οἱ δύο κρέμες POND'S διατηροῦν τὸ δέρμα μαλακὸν ὡς βελούδον καὶ νεανικόν.

Καθαρίζετε τὸ δέρμα σας κάθε βράδυ καὶ κάθε ἄλλη φορὰ πού θέλετε νὰ βᾶψετε τὸ πρόσωπόν σας. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας προστατεύετε τὸ πρόσωπόν σας με κρέμα «Vanishing». Εἶναι ἡ τελειότερα βᾶσις τῆς πούδρας καὶ τὴν διατηρεῖ εἰς τὸ πρόσωπο ἐπὶ ὥρας.

Ἐπὶ ὑπάρχουν πέντε ἀποχρώσεις πούδρας POND'S καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος πού κολλακεῖ τόσον τὸ πρόσωπον. Θὰ σας ἐνθουσιάσῃ ἐπίσης τὸ κοκκινάδι χειλιῶν POND'S. Διατηρεῖται ἐπὶ πολὺ.

POND'S

ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟΝ ΔΕΡΜΑΤΙΝΩΝ ΕΙΔΩΝ

“ΚΟΜΝΗΝΟΣ”

15 ΛΕΥΚΩΝΟΣ 15

(ΠΑΗΣΙΟΝ ΤΟΥ ΦΟΥΡΝΟΥ ΤΟΥ Γ. ΣΤΑΠΠΑ)

ΛΕΥΚΩΣΙΑ

Στὸ ἐργοστάσιόν μας θὰ βρῆτε ὅλα τὰ δερματίνα σας εἶδη εἰς ἀσυναγωνίστους τιμὰς, ἤτοι θαλίτσες, μασούλα, τσάντες εἰς διαφόρους χρωματισμούς, καπελιέρες, σάκκουσ ἀπλύτων, θαλίτσες ἀεροπορικές, χαρτοφυλάκια, παλάσκες σχολείου, καλύμματα θαλιτσῶν, πληγήκια ὄλων τῶν σχολῶν, σκουφιά ὄλων τῶν εἰδῶν, τσάντες ποδηλάτων, πορτοφόλια ἀνδρική καὶ γυναικεῖα κ.λ.π.

Ἐπίσης γίνονται ἐπιδιορθώσεις ὄλων τῶν ἄνω εἰδῶν.

Διαρκῆς παρακαταθήκη.

ΚΟΜΝΗΝΟΣ ΣΤΑΥΡΟΥ

*The
Cyprus Real Laces
Shop*

*Χειροποίητοι Κυπριακαὶ
δαντέλλαι καὶ κεντήματα.*

*Τραπεζομάνδηλα, σέτ,
μπλοῦζες, κουρτίνες, μαν-
δηλάκια, νυκτικά, κλπ.*

ΠΡΟΛΟΥΝΤΑΙ ΕΙΣ ΤΙΜΑΣ ΕΥΚΑΙΡΙΑΣ

ΟΔΟΣ ΟΝΑΣΑΓΟΡΟΥ Ἄρ. 2

(Παραπλεύρως τῆς «Cyprus Airways Ltd.»)

ΛΕΥΚΩΣΙΑ

ΒΙΒΛΙΑ - ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Ἡ πλουσιωτέρα ποικιλία βιβλίων διὰ μαθητὰς τῶν δημοτικῶν σχολείων, γυμνασίων καὶ ἀνωτέρων σχολῶν εὑρίσκεται εἰς τὸ

ΓΕΝΙΚΟΝ ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΟΝ ΤΥΠΟΥ
Χ. ΠΟΥΛΙΑ & Π. ΚΟΝΙΑΡΗ
ΟΔΟΣ ΝΙΚΟΚΛΕΟΥΣ 10 ΛΕΥΚΩΣΙΑ

Διὰ σχολικὰς βιβλιοθήκας καὶ διδασκάλους παρέχονται εἰδικὰ ἐκπτώσεις.

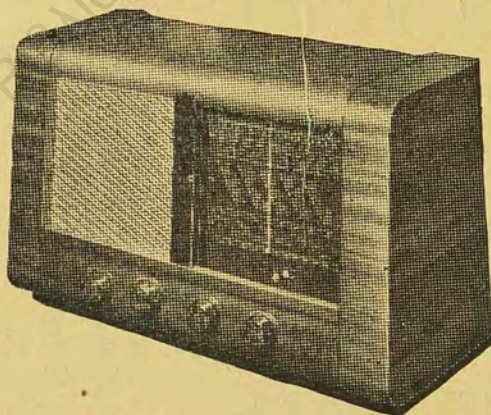
Ἐκτελεῖται πᾶσα παραγγελία ἑλληνικῶν καὶ ἀγγλικῶν βιβλίων λογοτεχνικῶν καὶ παιδαγωγικῶν ὑπὸ τοὺς καλύτερους ὄρους.

Ὅσοι ἐπιθυμοῦν νὰ ἀποκτήσουν τὸ περιοδικὸν **ΗΛΙΟΣ** καὶ τὴν Ἐγκυκλοπαιδείαν δύνανται νὰ εὔρουν τὴν σειρὰν εἰς τὸ Κατάστημά μας.

ΓΕΝΙΚΟΝ ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΟΝ ΤΥΠΟΥ
Χ. ΠΟΥΛΙΑΣ & Π. ΚΟΝΙΑΡΗΣ
Τ. Κ. 288 ΛΕΥΚΩΣΙΑ

ΡΑΔΙΟΦΩΝΑ **A C E**

Model 500
6 λαμπῶν μέ
μαγικὸ μάτι
Short- Medium
Long

Ἐπίσης
καὶ ὑγρᾶς
μπαταρίας
6 Volts.

Γίνονται εὐκολίαι εἰς τὴν πληρωμὴν.

ΓΕΝΙΚΟΙ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΙ
CYPRUS ENGINEERING STORES

ΛΕΜΕΣΟΣ ὁδὸς Ἐλευθερίας
ἀρ. 62

ΛΕΥΚΩΣΙΑ ὁδὸς Κυρηναίας ἀρ. 7 Α
Τηλέφ. 363.

Κινηματογράφος "ΛΟΥΚΟΥΔΙ"

- ★ ΤΙΣ ΚΑΛΥΤΕΡΕΣ ΤΑΙΝΙΕΣ !
- ★ ΤΑ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΕΡΑ ΕΡΓΑ !
- ★ ΜΕΤΟΥΣ ΔΙΑΣΗΜΟΤΕΡΟΥΣ ΕΡΜΗΝΕΥΤΑΣ!

Σας παρουσιάζει πάντοτε ο Κινηματογράφος
"ΛΟΥΚΟΥΔΙ"

Τεσσάρων κινηματογραφικών εταιρειών, των μεγαλύτερων του
κόσμου, εξησφαλίσαμε την Παραγωγήν 1948-1949.

ΚΟΛΟΥΜΠΙΑ! ΤΟΥΕΝΤΙΕΘ ΣΕΝΤΣΑΡΥ—ΦΟΞ! Ρ.Κ.Ο.
ΡΑΤΙΟ ΠΙΚΤΣΑΡΣ! ΓΙΟΥΝΙΒΕΡΣΑΛ-ΙΝΤΕΡΝΑΣΙΟΝΑΛ!

Χρειάζεται να προσθέσωμεν τίποτε άλλο;

Δεν θα υπάρξει έδειψες πλέον....

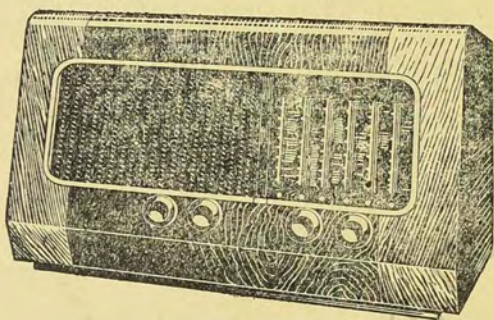
MILKMAID
STERILIZED CONDENSED MILK
NESTLE PRODUCTS CO. LTD.

ΓΑΛΑ ΒΛΑΧΑΣ
ΝΕΣΤΛΕ

Ἀγοράσατε ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς

Ἀγοράσατε τὰ δοκιμασμένα καὶ ἐν Κύπρῳ

ΡΑΔΙΟΦΩΝΑ "ΠΑΗ"

"ΡΥΕ"

Κατασκευῆς τοῦ πεφη-
μισμένου Ἐργοστασίου

PYE Ltd, Cambridge,
Ἀγγλίας.

100 ο/ο φυσικὴ φωνή — 6 λαμπῶν Band Spread εἰς ὅλες
τὲς κλίμακες τῶν βραχέων κυμάτων ἀπὸ 11—31 μέτρων.

- Δῆψις τῶν σταθμῶν βραχέων κυμάτων μὲ κλειστὰ μάτια.
- Πρωτοφανῆς ὥραία ἐμφάνισις.
- Ποικιλία μοντέλων.

ΤΙΜΑΙ : 5 λαμπῶν πρὸς £ 22— 0—0 μόνον
6 » » £ 27—10—0 μόνον

Γράψατε ἢ ἀποιαθῆτε πρὸς τὸν

κ. Δ. Ι. Δημάδην

ΟΔΟΣ ΚΥΚΚΟΥ 71—73, ΛΕΥΚΩΣΙΑ

Ἐπεύθυνος ἰδιοκτῆτης : Ν. Κρανιδιώτης, Λευκωσία
Τύποις : «ΚΟΣΜΟΥ» Ι. Χ. Κυριακίδη, Λευκωσία